

BÉBIKE MEMOÁRJAI
EGY KIS KUTYA ÖNÉLETRAJZA

KÖZZÉTESZI
ANDOR MÁRIA

BUDAPEST
RÉVAI TESTVÉREK IRODALMI INTÉZETE RT
1918

Révai-Nyomda, Budapest

TARTALOM

Bemutakozás
Uj tanyámon
Utazás Németországba
Elődöm emléke
Német fürdön
Egy ország és egy királyné
Élet a penzióban
Lakáskeresés a zöldben
Búcsú a penziótól
Csendélet a „szanatórium”-ban
Magyarok ellenségei
Tisztító vihar
A szent konjunktura
„Víz van – víz van!”
Gyermekek és mamák
Utazás a hajón
Megismerkedés Miczivel
Szerelmem ébredése
Az erős ember
A kedves osztrákok
Ujra otthon
A korzó
Életem legszomorúbb napjai
Békederengés
Búcsú az olvasótól

Bemutakozás

Nemsokára már három éves kis kutyus leszek, s így legfőbb ideje, hogy megkezdjem följegyzéseimet, naplóm írását. Úgy hallom mindig, hogy az embereknél az illem követeli, hogy ha valahová belépnek, köszönjenek és társaságban be is mutatkozzanak – persze csak akkor, ha nem ismerik őket a többiek. No már engem, szegény apró kis kutyust, ki ismerne? S kevésbé udvarias sem akarok lenni, mint az emberek – tehát bemutatom magam.

Én vagyok a kis Bébi, – úgy mondják, a szőröm, a színem, a lábacskaím magassága, az egész kis alakom olyan, mint egy őzikéé, de roppantul kicsinyítve, s olyan finoman kidolgozva, mintha csontba faragtak volna. Azután még sok egyebet is mondanak rólam. Igazán nem tudom most hamarjában, hogy szükséges-e a megismertetéshez, meg az illemhez, hogy elmondjam mindazt a megjegyzést, amit egyre-másra tesznek reám. Mert én igazán az életben is mindig azon igyekezem, meg most az írásomban is azon leszek, hogy illemtudó kis kutyus legyek. Nem mondom, hogy mindig sikerül, de az igyekezet megvan bennem, s úgy-e, már az is valami?

Hát kérem, ha sétálni visz az asszonykám, ha társaság van nálunk, ha utazunk, egyre ezt hallok: „de gyönyörű kis állat, milyen aranyos kis kutyus; egyetlen kis jószág, te szépség te” stb. stb. Utóljára hagytam azt a megjegyzést, amelyet a legtöbbször, szinte állandóan hallok, de amelyet igazán nem tudok mire magyarázni. Mert a mód, ahogy mondják, az arcz, amellyel kiejtik, a lehető legbarátságosabb. Pedig úgy-e tudvalevő dolog, hogy mi, kutyák, mindig az arczkifejezés után indulunk? Egy jószágos, mosolygó arcczal tudj’ Isten hová el lehet csalni bennünket. De az a szó, amellyel illetnek, az bizony kissé gyanusan hangzik az én kis fülecskéimnek. Tessék elképzelni, hogy egyre azt mondják: „de drága kis jószág”. No már, kérem, én egy háborús kis portéka vagyok. Ebben a – mint asszonykám mondani szokta – förtelmes világban születtem. S egyre látom és hallom, hogy az emberek bosszús, dühös arcczal, a legrosszabb kedvben folyton csak azt hajtogatják: „Ez már türhetetlen, ez a drágaság! ez lehetetlen drága! ez borzasztó drága! stb. stb. Rendesen a legharagosabb arcczal mondják ki ezt a szót, amelyet én reám vonatkoztatva mosolygó ajakkal ejtenek ki. De hát Istenem, nem ez az egyetlen dolog, amit én kutyus-ésszel föl nem érek. Aránylag rövid kis életemben már sok mindent tapasztaltam az emberek körében, ami nagy fejtörést okozott nekem. S mégsem tudtam a dolgok nyitjára jutni. Végre is beletörődtem abba, hogy egy ilyen kis kutyának nem kell mindent megértenie, amit a nagy emberek mondanak, vagy tesznek. Elég, ha a gazdájával megérteti magát, ha egymást kölcsönösen megértik – s ezt hál’ Istennek sikerült elérnem.

Életem első hónapjairól nem sok a mondanivalóm. Kutyák közt nevelkedtem föl; a gazdánk bizony nem sokat törődött velünk. Azaz – legyünk igazságosak – ennivalót adott, de szeretetet nem. Pedig tessék elhinni: bár nagyon szeretek enni is, de bizony szeretetre is, amilyen kicsiny vagyok, olyan nagy a szükségem. Vagy talán éppen azért. A testi nagyság hiányát kell nálam a szeretet nagyságával pótolni. Úgy látszik, első gazdám nem volt elég gyöngéd lelkű ember ahhoz, hogy ezt megértette volna. A gyomrunkat kielégítette – ez volt minden, amit értünk tett. Mert amint később megtudtam és megértettem, nevelnie is kellett volna bennünket. S ő ezt bizony elmulasztotta. Akkor még persze nem tudtam, de ma már fölfogom ésszel, milyen nagy hiba volt, hogy meg nem tanított bennünket például arra, hogy csak a maga idején és a maga helyén szabad elintéznünk egynémely dolgot, amelyet az emberek egymásközt – nem tudom, miért? – „emberi dolog”-nak neveznek, pedig hát az éppen úgy kutyai dolog is. Nagyon hálás vagyok érte az én jó asszonykámnak, hogy sok vesződséggel rászoktatott engem a helyes rendre, mert tessék elhinni, hogy nagyon megtévelyedhet a legokosabb kutya is az efféle kutyadolgokban.

De térjünk vissza első otthonomba.

Mi, kisebb és nagyobb kutyák, gazdánkat azért becsültük és szerettük volna is, noha nem is volt valami nagyon gyöngéd hozzánk. Enni azonban adott, ami lényeges dolog, és mi kutyák nem igen szoktunk hálátlanok lenni. Volt azonban valami, ami föltűnt nekünk, ami bántott bennünket, s anélkül, hogy teljesen tisztában lettünk volna a dologgal, mégis: lassanként elidegenített tőle. Észrevettük ugyanis, hogy időnként egy-egy pajtásunkat különösen jól etette, tisztán tartotta, csinosította, még szalagot is kötött a nyakára (ami jól eshetett a gazdánknak – nekünk azonban csöppet sem) és elvitte sétálni. S az ilyen sétákról azután nem igen volt visszatérés. Egyszer történt csak, hogy egy ilyen kitüntetett pajtásunk mégis visszatért. De bezzeg gazdánk már nem volt hozzá kedves, a szalagot is lerángatta a nyakáról s nagyon dühös arccal nézett reá. S ekkor megtudtuk szegénytől, hogy a gazdánk meg akart szabadulni tőle, – úgylátszik olyan módon, mint a többi eltűnt pajtásunktól. Bizonyára cserébe adta volna valamiért. S mert talán nem kapta meg azt, amit kívánt érte, hát dühös volt és visszahozta kis pajtásunkat. Mi örültünk ennek, de viszont búsultunk azon, hogy a mi gazdánk ily kevésbé szeret bennünket. Mert ugy-e kérem, ha valakit szeretnek, attól semmi áron meg nem válnak? Legalább nálunk kutyusoknál ez a felfogás. Ez az eljárás nagyon elidegenített kenyéradó gazdánktól. Ezért aztán még azt sem mondhatnám, hogy búsultam, mikor egy szép napon én reám került a sor, engem csinosítottak, szalagoztak föl és vittek el sétálni.

Mentünk sokáig, mendegéltünk, míg egy sötét kis bolthelyiségbe értünk, ahol, úgy láttam, más kutyusok is laktak, meg egy öreg asszony, – s egy úr, meg egy hölgy tárgyaltak velem. Azaz inkább csak az úr beszélt. Hogy mit, azt bizony nem tudom, mert akkor még nem voltam olyan művelt, hogy megértettem volna mindazt, amit az emberek egymásközt beszélnek. Ma már bezzeg sokkal többet tudok, s pláne, amit az asszonykám beszél, azt mindig megértem. Én akkor csak azt láttam, hogy az úrnőnek a szeme ki volt sírva, s azt értettem, hogy az úr rám mutatott s azt mondta:

– Ez hasonlít hozzá nagyon.

A hölgy sírt, de mégis fölemelt engem. S ahogy fölvettem és megsimított és magánál tartott, hát olyasmit éreztem, mint még eddig soha. Mintha valami nagyon jó meleg takaróba tettek volna, de mégsem egészen úgy. Azután tárgyaltak még egymásközt. Végül az úr néhány darab tarka papirost adott át a gazdánknak, erre ő köszönt, elment, s a hölgy meg az úr elvittek engem magukkal.

Eleinte bizony nem igen tudtam elképzelni sem, hogy mi történik velem. Később megértettem, hogy a volt gazdám a mostaninak cserébe adott azokért a színes papirosokért. Hát nem borzasztó ez, kérem, egy élő, pihegő, helyes kis jószágot odaadni ilyen semmisségért? Bizony bevallom egészen őszintén, hogyha akkor még nem is tudtam világosan, hogy mi történik velem, az ösztönöm megsúgta, hogy az ilyen gazda után nem kell búsulni, és nem is bánkódtam. Új gazdáimnál, kivált asszonykám karjaiban, oly jól éreztem magam, hogy egészen boldog voltam.

Pedig nagyon furcsa dolgokon mentem keresztül. Először is beültünk egy nagyon hosszú sorban álló, csúnya, füstös fekete ládába, amelyik belül piros volt és szörnyen zakatolt, füstölt, rázott jobbra-balra. Jó sokáig mentünk ezen a csúnya alkotmányon, – de én nem bántam, mert asszonykámnak az ölében ültem, s ott nagyon jól éreztem magamat. Mikor azután egyszerre csak kiszálltunk abból a rázós nagy fekete kalitkából, akkor valami szép szabad vidékre, valami hegyre kerültem. Még ilyen helyen sohse voltam – és végtelenül örültem, hogy szabadon futkározhattam. Azután asszonykám fölvettem és bevitt valami nagyon nagy és nagyon szép, tágas házba. Engem az új gazdám ölébe tett és kiment. Erre én keservesen vonítani kezdtem. Láttam az arczukon: nem értették meg, hogy miért? Mert ők azt nem tudták fölfogni emberi eszükkel, hogy én már az alatta félnap alatt, amióta ismertem asszonykámot,

annyira megszerettem őt, hogy amikor kiment, roppant megijedtem, hogy nem fog többé visszajönni. Annál nagyobb volt aztán az örömem, amikor visszatért.

Igaz, hogy mégis volt ezen az új helyen is valami, ami sokáig nagyon fájt nekem. Később azután beletörődtem, megszoktam azt is. Eleinte, ahányszor csak rám nézett asszonykám, könnyezett, s egyre-másra azt hallottam: „No, az én édes Bobkóm ezt nem tette volna”, vagy: „bizony más volt azért az a jó Bobkó”, vagy hogy „Bobkó okosabb volt, ügyesebb, ragaszkodóbb” stb., stb. Eleinte nem is értettem meg, hogy mit jelent ez és miről beszélnek. Később azonban rájöttem, hogy ez a sokat emlegetett, mindig megsiratott Bobkó – szintén egy kis kutya volt, az én elődöm a házban. S nekem kötelességem lett volna, úgy külsőre, mint belső tulajdonságaimra nézve, amennyire csak lehet, hozzá hasonlítani.

Eleinte bizony lázadoztam e kívánság ellen. Miért legyek én olyan, amilyen ő volt? Hát az emberek közt akad-e csak kettő is, aki teljesen egyforma, úgy külsőleg, mint belsőleg? Hiszen azt, mint valami csodát megbámulnák! Miért kell éppen nekem egy másik kis kutyushoz annyira hasonlítanom, hogy a magam természetét, minden egyéni tulajdonságomat megtagadjam miatta? De mint mondtam, később alábbhagyott a lázongás a bensőmben. Hogy miért? Hát azért, kérem, mert lassacskán rájöttem, hogy ezeknek a kívánságoknak kútforrása, indítóoka az a végtelen nagy szeretet, amellyel gazdáim az én elődöm, az ő kimult kis kutyájuk iránt viseltettek. No már pedig, ki megértőbb a szeretettel szemben, mint egy kutya? Megértettem, méltányoltam az indokot, nem lázongtam, nem féltékenykedtem többet (egy halottra pláne!) sőt szinte mondhatnám, jólesett a tudat, hogy egy kis pajtásomat ennyire tudták szeretni. S még az a gondolat sem volt távol tőlem, hogy ha őt annyira szerették, idővel majd talán engem is éppen úgy megkedvelnek. Mert igazán a legcsúfabb hálátlanság lenne részemről azt állítani, hogy már eddig is nem bántak velem jól. Pedig a hálátlanság valóban nem tartozik a kutyák bünei közé. Igyekeztem jó és szófogadó lenni, már amennyire tőlem tellett. Nem ment könnyen és nem is sikerült mindig. Mert kénytelen vagyok bevallani, hogy kicsit makacs fejem van. Úgy látszik, már előbb kellett volna nevelésemhez hozzáfogni. Mikor új gazdáimhoz kerültem, már bizony egy kicsit túlerősen ki voltak fejlődve egyéni tulajdonságaim. Emlegettek is mindig a gazdáim valami tanítót, akihez nevelőbe kellene engem adni, aki Bobkót is nevelte, – de hála gyöngé kis mivoltomnak, szerencsésen otthon maradtam. Asszonyka mindig azt mondta:

– Ezt a gyöngé kis jószágot nem lehet idegen emberek kezére adni.

Bizony magam is tudom, hogy gyöngé kis jószág voltam és amellet talán túlságosan élénk is. Így történt, hogy midőn egy reggel a házmesterné kis cselédje kivitt a kertbe, addig-addig kapálództam és rendetlenkedtem, míg egyszerre csak elejtett az ügyetlen. Ami azután történt, arra csak homályosan emlékezem. Elkezdtem visítani és vonítani, hogy összefutott az egész ház. Legelőbb asszonykám rohant ki, amint hangomat hallotta, ölébe vett, magához szorított, de én csak még jobban üvöltöttem fájdalommban. Én nem tudtam, mi a bajom, de a gazdáim rögtön észrevették, hogy eltörtem az egyik lábamat, csak úgy lógott az le rólam, mintha nem is hozzám tartozna. Az asszonykám majdnem elájult, de a gazdám hamarosan bekötötte a lábamat egy szép fehér, puha kendőbe, mire a fájdalom kissé enyhült. Azután ölbe kapott, lesietett velem a hegyről, beleült valami alkalmatosságba, amit egy ló húzott és kirobogott velem, ki, ki, messze a város végére, egy szép nagy kert közepén álló nagy házig.

Ott azután volt egy pár hosszú fehérvászonkabátos, szimpatikus úr, akiknek a gazdám elmondta, hogy mi történt velem és kérte őket, hogy segítsenek rajtam. Erre az egyik megfogott, a másik mértéket vett az eltört lábamról. A szájamra is rákötöttek valamit, pedig annak semmi baja sem volt. Olyasmi volt az, amit addig nem ismertem – utóbb hallottam, hogy szájkosár. Mikor ezek az előkészületek megvoltak, az egyik nyájas arcú bácsi, aki úgylátszik a legfőbb volt közöttük és akit a gazdám doktor úrnak titulált – a mérték szerint készült kis

fácskákat lábam köré rakta és erősen körülkötötte őket, olyan szorosra, hogy első pillanatban megint úgy visítottam, mint odahaza. De azután megszűnt a fájdalom, letettek a földre és én elkezdtem ugrálni – persze csak három lábon. Arra megint felvett a doktor bácsi, szeretettel megsimogatott és azt mondta:

– No ne félj, Bébike! meg fogunk gyógyítani, nem lesz semmi bajod.

Ezt, mint később az embereknél tapasztaltam, a doktorok rendszerint csak azért mondják, hogy megvigasztalják a beteget, akár igaz, hogy felgyógyul akár nem. Ezúttal bizony igazat mondott a doktor bácsi, mert két hét múlva, mikor levették azt a kötést a lábamról, már semmi nyoma sem volt a lábtörésnek.

Ezalatt a két hét alatt asszonykám el nem mozdult mellőlem, mindig ott volt és ügyelt, hogy ne ugráljak és maradjak csöndesen, nehogy a kötés meglazuljon. Ennek a gondozásnak és szerető őrizetnek köszönhetem, hogy úgy meggyógyult a lábam, hogy még az asszonykám sem tudja már megkülönböztetni, melyik lábam volt beteg.

E hál' Istennek szerencsésen végződött kis baleset után asszonykám még kevésbé akart hallani arról, hogy engem a házból elvigyenek a tanítóhoz. Így tehát otthon maradtam – hála adassék érte a Teremtőnek. Igaz, hogy ennek folytán bizony nem is tanultam meg olyan „kunsztokat”, mint aminőket – ahogy mindig hallottam – kis elődöm tudott. De hálából asszonykám gyöngéd gondoskodásáért és szeretetéért, hogy nem alkart megválni tőlem, föltettem magamban, hogy kárpótolni fogom őt tőlem telhetőleg. S a „kunsztok” helyett majd az eszemet élesítem, hogy mentől jobban megértsem az emberek beszédét általában, asszonykámét különösen, hogy azután annál jobban kedvében járhassak mindenben. Igyekeztemet, hál' Istennek, némi siker koronázta; bizonyosága ennek, hogy íme, képes vagyok még – naplót is írni.

Uj tanyámon

Mint említettem, a szép házat és kertet nem volt nehéz megszoknom, mert nemcsak az emberek, hanem a kutyasok is hamar megszokják a jót. Tagadhatatlan, hogy voltak nehézségeim is.

Különösen a vendégekkel szemben való viselkedést volt nehéz megtanulnom. Amint megszólalt a külső kapun a csengő, én teljes erőmből ugatni kezdtem. Ez, kérem, kutyakötelességem nekem. Büszke is voltam reá, hogy ha senkisé is hallotta is a házi személyzet közül, hát én igen – s én utánam indultak. Tudták, ha én így kiabálok, akkor a kapuhoz kell menni, akkor jött valaki. Idáig rendben lettünk volna. A nehezebb dolog most következett. Még nem ismerem ki magam annyira, hogy tudtam volna, mikor kell elhallgatni, kinek van jussa bejönni és kinek nincs. Úgy gondoltam, addig ugatok, amíg asszonyka is bejön a szobába, s ha ő leülteti a jövevényt, akkor nincs baj, akkor én elhallgathatok, az én hivatásom véget ért. Igen ám, de észrevettem, hogy a legtöbb vendég a szájával közeledik asszonykámnak vagy a kezéhez vagy az arcához. No már az ilyesmit nem tűrheti egy jóra való kutya! Hátha még meg is harapják asszonykámat! S úgy elkezdtem visítani, hogy bizony rettenetes volt. Asszonykám szégyelte a dolgot a vendég előtt és összeszidott nagyon, még meg is vert. Hát nem borzasztó: én védelmezem őt, s ő megver? Magyarázgatni kezdte nekem, hogy őt nem bántják, hogy ezt szeretetből teszik. Hát igaz, hogy én akkor még nem értettem úgy az emberek beszédét, mint ma – s így abból, hogy mit mondanak, mit nem, nem tudtam volna megállapítani, hogy jóbarát-e az illető vagy ellenség – de mire való a mi ösztönünk? Bizony, gyakran, mikor asszonyka nekem azt magyarázta, hogy a vendége nem bántja, de szereti őt, – én magamban éppen az ellenkezőt éreztem. S azért hiábavaló volt minden fenyegetés, én a lármázást csak nem hagytam abba – még ha verés lett is a vége. Elgondolkoztam magamban, mily szomorú dolog az, hogy az emberek jobban bíznak egynémely hamis embertársukban, mint hűséges kutyaikkban. Lehet, hogy egyszer-máskor én is tévedtem. De inkább vagyok túlóvatos, semhogy csak egyszer is elmulasszam a veszélyre való figyelmeztetést.

Mindent összevéve, eléggé kellemesen telt az életem. Semmi különös bajom nem volt, s ami a fődolog, asszonykámmal napról-napra jobban megszerettük egymást. Egy szép napon azonban nagy felfordulás kezdődött a mi különben csendes házunkban, ahol lárma eddig csak akkor volt, ha nagy vendégség volt nálunk. Emberek jöttek-mentek keresztül-kasul a házon, csomagoltak, szemeteltek, rendetlenséget csináltak, olyat, amelyet én még minálunk nem láttam.

De sajnos, azt is láttam, hogy asszonykám sír. Hegyeztem a fületem, hogy megértsem, mi baja. Hát csak hallom, hogy a gazdám vigasztalja:

– Ne sírj, hisz ezt már így nem lehetett folytatni. Te nem lehetsz egész életedben mesteremberek, iparosok felügyelője, pallérja!

Amire asszonyka azt mondta:

– Azért kínlódtunk éveken át, míg fölépítettük, míg berendeztük, míg lakhatóvá tettük ezt a házat, amelynek a belseje tagadhatatlanul szép is és elismerten jó ízlésre vall – hogy azután megváltunk tőle?

– Ez igaz, – mondá gazdám. – De a ház betegségei, amelyek folytonos gyógykezelést igényeltek – téged is beteggé tettek. Rengeteg pénzt költünk a javításokra, s nincs rá kilátás, hogy valamikor vége lesz ennek az állapotnak. S ez téged folyton izgat. Amennyire fogy a pénz az örökös kísérletezésekre, annyira fogy a szüntelen iparosinvázió kellemetlenségei miatt a te egészséged is.

Még sok mindent mondtak, amit az én kis agyam felfogóképessége már nem bírt megemészteni; a legalaposabban az maradt meg a fejemben, hogy az asszonyka vagy az egészsége elfogy.

Mert hogy a gazdám pénze fogy – ez engem nem izgatott. Én már egy éves voltam, mikor ezt a beszélgetést hallgattam. S ekkor már tudtam, hogy mi az a pénz. Azt is tudtam tehát, hogy mi volt az, amit első gazdámnak én értem cserébe adtak, az a színes papiros. Nohát, kérem, az utálatos egy dolog. Azon mindent lehet venni, mindent eladni! Egy csomó csúnya holt papiroson, még egy olyan állítólag szép kis élőlényt is, mint amilyen én vagyok! Ha valakinek sok van ebből a csúf papirosból, hát mindent megvehet rajta, ami szép és jó és kívánatos. Akinek meg kevés van, vagy semmije sincs belőle, az akár koplalhat is. Hát nem borzasztó ez? De ha még igazságosan lenne elosztva, már t. i. hogy aki jó és nemes, annak sok van belőle, a rosszaknak meg gonoszoknak kevés vagy semmi – hát még megérteném. Gyakran azonban éppen ellenkező az osztály!

Én nem éltem a háború előtt, nem tudom, milyen világ volt akkor. Most azonban egyre azt hallom, hogy fejtetőre van állítva a világ rendje. A jólelkű, derék emberek alig tudnak megélni a rettenetes drágaság miatt. A közönséges, sokszor egészen tudatlan, rosszlelkű emberek óriási vagyonokat gyűjtenek. Hogyan lehetséges ez? Nohát bizony az én kicsi kutyaeszemmel magam sem tudtam ezt a dolgot egykönnyen megérteni. Csak nagy lassan, sok beszédet meghallgatva, jöttem rá a dolgok nyitjára.

A jóérzésű embereket a háború: az emberek legyilkolása, asszonyok, anyák, feleségek, gyermekek szívettépő jajgatása, országok, nemzetek pusztulása leverte, megtörte, kétségbeejtette. Egy vágyuk volt és van csak, egy óhajuk, egy imádságuk: hogyan lehetne ennek a borzalomnak, fürtelemnek, világörületnek véget vetni, az öldöklést abbahagyni és hozzátartozóikat viszontlátni.

És szinte nem vették észre, hogy a nagy drágaságban már alig tudnak öltözködni, a tél hidege ellen védekezni a meleg kályhánál, s éhségüket csillapítani egy falat jóízű eledellel. A bú, a gond a távollévőkért, a családtagokért, az idegenekért, akik éppen úgy tagjai valamely családnak, – sőt még az ellenségért is oly értelemben, hogy az is csak érző és szenvedő ember, az édesanyjának szeretett fia, a feleségnek szívrepesve hazavárt férje, a szegény gyermeknek kenyeretadó, imádott apja: – minden egyéb érzést elnyomott bennük, még a személyes szükségletekét is. Magukról megfélemedtek egészen, minden gondolatjuk, minden érzésük ott volt a távolban küzdő, talán nélkülöző, talán ázó-fázó és – óh borzalom! – felebarátai legyilkolására kényszerített, – de talán már minden földi bajon túllevő, meszes földben nyugovó szeretettüknél. Nyitott, kiegészített szemmel, amelynek tüzet már nem enyhíti a jótévő könny, virrasztják át az éjszakákat, s legtöbbször az álom sem könnyörül meg rajtuk.

Ezek az itthonmaradtak, az így gondolkozók az igazi áldozatai a háborúnak. Sajnálatra méltóbbak, mint akik kint vannak. Azok cselekszenek, mámorban vannak, tudják, hogy azzal, amit tesznek – még ha gyilkolás is – hazájukat szolgálják, nem gondolkoznak tovább, csak mennek előre, rombolva, pusztítva parancsszóra. Éjszakájukat a testi fáradtság, kimerültség miatt – álmodás nélkül, nyugodtan alusszák át.

De azután vannak még más itthonmaradottak is. Azok, akik sohasem a szívükkel – csakis a hideg, a gonosz eszükkel gondolkoznak. Azok, akik, mikor a világnak e sohasem látott borzalma kitört, nem a szívükhöz kaptak a kezükkel, hogy annak dobogását csillapítsák, hanem a zsebükhöz, hogy azt mentől előbb, mentől duzzadtabbra megtöltsék.

Sokszor hallottam asszonykámtól, hogy az illetén „lélekjelenlét” undorító; amikor az egész világ lángbaborul, minden valamire való emberi sziv izgalomban dobog, akkor vannak olyan kétlábonjáró vadállatok is, akik abban a nyomban, azon melegében kiszimatolják, hogy nekik még ebből is hasznuk lehet. És elkövetnek mindent, hogy ezt a hasznot zsebre is rakják.

Bármilyen volt is eddigi foglalkozásuk, mesterségük, most egyszerre vásárolni mennek, összevásárolják mindazt, ami megvásárolható, ami kapható, s amiről tudnivaló, hogy az emberek megélhetéséhez nélkülözhetetlen. Ahogy a hiéna kiássa a holtakat, ők viszont szívesen a föld alá vinnék az élőket kiéheztetés által, – ha ezzel a saját zsebüket tömhetik. Összegyűjtenek, felhalmoznak mindent és hörcsögök módjára eldugdossák. Mikor aztán már minden készlet elfogyott, mikor már minden tisztességes kereskedő eladta mindazt, ami a raktárán volt, akkor jönnek ők. Akkor már a tízszeresére szállt föl az ára annak a cukornak vagy zsírnak, vagy hagymának, akkor azután nagy kegyesen odaadják az árút és bezsebelik az óriási hasznot – és koplalóvá tesznek sok-sok derék, jóra való családot, akiknek nincsen arra való módjuk, hogy ezeket az uzsoraárakat megfizethessék. Valósággal felebarátaik testi romlásán, lelki megtörésén hízik az ő zsebük. S mentől kevesebb jut amazoknak, még életük egyszerű föntartására is alig – ezeknek a vérszopóknak kijut az élet minden örömeiből, minden gyönyöréből, mindenből, ami pénzért, nagy pénzért megvehető. S habzsolják is teli szájjal, odatolakodva mindenüvé olyan helyekre, ahol azelőtt legföljebb álmukban, meg vágyaikban voltak. Bent ülnek a nagy tükörablakok mögött, hová azelőtt csak kívülről ha mertek belesni. A pinczéből az első emeletre hurczolkodtak, a nyomorúságból a dőzsölésbe. S egy pillanatra sem jut eszükbe, hogy mily rettenetes dolog az, hogy ők e nagy világcsapásból ily képtelen hasznot zsaroltak maguknak. Hogy minden ízes falathoz, amelyet lenyelnek, minden prémhez, ékszerhez, drágasághoz, melyet magukra öltenek és aggatnak, sóhaj, könny és kétségbeesés tapad.

De Istenem, most veszem csak észre, hogy milyen messzire elkalandoztam attól, amit tulajdonképpen mondani akartam és kezdtem. Azt t. i., hogy én a pénzt, amelyet gazdám, amint mesélte, a ház gyógyítására költött, nem sajnáltam. Csak fogyjon, ha olyan csúnya dolog az, olyan rosszra csábító, hogy a kedvéért, megszerzéséért annyi gonoszságot követnek el az emberek. De Isten mentsen, hogy asszonykám fogyjon el! Az már nagy baj lenne! Talán másokra nézve is, mások is sajnálnák, de senkire nézve nem lenne olyan csapás, mint reám, senki úgy nem búsulna utána, mint én. Akkor már inkább hagyjuk itt ezt a szép házat, a gyönyörű kertet, amelyben oly élvezettel futkároztam, hagyjunk itt mindent, ami nekem jó és kellemes volt, de maradjon meg nekem az én asszonykám. Hiszen eddig is, ha elment egy félórára, én már úgy odavoltam, hogy azt sem tudtam, mitévő legyek. Később már, mikor kissé megjött az eszem és ravaszabb lettem, úgy segítettem magamon, hogy kerestem valamit, ami az asszonykámé. Vagy egy ruhát, vagy egy blúzt, ha mást nem, hát egy pár keztyűt találtam, a fejem alá gyűrtem és elhittetem magammal, hogy asszonykám ölében fekszem. Így azután kibirtam hazajöttéig. Igaz, hogy ebből a szokásomból később egyszer baj is származott. Ugyanis asszonykám az ő, sajnos, túlzott rendszeretével egyszer úgy elrakott mindent, mielőtt hazulról eltávozott (ha jól tudom, ebédelni ment), hogy éppenséggel semmit, de semmit sem találtam a holmijából. Pedig megint nagyon, nagyon vágyódtam utána. Egyszerre csak fölfedezem szép, nagy fekete bársonykalapját az asztalon. Hirtelen elhatározással a karosszékre – onnan az asztalra ugrottam. Miután a kalapnak a kemény tetejét jól megpuhítottam, addig kapargáltam, míg egy kis fészket mélyítettem belőle és szépen belefeküdtem. Olyan jól éreztem magam ezen az új nyugvóhelyemen, hogy észre sem vettem, mikor nyílt az ajtó – s egyszerre megjelent asszonykám! S én még mindig a kalapfészkekben feksüdtem! No, volt aztán hadd el hadd! Jobb arra nem emlékezni – jobb arról nem írni!

Utazás Németországba

Kiköltöztünk a szép házból és utazni mentünk. Amit kis csacsi eszemmel, egy évvel azelőtt nem tudtam fölfogni, magamnak megmagyarázni, hogy mi lehet az a csúnya, füstös, fekete, prüszkölő, nagy lármát csináló, borzasztó füstöt okádó valami, amibe az asszonyka beleül – én az ölében – és csak úgy dobál bennünket jobbra-balra, – hát az egyszerűen a vasút. Az víz bennünket idegen országokba.

Ezúttal elmentünk Németországba. Hallottam, mikor beszéltek, hogy ide még el lehet utazni a csúf háború daczára is, mert ez nem ellenséges ország, hanem szövetséges. S a gazdámnak szüksége van arra, hogy ott valami kúrát végezzen.

Ha asszonykám mondja, hogy a németek nekünk nem ellenségeink, hát akkor én azt tartozom elhinni. De bizony én nem értem föl ésszel, hogy ha mi velük barátságban vagy szövetségben vagyunk, akkor miért kínoztak meg bennünket annyira a határon, miért dobálták ki asszonykának szépen becsomagolt ruháit, cipőit, – miért vették el a legkisebb papirdarabkát is, akár volt ráírva valami, akár nem, akár ujság volt, akár tiszta levélpapiros. Miért?

Nem akartam asszonykámot még jobban fölízgatni, láttam, hogy úgyis egészen idegessé tette ez a durva bánásmód, hát csendesen maradtam. Ha nem vagyok öreá tekintettel, hát bizony beleharapok annak a csúf embernek a kezébe, aki a mi szépen, rendesen becsomagolt holminkat ilyen borzasztóan földúlta. De roppantul igazat adtam asszonykámnak, mikor végre türelmét vesztvé, azt kérdezte attól a durva embertől:

– Ha így bánnak a szövetséggel, – mit csinálnának az ellenséggel?

Mire ő azt felelte, hogy az egyáltalában nem jöhet ide.

Hát ez nem volt valami nagyon szellemes felelet, hanem elárult mégis valamit. Az én kis agyamban legalább ilyen okoskodás alakult ki: Egy német embernek, pláne aki hivatalban van, s még inkább, ha alacsony sorból került olyan sorba, ahol némi hatalma van, s ez meglátszott rajta, mindig kell valaki, akivel hatalmát éreztesse, akivel durván bánhat. Ha nincs ellenség, jó erre a szövetséges is. S ő most a szegény utasokon mutatja meg, hogy milyen nagyhatalmú úr ő, – hogy megkínozhatja azokat, akiket a sors elébe vezet.

No, gondoltam, szép kilátások! Ilyen országba megyünk mi, ahol ilyenek az emberek? De azután lassanként rájöttem, hogy gazdámnak igazuk volt, mikor egymásközt tárgyalták e dolgot. Daczára a nagy izgalomnak, amelyet ez a semmiesetre sem finom eljárás okozott – végül mégis odakonkludáltak, hogy egyes emberek neveletlensége vagy durvasága miatt nem kell, sőt nem szabad általánosítani s egy egész nemzetet elítélni. Bizonyára vannak a németek között is finom, jómodorú emberek, aminthogy, sajnos, tagadhatatlan, hogy nálunk is van sok durva és neveletlen ember.

Az az idő, amit Németországban töltöttünk, meggyőzött szavaik igazságáról. Bizony nekem legkevésbé sem volt okom panasza. Fiatal és öreg, nő és férfi egyaránt kényeztetett, minden lehető módon. De legfőképen úgy és ott, ahol a legkevésbé vártam volna, s ahogy nekem – már bevallom – a legjobban esett!

Mikor a nagy izgalom volt a hurczolkodás előtt, mikor asszonyka annyira búsult, hogy a gazdám eladta azt a szép házat, – hát ő azzal vigasztalta asszonykát, hogy előreláthatólag néhány hónapon belül vége lesz e szörnyűséges háborúnak, s mi majd utazgatunk, odamegyünk, ahová asszonykám akarja. Ha megelégette egy helyen, hát megyünk tovább – s ha már jól kipihente magát, ha már alaposan megerősödött asszonykám, akkor azután építenek egy még szebb villát, megint azon a szép hegyen. Ez az utóbbi kijelentés volt azután az egyetlen, ami

asszonykámát egy kissé megnyugtatta. Sokkal háziasabb természetű, sokkal jobban szerette az otthonát, sokkal nagyobb öröme telt a vendéglátásban, semhogy bele tudott volna törődni abba, hogy örökké vándor- és cigányéletet éljen. Pihenésnek megjárja, – de azután legyen meg a szép, az ízléses otthona, ahol a szobáknak minden bútordarabja, minden kilincs az ajtón, minden szög a falon a saját egyéni ízlésének a dokumentuma. S hogy gazdám olyan biztatón mondotta akkor, hogy a háború borzalmai pár hónap alatt véget fognak érni, annak oka igazán nem az volt, amit esetleg hinni lehetne, hogy asszonykát talán, Isten mentsen, be akarta volna csapni. Óh nem! De akkor volt a gorlicei nagy áttörés, az orosz hadseregre nézve a legsúlyosabb csapás. Így tehát általános volt a vélemény, hogy ha ez a tömegben legrettegetesebb ellenségünk, még hozzá közvetlen szomszédunk, le lesz verve, akkor nemsokára hozzájutunk a győzedelmes békéhez. Sajnos, nem így történt, azóta már majdnem két esztendő telt el s még ma is tart a háború.

Ez a háború – a legborzasztóbb, a legöklőbb a világ fennállása óta – nagy volt kezdettől fogva meglepetésekben, előre nem látott fordulatokban is. Sehol és semmi nem úgy történt, mint ahogy azt emberi ésszel és logikával elképzelni, következtetni lehetett volna. Mikor kitört, az volt a közvélemény, hogy az emberölő eszközöknek mai tökéletessége, raffináltsága mellett lehetetlen, hogy három hónapnál tovább tartson. Ma – a negyedik esztendő közepénél tartunk! Mikor a vad orosz hordák reánk törtek, mikor az emberek millióival le akartak tiporni, agyon akartak taposni bennünket, mikor már-már attól lehetett félni, hogy összeroppant bennünket ez a miénknél oly sokszorta nagyobb erő – kikergettük őket először az országból, később pedig épen Gorlicénél oly alaposan meg is vertük őket, hogy ezután már nem igen tudta összeszedni magát az orosz hadsereg. És csak ma és ezekben a napokban, tehát majdnem két évvel később írtuk alá az orosz békeszerződést. Hogy értse meg ezt a sok borzalmat, ezeknek a végnélküli pusztításoknak okát, célját egy kis kutya, mikor még az emberek sem érik fel ésszel!

Jobb is, ha kis agyamat nem töröm annyit ennek a csúf háborúnak az eseményein, förtelmein, mert attól félek, hogy el találom veszíteni a respektust, amellyel, asszonykám szerint, az embereknek mint felsőbbrendű lényeknek tartozom.

Elődöm emléke

Megérkeztünk tehát Németországba. Megszálltunk egy nagy-nagy házban. Sokkal nagyobb volt, mint a miénk a hegyen – de bizony nem olyan szép. S nagyon furcsa egy ház volt az. A mienkben az összes, gyönyörű nagy szobákban csak mi laktunk. Itten majdnem minden szobában más és más ember lakott. Hogy szokjam én azt meg csak úgy egyszerre, hogy egy szobája van az asszonykámnak, egy az uracskámnak és ezzel punktum! És hogy a szomszéd-szobákban szabad más embereknek diskurálni, nevetni, lármázni, s nekem mindezt nyugodtan kell végighallgatnom! Nekem ehhez semmi közöm, – így mondta asszonykám! Hát mit tetszik képzelni: könnyű dolog volt ez nekem? Minálunk otthon, ha jött valaki, rekedtre ugattam a torkomat, míg csak meg nem győződtem róla, hogy az illetőnek jussa volt jönnie s ott maradnia. Itten jobbra-balra jöttek-mentek, még a mi ajtónk előtt is jártak-keltek – és én nekem mindezt túrnöm kellett! Bizony eleinte alapos lármát csaptam, amint valakinek lépteit hallottam, vagy a szomszédból hangos beszélgetés, nevetés hallatszott át. Később azonban – mit tehettem volna egyebet – beletörődtem. Egyrészt, mert asszonykám így kívánta és követezte, másrészt – mert becsületes kis kutya létemre nem akarom magamat jobbnak föl tüntetni a valónál, – nem is győztem volna ugatással kísélni annak a sok embernek járását-kelését, aki ebben a házban megfordult.

Hogy milyen nagy volt az a ház, elképzelhető, ha elmondom, hogy az emberek nem úgy mentek föl a lakásukba, mint mi otthon a könyvtárunkba, egy szép lépcsőn, – hanem valami ketreczbe léptek bele s úgy húzták föl őket. A ketrecz belül olyan piros paddal volt kibélelve, mint a vasút.

Mikor először beléptünk a ketreczbe, egy öreg ember fogadott bennünket és nagyon megörült asszonykáéknak. Azután meg rám mutatott és – mint később megtudtam – azt kérdezte:

– Szereztek egy új kis kutyát Bobkó helyett?

No, gondoltam magamban, nevezetes egy kis jószág lehetett az én elődöm, ha még Németországban is elterjedt a híre.

Lassanként azután megtudtam róla mindent, mert a szállodában – így hívták azt a nagy épületet, – nagy érdeklődéssel nézegetett engem mindenki és folyton emlegették Bobkót. Szegény kis Bobkó többször megfordult ezen a fürdőhelyen, itt élt át több nyarat, és itt kellett elbúcsúznia az élettől is! Ebben a szállodában végezte be életét, gazdáimnak nagy búbánatára. Asszonykám, ha kérdezték, hogyan történt ez az őt annyira elszomorító eset, azt szokta felelni:

– Megölte őt az emberi szeretet és butaság!

Egy szobalány, aki roppantúl szerette, – mert csodálatos egy kis kutya lehetett, egyre-másra azt hallom, hogy mindenki nagyon szerette – minden tiltó figyelmeztetés daczára agyonetette őt. A szeretet az etetés volt, a butaság meg az, hogy az a leány sem érte föl ésszel, hogy ha asszonyka tiltja az etetést, akkor az bizonyára ártalmas a kutyusnak. S annyira ártalmas volt, hogy pusztulását okozta. Hiába ápolták gazdáim éjjel és nappal, hiába mentek egyik orvostól a másikhoz vele: olyan jóssággal és megható türelemmel a szenvedésben, mint amilyent egész életében tanúsított, befejezte életét.

Asszonykámat beteggé tette ez annyira szeretett kis jószágának az elveszte. Most is legelső útja a kis Bobkó nyugvóhelyéhez vitte. Víz partján, erdő szélén nagyon szép márvány emlékkövel van megjelölve nyugvóhelye. De a mi nekem legjobban tetszett, hogy rávésették gazdáim arra a kőre, hogy ott nyugszik az ő drága kis Bobkójuk – leghűségesebb barátjuk!

Már ahol egy kutyát ennyire megbecsülnek úgy életében, mint halálában, – ott érdemes kutyának lenni.

De azért bármily szépen van is Bobkó eltemetve, sírja ápolva, én mégis csak inkább szaladgálok elevenen asszonykám mellett, örültem, mikor visszafelé indultunk az erdőből s lassanként, nagysokára asszonykám könnyeit fölszáradni láttam. S most megint csak azt gondoltam, hogy igyekezni fogok kissé vad és hangos természetemet leküzdeni, szelídebb, csöndesebb leszek, hogy valamikor asszonykám engem is úgy szeressen, mint Bobkót, s a vele való összehasonlítás ne üssön ki mindig az én rovásomra.

Mert mit is kifogásoltak mindig leginkább bennem? Először is, hogy nem vagyok olyan intelligens, olyan okos, mint Bobkó volt. Talán kissé szerénytelenül hangzik, ha azt mondom, hogy tán nem egészen így van a dolog. Amint hallom mindenkitől, Bobkó csodálatosan sok dolgot tudott. Ha azt mondták neki, hogy szégyelje magát, akkor odament egy székhez, fejecskéjét két első lába közé dugta és úgy maradt két lábon állva, míg asszonyka azt nem mondta, hogy elég volt. Vagy ha sétálni mentek, a szájában vitte asszonyka ujságját vagy bármit, amit asszonyka neki vitelre odaadott. Vagy bukfcenzet csinált, ha ezt kívánták tőle. S még számos más ilyenféle produkciót tudott. De hát Istenem, ő mindezt tanulta, ő két hónapig iskolában volt egy tanítónál. S én, mint már említettem, én nem jártam iskolába, ma meg már – felnőtt koromban – nem is lennék képes az ilyesfélét megtanulni, mert azt igazán csak gyermekkorban lehet.

De kérném: hát ezeknek a dolgoknak nem tudása tán csak nem okosság hiánya? Ezek mind betanított dolgok voltak. Míg amit én tudok, mindarra gondolkodás révén, tapasztalatok folytán jöttem reá. S ez inkább bizonyítja az én agybeli tevékenységemet, mintha gépiesen betanított „kunsztokat” tudnék. Szerénységem tiltja, hogy felsoroljam minden tudományomat. Talán elég lesz, ha annyit jegyzek meg, hogy mindig, minden körülmények közt meg tudom értetni minden kívánságomat asszonykámmal s én viszont az övét találok ki mindig. Hogy nagyszerűen tudok tájékozódni, amennyiben még huszonnégy óráig sem voltunk ezen a német fürdőhelyen, ahol pedig töméntelen sok ház van – és én már szaladtam előre, ha sétálni voltunk és tudtam, hogy melyik házba, melyik emeletre, melyik szobába kell bemenni. Ha gazdáim tévedtek és a ketrecz őket egy emelettel magasabbra vitte, semmint kellett volna, s ők kiszálltak, én, szokásom ellenére, nem futottam előre, hanem megálltam. Ők először nem tudták mire vélni ezt a szokatlan eljárásomat, nógattak, hogy menjek már. Én szétterpesztettem kis lábaimat és csak álltam mozdulatlanul.

– Mi baja van ennek a Bébikének? – kérdik egymástól.

De mire körülnéztek, rájöttek, hogy Bébikének semmi baja sincs, csak esze van annyi, hogy ha az első emeleten lakik, nem indul neki a másodiknak, hogy ott keresse a lakását.

Még sok mindenfélét felsorolhatnék annak bizonyítására, hogy én sem vagyok talán túlságos ostoba. De nem teszem; szerénységből egyrészt, másrészt félek, hogy únnák észbeli tehetségem bizonyítékainak felsorolását. Végül pedig még sok mindenféle egyéb mondanivalóm van hátra.

Inkább rátérek hát a másik dologra, a másik nagy kifogásra, amit ellenem hangoztatnak. Főképen gazdám, de mások is azt állítják, hogy én bennem nincsen elég szeretet. Míg Bobkó csupa szív, csupa jóság volt, mindenkit szeretett, én egy kis egoista vagyok, aki legfeljebb asszonykámot szeretem, azonfelül senkit.

Hát nézzük meg csak kérem először, amit Bobkóról állítanak: hogy jó volt, szép volt, hűséges volt, elhiszem. De hogy mindenkit szeretett, azt már nem, még ha olyan csoda kis kutya volt is, mint amilyennek mondják. Kérem szépen, az emberek, akik mindenesetre tökéletesebb lényeknek tartják magukat, hát azok mindenkit szeretnek-e? Óh, dehogy! Csak úgy tettetik.

Egyet-kettőt szeretnek, a többinek meg csak úgy mutatják. No már, kérem, ilyesmire egy becsületes kutya képtelen. Ő csak annyi szeretetet mutat, amennyit igazán érez.

Már pedig egy olyan piczi kis jószágban, amilyen én vagyok, – akinek a szívéhez nagyító üveg kell talán, hogy észrevegyék, – hogyan férhetne el olyan sok, olyan nagy, igaz és becsületes szeretet, hogy mindenkinek jusson belőle? Szó sincs róla, ez lehetetlen! Nyíltan és őszintén megvallom: én nagyon, nagyon, szívem egész teljességével szeretem asszonykám; viszonzom gazdám szives jóindulatát irántam; megbecsülöm – és igyekezem ezt, amennyire tudom, ki is mutatni – asszonykám szüleit és egy pár barátját házunknak, de több az én filigrán kis szivecskémnél nem telik. Szép lenne talán, ha én ott is szeretetet mutatnék, ahol abból semmit sem érzek?

Még egy szemrehányást hallok elég gyakran. Főképpen házunknak egy barátja, akit asszonykámék nagyon szeretnek és becsülnek, szokta azt hangoztatni.

Nagyon derék, kiváló ember, de egy kicsit fáradt és egy kicsit nagyon ideges, s mint ilyen, igazságtalan. Legfőképpen velem szemben. Ha eljön hozzánk s belép, mielőtt még tudnám jóformán, hogy ki jön: ugatok, mint ahogy az kötelességem. S ha már egyszer belekezek, hát olyan egészen hirtelen nem tudom abba hagyni. Akkor ő mindig azt mondja:

– No, ez buta egy kutya.

Mikor aztán asszonykám ezzel az igazán igazságtalan váddal szemben meg akar védeni, akkor elkezd magyarázni, hogy egy igazán okos kutyának az ösztöne megsúgja, hogy ki közeledik jóindulattal gazdájához, ki nem.

Csak egyet felejt el ez az engem annyira lebecsülő úriember, hogy az ösztön főképpen kutya-, vagy mondjuk úgy, hogy általában állati tulajdonság. Már pedig én pár hónapos korom óta emberek között élek. S mert igen intelligens kis jószág vagyok, azon voltam mindenképpen, hogy hozzájuk alkalmazkodjam, az ő szokásaikhoz, természetükhöz idomuljak, az ő életmódjukat szoktam meg. Így bizony megesett, hogy egynémely kutyai ős- és átöröklött tulajdonságom parlagon hevert. Nem volt rá szükségem, tehát nem használtam, nem csiszolódtam, nem fejlődött, hanem elkopott vagy inkább visszafejlődött. Hiszen többször hallottam asszonykámól, hogy még az emberi testi szervek is, ha nem használtnak, hát elsatnyulnak, visszafejlődnek. Már pedig én annyira asszonykám felügyelete alatt voltam és vagyok, – asszonykám legalább is annyira vigyáz én reám, mint én ő reá – hogy bizony megeshetik, hogy használat híján ez az ösztönöm kissé berozsdásodott.

De éppen a folytonos emberi társaságban, az erőlködésben, hogy beszédjeiket megértsem, annyira élesítettem az én kis agyamat, hogy ma már ott tartok hál' Istennek, hogy nemcsak asszonykám minden szavát megértem, de többé-kevésbé az emberi beszédet általában. Sőt még az élményeim is meg tudom írni, ha nem te valami díszesen, hát csak így egészen egyszerűen és szimplán. De hát nem vagyok én művelt ember, csak tanulatlan kis kutya – s ki kívánhat attól többet?

Német fürdőn

Térjünk azonban vissza a fürdőhelyre. Említettem már, hogy mennyire féltem a németektől a vámvizsgálat tapasztalatai után – s mily kellemesen csalódtam. Milyen jók voltak hozzám az emberek éppen ott, ahol a legkevésbé vártam volna. T. i. mielőtt útrakeltünk, hát odahaza Budapesten a legnagyobb szörnyűködéssel vette mindenki tudomásul, hogy Németországba megyünk. Ott egyszerűen éhen fogunk halni, ez volt a közvélemény. No még csak ez kellene, gondoltam magamban! Asszonykám azonban azt válaszolta, hogy nem lesz a dolog olyan veszedelmes. Gazdámnak szüksége van a kúrára – s ez mindennél fontosabb. Kevesebbet fogunk enni, de a kúrát elvégezi gazdám. Bevallom, kissé elszontyolodtam ennek a beszédnek hallatára. De azután elresteltem önző mivoltomat. Ha asszonykám nem fél a koplalástól, hát én sem ijedek meg tőle – tudom úgylis, hogy az utolsó falatját is megosztaná velem.

Mily kellemesen csalódtam! Nem mintha valami nagy bőség lett volna ott elemózsiában. Szó sincs róla – csakhogy rend volt ott. Nem úgy, mint nálunk otthon, ahol az egyik ember dőzsölt, a másik meg koplalt. Itt minden szépen el- és be volt osztva. Bármit akartunk enni, akár kenyeret, akár húst, egy iczi-piczi papíroskát kellett érte adnunk. S minthogy egyformán osztották szét ezeket a kis papíroskákat, hát mindenkinek egyformán is jutott mindenkiből. Nem mondom, hogy az emberek annyit ettek, mint háború előtt, bizony nem. Tudom ezt asszonykámtól, hallom a többiektől is. De megnyugvásukra szolgált, hogy igazságos osztás történt. Azt sem mondom, hogy valami túlságosan megterheltem volna a gyomromat. Nagyon sokat szaladgáltam a gyönyörű erdőkben, a hegyen asszonykámmal, s a jó levegő, sok futkározás bizony jó étvágyat csinált.

S bár megkaptam rendes otthoni porciómat gazdáimtól, nem állítom, hogy visszautasítottam, ha megkínáltak valamivel. Már pedig kínáltak. Mindazok a hölgyek és urak, akikkel a szállodában ismeretséget kötöttem, akik külsőmről a legelismerőbb nyilatkozatokat tették, megható módon gondoskodtak rólam. Nemcsak olyankor, mikor véletlenül találkoztak velem, kínáltak meg valami náluk levő édességgel, de távollétemben is gondoltak reám. S ez a legszebb a dologban, nemde? Reggelijükből egy-egy jó falatot, egy kis sonkát, egy kis darab húsocskát félretettek, szépen becsomagolták és találkozás alkalmával átnyújtották asszonykámnak. Kénytelen vagyok bevallani, először asszonykámtól hallottam, később magam is beláttam, hogy én bizony nem valami megfelelő magaviseletet tanúsítottam az ilyen alkalmakkor. Ahelyett, hogy – amint asszonykám kívánta, s ahogy igazán illetet volna is – pacsit adtam volna annak a hölgynek vagy úrnak, hát egyszerűen kikaptam kezéből a nekem szánt falatot. Hála helyett nevetlenséget tanúsítottam. Mondta is asszonykám nekem, hogy nagyon restelli a dolgot, s még reám nézve is baj származhatik belőle, mert eljátszom ezzel a viselkedéssel az illető hölgyek vagy urak jóindulatát és akkor leshetem, hogy mikor kapok tőlük valami olyan jó falatot, amilyent asszonykámék, jegy hiányában, beszerezni nem tudnak. Ám azok hazulról – Németországból valók voltak – hoztak magukkal mindenféle jókat és nem mentek keresztül egy mindent kikutató, kiszimatoló, kidobó vámvizsgálaton.

Elbúsultam nagyon, s kérdeztem asszonykámot, mivel tehetném jóvá bűnömet, rossz magaviseletemet? Asszonykám azt mondta, hogy ha már ily nevetlen voltam a személyes érintkezésnél, próbáljam meg az írásbeliséggel. Meg is tettem. Ez volt az én első írásbeli működésem. Nem tagadom, hogy segített egy kicsit asszonykám is.

Megírtam annak az úrhölgynek, hogy ne csodálkozzék, hogy ezúttal egy kis kutya fordul hozzá levéllel. A bűnbánat hajtja. Belátja nevetlen és hálátlan viselkedését. De vannak enyhítő körülmények is. A háborús koszt és az ő jó étvágya. Ha az úrhölgygel találkozik, tudja, hogy valami jó kis falatra van kilátása. És bizony szégyenszemre megfedkeznek ilyenkor a jó

nevelés követelményeiről, az illemszabályokról, magával ragadja temperamentuma és – étvágya. Azt látja, hogy az úrhölgy tudja, mi a jóság – és reméli, hogy sohasem tudta még meg, mi az éhség. Hozzátettem mindjárt – nehogy valahogyan azzal gyanúsítsa gazdáimat, hogy nem adnak nekem enni, – hogy bizony ők ellátnak engem minden jóval, de én úgy vagyok az evéssel, mint ahogy nálunk egy volt miniszter (aki véletlenül ma megint az) a pénzre vonatkozólag mondta, hogy lehet sok, lehet kevés, de sohasem elég. Ne vegye hát rossz néven nevetlenségemet, bocsásson meg nekem és tartson meg továbbra is jóindulatában. (Értettem ez alatt a további kis elemőzsiás csomagokat).

Körülbelül ez volt a levél tartalma, de természetesen szebben megfogalmazva, mint ahogy most elmondtam.

Másnap találkozunk azzal a bizonyos hölgygel, akinek a levelet irtam, s azt mondja asszonykámnak:

– Eddig csak azt tudtam, hogy milyen gyönyörű ez a kis kutya. Fogalmam sem volt róla, hogy milyen szellemes is.

Rövid kis szőröm alatt elpirultam, már amennyire egy kutya erre képes. Resteltem nagyon, hogy ezúttal olyasvalamiért dicsérnek meg, ami bizony nem egészen az én érdemem. De ha bűnt követtem el ezzel a kis hamissággal, egy vigaszom volt: asszonykám is segített ebben. Már pedig az a bűn, amiben asszonyka is segít, – nagy bizony nem lehet.

Föltűnt azonban nekem egy dolog ezen a szép fürdőhelyen. Hogy amilyen kevés volt aránylag az élelmiszer, úgy hogy mindenkinek bizonyos megszorításokkal és nagy beosztással kellett élnie, olyan sok beszéd esett róla. Akárhová mentünk, akárhol voltunk, egyébről sem hallottam beszélni, mint hogy mi van és mi nincs ennivaló, – mi volt a menü, – hány tál étel volt, milyen a minőség, milyen a mennyiség?

Lehetséges, hogy nálunk otthon Magyarországon is folytak ilyen diskurzusok, de én ott sokkal háziasabb életet éltem, a hegyről jóformán sohasem távoztam, legkevésbé szállodába vagy ilyenféle helyekre, tehát ilyen tárgyalásokat sohasem hallhattam.

Ugy magamban elgondolkoztam azon, hogy milyen furcsák az emberek: mentől kevesebb az ennivalójuk, annál többet beszélnek róla. Pedig azzal igazán nem segítenek magukon, sőt ellenkezőleg. Az ételük nem lesz azáltal több, csak az étvágyuk nagyobb. Ebben a háborús világban pedig nem tartozik a kívánatos dolgok közé a túlságos nagy étvágy.

Legyünk azonban igazságosak, egyszer-másszor elfeledkeztek beszélni az ételről, arról is, ami van, s arról is, ami nincs: olyankor, ha valami nagy dolog történt. Egy szép napon például sétálgatok asszonykámmal, hát csak látjuk, hogy az emberek nagy izgalomban járnak-kelnek, kipirult arccal diskurálnak. Majd pedig a házakon, mint valami parancsszóra, vagy mintha csak úgy maguktól nőnének ki, libegni-lobogni kezdenek a szélben azok a mindenféle színű, hosszú, tarka lepedők, amiket zászlónak hívnak az emberek. Erre már asszonykám is kíváncsi lett, s elmentünk ahhoz a fához, ahol a nevezetesebb ujsághíreket szokták kiragasztani. Hallom asszonykámtól, nagy örömmel mondja ő is:

– *Varsót bevettük.*

Nekem ugyan akkor nem sok fogalmam volt arról, hogy miért kell annak úgy örülni, ha valamit bevesznek. Én akkor még csak annyit tudtam, hogy a bevévés nagyon csúnya dolog, ha orvosságról van szó. Mert azt már vettem be, sajnos. Csak később, fejlettebb ésszel és tapasztalattal tudtam megérteni, hogy miért csúnya és kellemetlen dolog egy kis orvosság bevévése és miért jó és örvendetes egy nagy városé.

Az is ki volt még ragasztva, hogy este a városház-téren gyűljön össze a publikum.

Hát bizony mi is gyültünk, meg a többi fürdővendég, meg a benszülött lakosság is, annak daczára, hogy esni kezdett az eső. Asszonykám azt mondta, hogy ma olyan nagy a lelkesedés, hogy azt egy kis esővíz nem tudja lehűteni.

A nagy tér zsúfolva volt emberekkel. Pontosan a meghatározott időben kijött egy bácsi a városháza erkélyére és igen szép beszédet mondott. Elmondta, hogy megsegített bennünket az Úristen, igen nagy győzelemhez jutottunk az ő segítségével s katonáink hősie batorsága, önfeláldozása révén és ha tovább is ily kitartók leszünk, ők a harctéren, mi itthon a különböző nélkülözésekben, akkor nemsokára megünnepelhetjük a diadalmas, győzelmes békét.

Mikor a beszédét befejezte, volt nagy örömujjongás és kiabálás. Valami „hoch”-okat kiabáltak. Utána pedig, s ez már nekem is nagyon tetszett, mind az a sok ember, aki ott volt, férfi és nő, öreg és gyerek egyaránt, valami szép imát énekelt. Ezután pedig a németek nemzeti dalát. Én nem sokat értettem az egészből, bevallom. De ha egy kis kutya tudna úgy könnyíteni belső érzelmeim, mint az emberek: könnyekkel, hát nagyon jól esett volna ez nekem is. Mert ha az értelmét nem is tudtam annak, amit énekelnek, a melódiája, az előadása oly szép és megható volt, hogy szerettem volna sírni tudni, mint ahogy az emberektől láttam.

S ez a tragikus a sorsomban: emberek között élek, kutyapajtással egyáltalán nincs is módom érintkezni, igyekszem egészen az emberi szokásokhoz, erkölcsökhöz idomulni, résztveszek örömeimben, bánatukban, de csak kutyamódra tudom ezt tenni. Velük nevetni, velük sírni nem tudok. Közbeszól a természet, s azt mondja: eddig és nem tovább. Érezni velük érzék, de sem mutatni ezt kellőképpen nem tudom, sem pedig érzelmeimben egy jóleső kacagással, avagy a meghatottságnál, fájdalomnál egy hűsítő, enyhítő könnyecseppel könnyíteni nem tudok. S ezért bizony néha elfog egy kis szomorúság, hogy olyan felemás kis lény vagyok. Embertől persze nagyon távol még, de már kutyapajtásaimhoz sem egészen közel. Én megértem, amit az emberek beszélnek, de persze én hozzájuk csak a magam nyelvén tudok szólni, azt meg a legkevesebb ember érti meg. Ahhoz nagyon sokat kell egy kutyával foglalkozni – s őt úgy szeretni, mint ahogy asszonykám engem szeret. A szeretet a legjobb, a legmegbízhatóbb tolmács. Azért is kár annyit elmélkednem a dolgokról, filozofálnom, s magamat búsítanom. Aki nekem legkedvesebb az emberek között, annak szavát én megértem – az megért engem. S kell-e ennél több? Még talán az ember is beéri azzal, hogyha egy olyan lényt talál, akivel kölcsönösen megértik egymást, mindig és mindenben az életben? Sőt talán ezt nevezik boldogságnak is? S én ne érném be ezzel? Igaz, hogy az eset nem egészen ugyanaz, mert ott ember emberre talál, míg én vagyok és maradok a kis négylábú – a felsőbbrendű lényvel, az emberrel szemben. De hiába, nekem nem lehet, nem szabad olyan nagyratörő igényekkel bírnom. És hálátlanság, csúnyaság lenne tőlem, ha nem lennék sorsommal megelégedve. Minden okom megvan rá, hogy az legyenek. S ha néha-néha feltámad is bensőmben valami, magam sem tudom, minek nevezzem – valami hiánynak érzése, jön valami számomra kellemes momentum és kiheverem a bajomat, víg vagyok megint.

Még jó darabig annak a szép ünnepélynek a hatása alatt állottunk. Fújta, lebegtette a szél a zászlókat és ezeknek látása újabb bizalmat csöpögtetett az emberek lelkébe, biztatást a kitarásra, hitet a végső győzelemben. Nem is kellett sokáig várnunk, a zászlók még alig pihenték ki magukat a sok szélfúvástól, esőtől a padlásokon, az emberek még nem igen súlyedhettek vissza a közönybe, vagy lamentálásba, vagy kishitőségbe – már kiki saját temperamentuma szerint – mikor újra előkerültek a zászlók, újra föl villanyozódtak az emberek. Újabb győzelmet jelentettek. Egy olyan városnak a nevével kapcsolatban, melyet azelőtt bizony édeskevesen ismertek és emlegettek, s amely éppen a jelen napokban világhírré tett szert, s melynek neve bevonult örök időkre a világhistóriába. *Breszt-Litovszk* volt az a város, amelyet akkor elfoglaltunk, s ahol pár nappal ezelőtt az oroszokkal a békeszerződést aláírtuk.

Egy ország és egy királyné

Ezúttal azonban nem sokáig tartott az örömünk. Egy olyan esemény zavarta meg, melynek bekövetkezésétől állandóan félni lehetett, de amelynek elkövetkezését, beteljesülését még sem akarták elhinni még a legsötétebben gondolkozók sem. Hogy egy szövetséges a háború kellő közepén, különböző hazug és csinált ürügyek alatt, – így mondta asszonykám a gazdának – átpártoljon az ellenséghez, mert úgy vélte – szerencséire igen hamisan – hogy a győzelem arrafelé hajlik, azt már megértük a hitszegő, alávaló Itáliával.

De hogy egy ország, amely nemcsak hogy szövetségesünk, de amelyet minden lehető jóval elhalmoztunk a háború két esztendeje alatt, szállítottunk neki mindent, amit csak akart, megfosztottuk magunkat talán a szükségestől, hogy neki fölöslege legyen, fürdött aranyban, jólétben, – hogy ez az ország, amely a háborút annak minden borzalmával, poklával együtt páholyból nézte két esztendőn át, hogy ennek az országnak népe fog bennünket orozva, alattomosan megtámadni – nohát ezt igazán nehéz volt elképzelni.

Mert nekik a háború rettenetes csapása eddig – az anyagi meggazdagodás és jólét kútforrása volt. Az ő semlegességüket súlyos arannyal vásárolta meg és tartotta fenn mindkét ellenséges csoport, a mienk és az entente. Nem volt elképzelhető józan ésszel – így beszélt asszonykám, – hogy ők ezt a számukra fényes szituációt nem fogják mindvégig saját előnyükre és hasznukra kiaknázni. Nem volt elképzelhető, – így folytatta asszonykám, – hogy egy király, az ország feje, első embere, kinek személye szent és sérthetetlen – hazudjék, mint egy házaló ügynök. Szavát adta még azon a napon is, hogy semleges marad az országa, amikor már megindult volt a serege, hogy hátba támadja orozva, mint egy rabló, vagy betörő, azt az országot, melynek szövetségese volt, mely neki soha nem ártott, hanem ellenkezőleg, csakis hasznára volt. – Hát bizony ez megint olyan dolog, amit még asszonykám sem ért meg, hogyan értem meg hát én?

De következtek számomra még érthetlenebb dolgok asszonykám beszédében. Akkor ugyanis, amikor a román királynéről kezdett beszélni. Ő róla, aki állítólag nagyrészt oka volt mindennek, a háborúnak, a szőszegésnek. Aki belevitte férjét, országának vezető embereit abba a szörnyűségbe, hogy egy népet, amelyet senkisem bánt, a vágóhídra, a poklok poklába vigyenek. Ő róla, ki – mint asszonykám mondta, – már igen alaposan tudhatta, hogy mi egy háború a huszadik században, mert két esztendő rettentő, kétségbeejtő borzalmi eleget meséltek róla. Még én is – kis állati agyammal – törtem a fejemet azon, hogy milyen asszony lehet az, aki erre az embertelen gondolkodásra és cselekedetre képes?

S mentől többet hallottam róla, annál jobban megzavarodtam, annál kevésbé értettem meg a dolgot. Asszonykám azt mesélte, hogy gyönyörű szép az alakja, az arcza egyaránt. Már pedig a szépség olyan nagy adomány, olyan kitűnő útravaló az életre, hogy azt talán csak jóssággal lehet a Teremtőnek meghálálni s nem gonoszsággal.

Ennél nagyobb gonoszság pedig alig képzelhető, mint saját népét minden ok nélkül szerencsétlenségbe dönteni, háborúba kergetni, lemészároltatni, a vele barátságban levő, őt sosem bántó, csak anyagi hasznát előmozdító országba alávaló, alattomos rabló módjára betörni, ott emberéletet, vagyont halomra pusztítani. Csak azért, mert úgy vélte, úgy remélte, hogy mi most nagy bajban, a végösszeroppanás előtt vagyunk, tehát most föl lehet és föl kell használni az alkalmat a betörésre, rablásra, pusztításra, s ha minden jól megy: az ország elfoglalására.

Ha csak ennyit hallottam volna asszonykámától a királynéről, akkor azt mondanám, hogy szép, de gonosz és szívtelen nő lehet. De éppen ellenkezőleg! Mindezek mellett és mindezek daczára azt is hallottam, hogy nagyon jószívű és éppenséggel nem gögös. Nemcsak a magas-

rangú idős katonatisztekkel társalog, hanem leereszkedik az egy csillagos hadnagyocskákhoz is, és ezekhez olyan jó, hogy semmit sem tud tőlük megtagadni, mindent megad nekik, amit csak kívánnak, amit csak egy asszony megadhat. Mintha nem is lenne királyné, úgy félreteszi a gőgöt és büszkeséget. S mentől több alkalma van ilyen bőkezűnek lenni, annál jobban esik ez neki.

Nohát kérem, hogy érthető ez? Az egyik oldalon a nagyratörő, mindent letipró, vérengző nő, aki, hogy növelje a birodalmát, megöletné a saját népét, elpusztíttatná a szomszédot, másrészt pedig csupa jószág, aki még a kis hadnagyocskák vágyait is teljesíteni óhajtja, mielőtt azok még kimondani is mernék? Ki fogja ezt föl ésszel? Én, mint kis kutya, semmiesetre sem. De úgy látszik, az emberek sem, mert akkor nem szörnyűködnének a gonoszságán és nem nevetnének a jószágán.

Elég az hozzá, hogy egy napon asszonykám kisírt szemén láttam, hogy valami baj lehet. S megtudtam, hogy a gaz szomszédnak sikerült hazudozásaival, becstelen szószegésével bennünket annyira félrevezetni, hogy beronthattak a mi szép országunkba alattomosan és megkezdhatték hozzájuk méltó vad pusztításaikat, rablóhadjáratukat.

A német barátaink vigasztalták asszonykám, hogy ne féljen, ki fogják azokat hamar kergetni a mi országunkból.

Igen ám, de mennyi pusztulás, mennyi borzalom marad majd utánuk!

Élet a penzióban

Nem volt már maradásunk, türelmünk, hazafelé indultunk. Szomorú egy utazás volt. Gazdáim szívében a nagy fájdalom az országot ért csapás miatt, meg azután kivált asszonykám lelkében a sajnás: az első visszatérés az otthontalanságba, egy rideg penzióba. Mert természetesen még elutazásunk előtt gondoskodott gazdám lakásról. Hiszen most minden hotel, minden penzió túl van zsúfolva, úgy, hogy boldoggá teszik az embert, ha nagy pénzért kegyeskednek őt befogadni.

Nem mondhatnám éppen, hogy a lakásunk nem tetszett nekem, – mert elég szép volt az asszonykám szobája is, a gazdámé is, meg a vendégeknek szánt is. De se kert, se fa, se virág, liften kellett megint járnunk. S ha lejutottunk is, mindenütt csak sok-sok ember, hogy egy ilyen piczi kis kutya még járni is alig mert, nem hogy szaladgálni – és semmi, de semmi növény! Bizony elbúsultam én ezen, csak mutatni nem akartam, nehogy asszonykám szívét még jobban nehezítsem. A sok szegény erdélyi menekült látása is nagy fájdalommal töltötte el s bizony gazdáim is hozzájárultak tőlük telhetőleg sorsuk megkönnyítéséhez.

A szép őszi napokon asszonykámmal mindig fölmentünk a hegyre, a megmaradt kis kertünkbe. Én boldog voltam, hogy ott vagyok, élveztem a jelent, úgy láttam azonban, hogy asszonykám, szegény, búsult a múlton! S a jövő, az ígért szép otthonnal, olyan bizonytalan messzeségben mutatkozott, hogy igazán nem szolgálhatott neki vígaszul.

A penzióbeli életet nemcsak asszonykámnak, de nekem sem volt könnyű megszokni. Nem láttam én most már, ahogy a mi szép otthonunkban megszoktam volt, terített asztalt soha. Csak gazdáim mentek el enni, hogy hová, azt nem tudom, mert sosem láttam, – csak úgy hoztak nekem egy kis dobozban ennivalót. Sem meleg nem igen volt ez az étel, sem valami jó. Nem nagyon ízlett nekem, azt mondhatom.

A mi gazdáimat illeti – ők igazán nem túlkövetelő és szerény igényű emberek – nem panaszkodtak az ellátásra, sőt néha még egyes dolgokat nagyon meg is dicsérték. Így például a tésztaféléket, amelyek úgy voltak elkészítve, hogy a szemnek is tetszettek, a gyomornak is jólestek. Nekem is ízlett a tésztaemű, de az egyéb eledellel azért nem tudtam kibékülni, mert tudja a jó Isten, miket tett bele az a szakácsné? Amikor ettem, agyonkarczolta a kis torkomat, aztán nem győztem utána a vízivást. Asszonykám végre is rájött, hogy miért főztek így. Háború volt, takarékoskodni kellett az élelmiszerral; már pedig mentől jobban megtöltötték a vendégek a gyomrukat délután vízzel, annál kevesebb ennivalót kívántak meg vacsorára.

Ellentétben a gazdáimmal, annál jobban szidta azonban az ellátást a többi vendég; ezek nagyrészt nem bírtak annyi belátással, mint a gazdáim és nem akartak számolni a háború okozta nehézségekkel.

Ezek közül egyik-másik női vagy úri ismerőse gazdáimnak néhanapján bejött a mi lakásunkra étkezés után és olyasmit mondtak, aminek értelmét igazán nem bírtam felfogni. Azt mondták ugyanis:

– Az ebéd ma megint kutyának való volt!

S rendesen éppen olyankor mondták ezt, mikor nekem sem ízlett egy csöppet sem az ebéd. Hát akkor hogy lehetett volna az kutyának való?

Ilyenkor azután asszonykám kinyitotta a „szalon”-beli szekrényt, és kivett abból mindenféle jókat: süteményt, gyümölcsöt és megkínálta vele a vendégeket. Ezek igen örültek neki, s azt mondták, hogy amit asszonykától kaptak, többet ért az egész ebédnél.

Nem sok idő telt belé és nagy öröme virradt az országra. Az alávaló, alattomos támadókat, a gaz oláhokat, úgy kivertük az országból, hogy azt sem tudták, hol álljanak meg a futásukban.

Mégis csak van igazság a földön. Ők alattomosan rabolni jöttek; egy szövetségest, titokban előkészítve, orozva megtámadtak, s mi lett a jutalmuk e dicső cselekedetükért? Az, hogy mi, akik csak védekeztünk, akiknek eszünk ágában sem lett volna őket megtámadni, most, az ő kergetésük közben, országuk legnagyobb részét elfoglaltuk!

Elmenekült a szószegő király, a háborúra uszító „jószívű” királyné, a sok hazug diplomata. Volt persze öröm az országban! Asszonykámék is mindjárt jobbkedvűek lettek. Többször vendégeket is hívtak már, vagy délutáni teára vagy estére. Sok vendég volt ilyenkor nagyon s én bizony örültem ennek. Nem mintha én már a vendégszeretet erényét is eltanultam volna asszonykámtól. Jó lélekkel ezt éppen nem állíthatnám. Egy-két jóbarátot szívesen látok én is. De már olyan nagy tömegben nem tudom annyira szemügyre venni az egyes vendéget. Ilyenkor föltámad pesszimizmusom. Hátha van közöttük olyan is, aki nincs olyan jó szívvel asszonykámhoz, mint ahogy mutatja – s az olyanra jó vigyázni, sőt kötelességem vigyázni. Avagy engemet nem szível egyik vagy másik. Akad olyan is, aki asszonykám kedvéért úgy tesz, mintha szeretne engem. De mennyire csalódik az illető, ha azt hiszi, hogy engem be lehet csapni! Az első becsező szónál kiérezem, hogy csak komédia, ámítás az egész. Ilyenkor pláne nagyon ügyelek és figyelek, mert, mint már úgy hiszem említettem egyszer, az én szememben – talán mondhatnám, hogy az egész becsületes kutyafaj szemében nincs csunyasabb dolog, mint a hamisság.

Tehát én nem a vendégek tömegének örültem, sem a nagy lármának, melyet a sok ember csapott, hanem annak a sok mindenféle jó falatnak, amit asszonykám ilyenkor előkészített. Volt ott vajjas, sonkás zsemlye, meg sok mindenféle egyéb is a zsemlyéken, aminek a nevét akkor bizony még nem tudtam, csak azt láttam és éreztem, hogy jó dolgok. Sok édes sütemény meg torta is. Egyszer meg, éppen mikor esti társaság volt és sokáig maradtak együtt, volt valami nagyon kitűnő dolog. Olyan volt, mint egy kis labda, sárgás rózsaszínű, s mintha mindegyik egy kis fehér szalaggal lenne átkötve. S mikor beléharapnak – akkor belül üres. De ami az ürességet körülveszi, az nagyon jó és meleg. És valami nagyszerű, aranyszínű édességet külön tányéron kínáltak hozzá a vendégeknek.

Mikor behozták a tálakat azzal a sok szép piros labdacskával, – hát a vendégek egyszerre megszűntek egymás között zsidongani és felkiáltottak:

– Nini, fánk! farsangi fánk! a háború harmadik esztendejében – ez már aztán nagyszerű!

Így tudtam meg annak a gyönyörű szép és jó eledelnek a nevét.

Mikor ezzel a sok mindenféle jóval kínálták a vendégeket, hát bizony alig akadt közöttük olyan, aki engem viszont ne kínált volna. S én bevallom – el is fogadtam, amit nekem nyújtottak. Hát ezért, kérem, egy ilyen alkalomból asszonykámnak egy közelállója igen csúnya dolgot mondott rólam. Furcsa szokás az is az embereknél, hogy rendszeren a legközelebb állók mondanak egymásnak csúnya dolgokat. A távolabb állók mindig sokkal udvariasabbak egymáshoz.

Én az emberek helyén ilyen körülmények között a közelebbállók is messzebbre állítanám – hadd legyenek azok is kedvesebbek és ne kellemetlenkedjenek.

Hogy mit is mondtak rólam? Azt mondták, hogy én egy „jellemtelen” kutya vagyok, először megugatom az embereket, azután elfogadom tőlük az enivalót.

No már, kérem szépen, hogy lenne ez jellemtelenség? Akit megugatok, az, kérem, a belépő idegen ember. Akitől elfogadok, az már gazdáimnak rokona vagy barátja, akit leültetnek, megkínálnak. S az, hogy bejövetelekor megugattam az illetőt, csak nem ok arra, hogy később, ha megkínál engem valamivel, ne fogadjam el tőle? Hol itt a jellemtelenség?

Vagy hogy azután utólag sem barátkozom túlságosan, vagy nem mutatok valami nagy szeretetet egyikük-másikuk iránt, hát ez talán szintén nem valami jellembevágó dolog? Hát az emberek – akiket nekem mindig mintaképemül kell tisztelnem, – szeretnek-e mindenkit, akitől valamit elfogadnak? No ezt már magam sem hiszem. Inkább csak úgy tettetik ezt – szeretetet mutatnak ott is, ahol nincs, hogy kapjanak valamit. Vagy szép lenne-e az én tőlem, ha egy darabka édességgel megvásároltatnám szeretetemet, ragaszkodásomat? Hiszen ez lenne a valódi jellemtelenség, ha ilyen könnyű szerrel meg lehetne nyerni a hajlandóságomat. Engem kínálnak, én elfogadom és ezzel a dolog el van intézve. Nem kértem, nem alakoskodtam és utána – mert egy darabka édességet vagy cukrot elfogadtam – nem tartozom mindjárt szeretetet is mutatni, pláne mikor nem érzem az illetővel szemben!

Szóval: ezek a nagyobbszabású vendégségek voltak kellemes szórakozásai különben egyhangú életemnek. S úgy vettem észre, hogy asszonykám is megvigasztalták ideig-óráig – az otthon illúzióját nyújtották neki.

Amint azonban a tél vége felé közeledett, a gazdám azon törte a fejét, hogy mit csináljon velünk, hová vigyen bennünket? Asszonykám megszokta volt az egész esztendő szabad levegőn, a kertben tölteni, – azon volt hát gazdám, hogy most legalább a tavaszt és a nyarat jó levegőn, szabadban élvezhesse. A gazdám oly hosszú időre nem utazhatott el velünk, tehát úgy tervezte, hogy a tavaszi hónapokat valahol a város környékén fogjuk eltölteni, ahonnan ő bejárhat az irodájába is.

Én bizony nem búsultam azon, hogy ott fogjuk hagyni a penziót, mert már sok dolgot nagyon untam benne. Így például akár berekedhettem volna – olyan sokat kellett mindennap ugatnom. A mi lakásunk előtt ugyanis egy folyosó volt, ahová még több szoba nyílt, s azokban más, idegen emberek laktak. Erre a folyosóra, amely egyúttal a mi előszobánk is volt, csak úgy jutott be az ember kívülről, ha csengetett. A gazdáimnak, szerencsésükre, kulcsuk volt, tehát ők be tudtak jönni csengetés nélkül is. De jaj volt a szerencsétlen vendégeknek, vagy a szállítóknak. Csengethettek órákon át, míg valaki ajtót nyitott nekik. A szobalánynak, aki hivatta lett volna ajtót nyitni, mindig olyan foglalkozást adtak a penziótulajdonosok, hogy jóformán sohasem volt a lakásban. Minthogy azonban a csengetők nagy része bennünket keresett, hát én bizony kötelességemnek tartottam minden csengetést jelezni. Csoda, hogy kis torkom ebbe meg nem szakadt.

Lakáskeresés a zöldben

Egy szép napon azzal jön haza a gazdám, hogy másnap kirándulunk, arra a bizonyos szép helyre, ahol a tavaszi hónapokra lakást akar kivenni nekünk. Asszonykám egy kicsit félt a dologtól. Mert úgy mondták ugyan, hogy az a ház, ahová megyünk, szép erdőben van, jó friss levegőn, de úgy hívják, hogy „szanatórium”. Már pedig mi, hál’ Istennek, nem vagyunk betegek, – mondotta asszonykám – minek menjünk hát szanatóriumba? Tudja Isten, milyen hókusz-pókuszt fognak ott velünk csinálni, – milyen betegként kezelnek majd bennünket?

De a gazdám megnyugtatta asszonykámot, hogy ne féljen, mennek oda bizonyára egészségesek is most a háborúban – nem fogják tehát az embert olyan túlszigorúan tartani. Minthogy azonban szanatórium, legalább meglesz ott az az egy, amit asszonykám annyira szeret és kíván: a rend és tisztaság.

Én a magam részéről csak örültem a dolognak. Végre kiszabadulok megint a rettentő háztömegből, ahol még csak járkálni sem lehet, nem hogy kedvemre futkározni. Fogok látni megint bokrot, fát, erdőt, talán még hegyet is, sőt tán még – mókuskákat is. Azokat a ravasz, csodálatos állatokat, akiknek a farkuk olyan, mint a macskáé, úgy másznak föl a fára is – de egyszerre csak repülnek, egyik fáról a másikra, úgy hogy, sajnos, nemcsak én nem tudom őket követni, de még az asszonykám sem. Mindig elhívom őt, hogy segítsen, mikor egy ilyen állatot – amelyet asszonykám mókusnak nevez – pillantok meg a fán, de mire asszonykám odajön, a jó Isten a megmondhatója, hogy melyik fára repült az már. Nem találjuk meg. S bizony bevallom, hogy ilyenkor én keservesen vonítok a természet igazságtalanságán. Éppen olyan állat vagyok, mint az, még talán egy kicsit nagyobb is, még a színem isi hasonlít az övéhez – s ő tud a fára mászni, én nem; ő tud repülni legalább egyik fáról a másikra, én nem; s ül a fenyőfának a legmagasabb csúcsán – és kinevet engemet. Hát szép dolog ez a Teremtőtől, módot adni, hogy egyik teremtménye kinevethesse a másikat? De azért én mégis örülök, ha látom ezt a ravasz kis jószágot – és keresem ott, ahol csak tudom. Megsúgom, hogy miért? Mert azt remélem, hogy egyszer mégis csak sikerülni fog őt a földön utólélnem – s akkor jól megtépázom viszonzásul azért a sok boszantásért és lenézésért, melyben engem a fa tetejéről részesített.

Szóval: nagy örömmel néztem a kirándulás elé és szívesen eltűrtem, hogy – mint rendesen, ha villamosra szállnak gazdáim – én „belsőleg” utazzam. Már t. i. vagy az asszonykámnak, vagy a gazdámnak a kabátjában, belül – begombolva. Nem mintha nekem az ilyetén utazás valami nagy passzió volna. Sőt ellenkezőleg. Én szeretek mindent látni, nézni, megfigyelni, hogy ha már mindig emberek között élek, hát mentől jobban megértsem szavukat, cselekedeteiket. No már pedig egy kabát mélyében eldugva nem nagyon lehet sem látni, sem nézni, sem megfigyelni, csak – mint asszonykám mondani szokta – „inkognitó” utazni. Már én igazán nem tudom, mit kívánjak annak, aki ezt a furcsa nevű utazást kitalálta!

Úgy hallom, hogy „városatyákénak” nevezik azokat az urakat, akik a villamos utazási törvényeket hozzák. Be szívesen belekapaszkodnék a nadrágjukba – úgy, mint ahogy szoktam, ha valakire igazán haragszom. Hát mindenféle piszkos, lármás, veszekedő, goromba embernek szabad a villamoson, nyíltan utazni – csak éppen nekem, egy jól ápolt, rendes, tiszta, sőt némi tanultsággal bíró kis kutyának kell elbújni és kabát alatt utaznom? Hát miért szenvednek azok az urak olyan kutya-iszonyban? Hiszen külföldön mindenütt a nagy kutya kint a perronon, a kicsi bent a gazdája ölében nyíltan utazhatik, éppen csak nálunk nem. Én úgy gondolom, hogy nálunk annak, aki villamoson akar utazni, gorombának kell lennie, jobbra-balra lökdösni tudnia, esetleg felebarátját a lépcsőről letaszítania – szóval csupa olyan műveltet kell végeznie, aminőt én még nem tudok. S ezért nem engednek engem föl a villamosra.

Csak azt nem értem, hogyan tudják meg ezek az urak, akik az utazási engedélyek fölött rendelkeznek, hogy ki mennyire haladt már a durvaság és brutalitás tudományában – tehát ki érett meg már arra, hogy fölszállhasson a budapesti villamos-vasutra?

De még valamit nem értek a villamos utazás körül. A gazdámhoz is jár egy bácsi, akiről azt hallottam, hogy neki is van némi köze a városhoz, sőt a villamoshoz, vagy mint asszonykámék mondani szokták: a közlekedési ügyekhez is. Nohát, kérem, ez olyan derék, finom úri ember, hogy nemcsak asszonykámék szeretik, de még én is nagyon kedvelem. Pedig hát tetszik tudni, hogy én nem vagyok éppen bőkezű érzelmeim osztogatásában! Már most hogyan lehetséges az, hogy egy ilyen kedves, jó modorú úri ember segítséget nyújtson olyan törvények hozásához, hogy egy – szerénytelenség nélkül legyen mondva – jól nevelt, tiszta, csendes viselkedésű kis kutyát leparancsoljanak a villamosról, még ha karon van is, vagy télen muffban ül is – tehát még a legcsekélyebb helyet sem foglalja el – és egész csendesen, tisztességtudóan viselkedik, míg ellenben piszkos, szurtos, goromba, dulakodó, tolakodó embereknek szabad be-, illetőleg felmenetelük van a kocsira és bármily lármások, bármily neveletlenek is, senki nekik meg nem tiltja a felszállást. Sokat, sokat gondolkoztam ezen a dolgon, hogy rájöjjenek e talány nyitjára. Azt hiszem, most már közel vagyok hozzá. Ez az asszonykámék barátja, ez a gavallér úriember van olyan finom és úri ízlésű, hogy még soha meg se próbált egy olyan csúnya, villamosnak nevezett kocsiba felszállni, ahol a jegy megváltásán kívül még valami durvasági vizsgát is le kell tenni. S ezért ha ő elmegy hazulról és valahová kissé messzebb vidékre akar jutni, olyan kocsi áll a lakása előtt, melybe két ló van fogva, melybe rajta kívül senki sem ül be, s amely mindig kizárólag az ő rendelkezésére áll. Hát bizony ez is mutatja, hogy jó ízlése van, de mutatja azt is, hogy bizonyára fogalma sincs arról, hogy mi történik azokon a csúf villamos kocsikon? Hogy is tudhatná, mikor még sosem ült rajta, mikor még arra sem tudja rászánni magát, hogy egyszer megpróbálja. S én nem is tudok reá haragudni azért, amit a villamoson velem cselekszenek. Úgy-e bár, csak nem lehet valakit felelőssé tenni azért, amiről neki tudomása sincs?

Elég az hozzá, hogy mi bizony nem passzióból, de kényszerűségből utaztunk jó sokáig a villamoson, míg egy pompás levegőjű, szép vidékre érkeztünk. Hó volt, tél volt, – de én máris el tudtam képzelni, milyen jó lehet itt futkározni tavasszal, vagy nyáron.

Egy csinos épületbe mentünk be, amely elég szép tágas kerttel volt körülvéve. Látogatásunk be volt jelentve, tehát kerestettük azt a valakit, akivel uracskám telefonon beszélt, s akivel tárgyalhatunk a lakásról.

Egy fiatal úr jelentkezett, aki mint a szanatórium orvosa mutatkozott be.

– És kivel lehet a lakásról tárgyalni? – kérdeztük.

– Velem, – volt a válasza.

Mi kissé furcsállottuk, hogy a doktornak kell tárgyalnia lakásügyben, – de hát, ha a tulajdonos neki adta e megbízást, nekünk nem lehetett ez ellen kifogásunk.

Megnéztük a szobákat, kiválasztottunk egyet asszonykáméknak, egyet a gazdáméknak. Megbeszéltük, hogy mibe fog kerülni és mikor fogunk kijönni. Az uracskám azt mondta, hogy május közepétől július 1-ig akarunk itt tartózkodni. Mikor mindent szépen megbeszéltünk, akkor a doktor úr egyszerre csak egy papirost nyújt a gazdám felé, hogy írja alá. Nemcsak én nem tudtam, hogy mi az, de még a gazdám sem. Kisült, hogy „szerződés”. A megbeszélteknek írásba foglalása, hogy mit fizetünk, meddig maradunk stb.

No hát bizony asszonykámékat is meglepte a dolog, hogy itt holmi írásbeli szerződést kötnek egy pár heti tartózkodás miatt. Asszonykámék már a félvilágot beutazták, de illet még nem tapasztaltak.

– No ez, úgy látszik, valami magyar specialitás, – mondta asszonykám. – Sebaj, annál nagyobb rend és pontosság lehet egy olyan házban, ahol még az ilyen szobalefoglalást is írásban intézik el.

A pontosság még tovább ment, amennyiben a gazdámtól még foglalót is kértek a lakásra. Ez a kérelem azután még meglepőbb volt számunkra. Eddig csak külföldön utazgattak, nyaraltak asszonykámék, ott rendeltek mindig lakásokat. De még soha egyetlenegy helyen sem jutott eszébe egy szállodásnak sem, hogy gazdámtól előleget kérjen. Már pedig nemcsak gazdám, de még én magam is úgy gondolkozom, hogy idehaza, ahol gazdám él, csak jobban tudhatják, hogy ő kicsoda, micsoda, mint a külföldön?

– Ez már bizalmatlanság jele, – mondotta asszonykám uracskámnak. – Szerződést kötnek, előleget kérnek, itt valami bibi lesz a ház körül, azért akarják a jelentkezőket írás- és pénzbelileg lekötöni.

Még két kérdést intézett asszonykám a fönttisztelet fiatal úrhoz. Az egyik közlőre érintett engem. Azt kérdezte ugyanis, hogy nem lesz-e majd a szanatóriumnak, éppen e rendeltetésénél fogva, kifogása *az én megjelenésem ellen?*

– No – gondoltam magamban – még csak az kellene! – és kezdtem lázadozni.

Asszonykám lecsillapított és megmagyarázta nekem, hogy ezen nem kell megsértődnöm. A szanatórium olyan hely, ahol betegek vannak, s én, mint temperamentumos fiatal kis kutya, néha megfélemlézem a köteles csendről és nyugalomról, s az talán megzavarhatná valamelyik súlyosabb beteget.

Asszonykám persze ezt csak nekem mondta, míg az orvos a kérdésre azt válaszolta, hogy ha a kis kutya csendesen viselkedik, akkor bátran jöhet. Asszonykámnak erre adott felelete újból kibékített engem is.

– Kérem, – mondotta – ez a kis kutya igen csendesen viselkedik, amíg a házban lárma vagy zaj nincs. Minthogy ez szanatórium, csak természetes, hogy itt se ajtócsapdosás, se erős kopogás, se hangos kiabálás nincsen, tehát minden bizonnyal ő is csendesen fog viselkedni.

A második kérdés már nem az én személyemre vonatkozott. De azért érdekelt mégis. Egyrészt, mert magam is szeretem már előre tudni, hogy milyen társaságba kerülök, másrészt, mert szívesen hallgatom asszonykám beszédét és bővítem, sajnos, még igen hiányos ismereteimet.

– Milyen társaság szokott ide járni, itt nyaralni?

– Óh, a legjobb, kérem, – feleli a doktor úr. – Leginkább bankigazgatók és előkelő nagy pénzemberek.

– Igazán? – mondja asszonykám és elmosolyodott. – Hát azok, szegények, mind betegek, úgy hogy egy egész szanatóriumot megtöltenek?

Én is, már amennyire egy kutyától telik, belsőleg elmosolyodtam. Mert tudtam már véletlenül, hogy mennyire örült asszonykám annak a kilátásnak; hogy csupa „előkelő nagy pénzemberek” között fog egy pár hetet eltölteni. Ismertem ebbeli nézeteit. Füleltem gyakran, mikor ilyesmiről vagy gazdámval, vagy valamelyik vendégével beszélgetett. Azt szokta mondani:

– Nagyon szeretem, ha valaki vagy valami szép. Nekem gyönyörűség a szépség esztétikai élvezése, legyen az virág, műtárgy, emberi produktum, vagy a természeté. S ha a természet vagy az Úristen legtökéletesebb teremtménye: az ember szép, – azt éppen nagyon tudom élvezni. Az okos, szellemes emberrel való érintkezés is haszonnal jár. Fölüdít a szelleme, tanulságos az eszmecsere vele, szóval nagyon örülök, ha módomban van nagyobb intelligenciájú emberekkel társalognom. Szívesen barátkozom a jó emberrel is, akinél talán a kiválóbb

észbeli tulajdonságokat pótolják a szív gyöngéd adományai. Jól esik, ha az embert szeretik, ha megbízhatik a mások föltétlen ragaszkodásában, odaadásában. De mi hasznom van nekem abból, ha egy ember gazdag? Az jó neki, – de abból az érintkezésben az én számomra semmi előny nem származhatik. S azért soha, a legkevésbé sem érdekelték engem barátaink anyagi körülményei, – még kevésbé bírt reám vonzóerővel vagy ösztönzött a megismerkedésre valakinek a nagy gazdagsága. Igaz, hogy egy „előkelő nagy pénzember” lehet esetleg szép is, – én ugyan még nem igen láttam ilyent, – lehet okos is, sőt ez talán még szükséges tulajdonság is lenne, ha igaz – például egy bank igazgatásához. Sőt még az sincs kizárva, hogy jólelkű. De a köztudatban mint a pénzbeli hatalom megszemélyesítői szerepelnek, s rendesen az életmódjuk is olyan, hogy szinte kiabálja a dúskálást a pénzben. S ehhez még segítségül veszik az asszonyt is, aki azután pompázó ruháival, hivalkodó ékszereivel és tékozló háztartásával ugyancsak megmutatja az ámuló, hódoló vagy irigységtől pukkadozó népnek, hogy mit tud produkálni egy „előkelő nagy pénzember”!

Az én asszonykám bizony nem ámul és nem hódol – és még kevésbé irigykedik rájuk, csak nem szerez neki éppen túlságosan nagy örömet az a kilátás, hogy valahol egy pár hetet „a legjobb társaságban”, csupa „előkelő nagy pénzember” között fog eltölteni.

Miután asszonykám mindkét kérdésére megkapta a választ, gazdám leszúrta a foglalót, másolatot kértünk a „szerződés”-ről és hazamentünk.

Asszonykám útközben kifejezte bizalmatlanságát a bérbeadás furcsa körülményei miatt, de gazdám igyekezett őt lehetőleg megnyugtatni.

Én azonban boldog voltam. Már előre élveztem a gyönyörűséget, mikor egész nap a szabadban fogok futkározhatni; nem leszek egy városi házban, szobában becsukva, az Úristen szabad levegőjétől elzárva, megfosztva. És a sétáimat sem fogom megkötözve végezni, hanem futok úgy és annyit, amennyit csak kis tudóm kibír!

Nem is érdekelt már engem otthon semmi egyéb, csak az, hogy mikor fog a boldog szabadulás ideje bekövetkezni. Hogy szebb lett az idő, persze, többet jártunk ki, sőt elmentünk néha még a hegyre is, a mi kertünkbe. De hát mit ért az a negyedóra, amit ott kedvemre futkározhattam, mikor az oda- és visszamenetel sokkal tovább tartott, – és szégyenszemre megkötözve, minden személyes szabadságtól megfosztva és minden cselekvésben megakadályozva kellett az utat megtennem! Nem is füleltem még sohasem annyira gazdám beszédére, mint mikor a nyaralásunk kérdését tárgyalták.

Egy szép napon hazajön gazdám az irodájából, s igen fura históriát mond el asszonykámnak. Hegyeztem a fülecskéimet, mert az engemet oly közelről érdeklő tárgyról volt szó. Azt meséli, hogy ma odatelefonáltak hozzá a szanatóriumból és érdeklődtek az iránt, hogy április melyik napján fogunk kimenni. Uracskám persze azt válaszolta, hogy semelyikén sem, mert mi május közepétől vettük ki a lakást. (Bizony én is tudom – sajnos – hogy csak akkortól!) Erre az illető, aki magát igazgatónak nevezte, igen izgatott hangon azt válaszolta, hogy neki írása van arról, hogy mi április közepétől vettük ki a lakást. Ime, milyen jó volt, hogy másolatot kértünk a „szerződés”-ről.

– Nekünk is van írásunk, még pedig májusról, – mondja gazdám.

Így sarokba szorítva, az „igazgató úr” egyszerre másba kapaszkodott bele: azt mondta, hogy az orvos nem volt feljogosítva a lakás kiadására. Képzeltető, hogy ez a hallatlan eljárás mennyire felháborította gazdám! Izgatott vita után az „igazgató úr” kérésére végre is abban állapodtak meg, hogy bizonyos napon kimegyünk a szanatóriumba a dolog tisztázása végett.

Asszonykám azt gondolta magában, hogy úgy látszik, megint jól látott, amikor rosszat látott. Én félni kezdtem, hogy itt valami baj talál lenni és nem mehetek ki abba a szép erdőbe nyaralni.

A gazdám azonban gondolt egyet. Igen nagy ismeretsége van neki. Ha néha elmegy a klubba, ott összejön sok-sok képviselővel és egyéb úri emberrel. Ha elmegy vasárnaponként az asztaltársaságához a kávéházba, ott másféle, más foglalkozású úri emberekkel találkozik. Az előbbiek azok, akik a törvényeket hozzák. Az utóbbiak, akik ítélik azokon, akik ezeket a törvényeket nem akarják megtartani, És még valami furcsa foglalkozású urak is tartoznak az asztaltársasághoz.

Én bizony kis kutya létemre nem tudom megérteni, hogy tulajdonképpen mi célja, vagy haszna van az ő foglalkozásuknak. Alig tudom, hogyan kezdjem megmagyarázni, hogy mit gondolok. Hát amint említettem, a klubbeli urak csinálják a törvényeket. Az asztaltársaságbeliek egy része ítélik a bűnösök fölött, akik vétettek e törvények ellen. De már most vannak ott olyan urak is, akik ezekről, a bűnös emberekről, mielőtt a bíró – mert így hívják az ítélezőt – ítéletet mondana, nagy beszédet mondanak. De milyent! Ha az édes szülőanyja meghallgatná, aki a legártatlanabbnak tartotta az ő gyermekét, még az is elhinné bűnös voltát, úgy bemártja az egyik. S mikor ez elkészült vele, akkor megszólal a másik. Ez megint, a másikkal ellentétben, annyira tisztára mossa a vétkező embert, hogy a végén ő maga is elhiszi, hogy olyan ártatlan, mint egy ma született bárány.

No már kérem, van ennek értelme? – ezt kérdi egy kis kutya. Hát az a szegény bíró hogy tudjon már ezek után ítélni? Kinek higgyen ő, annak-e, aki bemártotta, vagy annak, aki tisztára mosta a vétkezőt? Hisz ez a sok beszéd, ez a két ellentétes szóhalmaz rettentően megzavarhatja őt és megnehezíti az ítéletét. Én ezt fel nem foghatom, az már igaz. Úgy látszik, sok az ember és kevés a foglalkozás – azért kellett ilyen furcsákat is kieszelni!

Tehát azt gondolta gazdám, hogy az ő nagyszámú és különféle foglalkozású ismerőse között fog talán akadni olyan is, aki véletlenül már volt ebben a „szanatórium”-ban, ismeri az „igazgató” urat és fölvilágosítást adhat az egész intézményről. Mert ahhoz – amint asszonykám mondta – még csak nem is kell valami nagy éleslátás, hogy kitalálják, miért akarja az „igazgató” úr, hogy mi már áprilisban kimenjünk. Bizonyára nem azért, hogy mentől előbb szerető keblére öleljen bennünket. Hanem egyszerűen azért, mert mikor februárban megkötöttük a „szerződést”, akkor még csak imádkoztak, reménykedtek a penzió- és szanatórium-tulajdonosok, hogy ez a szörnyű háború még nyáron is tartani fog. De megtörténhetett volna – és mi bízunk is benne (ez még Amerika beavatkozása előtt volt), – hogy nyárra már véget ér. Mint-hogy sajnos, ezúttal az Úristen nem az anyák, feleségek és gyermekek esdeklő imáját hallgatta meg, de a hadiszállítókat és mindenféle egyéb tisztos iparosokat, konjunkturaélvezőket, tehát természetes, hogy a penzió konjunktura-higánya is újból magasra szökött és a mi „igazgatónk” – a nekünk elég drágán kiadott két szobáért most még nagyobb árt remélt elérhetni.

Nem egyszer mondta asszonykám, hogy milyen borzasztó az, hogy nem teljesedett be a gazdám reménye, amelyet a villa eladásakor táplált. Hogy t. i. pár hónap alatt vége lesz a háborúnak és mi nem leszünk kénytelenek penziók és hasonló vendégszeretetére fanyalodni.

Az uracskám elment tehát az ő asztaltársaságához, mint rendesen, és érdeklődni kezdett az iránt, vajjon az urak közül valamelyik nem ismeri-e a „szanatórium”-ot és igazgató-tulajdonosát. Bizony ismerték. Még pedig úgy, hogy az egyhangú vélemény az volt: inkább a foglalt veszni hagyni, mint oda kimenni. Ahol már a bevezetés ilyen, milyen lehet a folytatás? Voltak köztük többen, akik a folytatást is ismerték, s azt mondták, Isten mentsen meg attól!

Úgy látszik azonban, hogy ez az igazgató bácsi is volt oly okos, hogy ugyanazt cselekedje meg, amit a gazdám. Valószínűleg ő is érdeklődött aziránt, hogy tulajdonképpen kik azok, akik az ő vendégszerető hajlékába bevonulni óhajtanak? S úgy vélem, hogy a fölvilágosítás, melyet gazdám kilétéről kapott, nem lehetett a legrosszabb. Sőt talán még arra is gondolhatott, hogy többet árthat az ő reputációjának azzal, ha ilyen kiseded machinációt alkalmaz olyannal szemben, akinek már hivatásánál fogva is olyan sok az összeköttetése, mint amennyit telhetetlen zsebének árt a még nagyobb haszon elmaradása.

A gazdám, részben a közvetlenül tapasztaltak, részben a kapott felvilágosítások és barátai tanácsa folytán, el volt tökélve arra, hogy abba a „szanatórium”-ba be nem teszi a lábát és a megállapított időben azért ment ki velünk együtt, hogy az írást mindenképpen visszaszerezze. Mert a foglalót nem nagyon bánta a gazdám ily körülmények között, de abba még sem mehetett bele, hogy a „szerződésen” levő névalírása folytán kellemetlenségei legyenek.

De mily fordulat! A tulajdonos házaspár, mellyel most szemben állottunk, maga volt a kedvesség és előzékenység. Gazdám egész egyszerűen felajánlotta nekik a „szerződés” felbontását, – de ők hallani sem akartak róla. Hogy itt félreértés forog fenn, az igaz, hogy a doktornak nem lett volna szabad a szobákat azon az áron kiadni, az is igaz, hogy nekik úgy jelentette, hogy mi már áprilisban foglaljuk el és már május végén elhagyjuk a lakást, hogy ők erre az időre kétszer akkora összeget is kaphatnának ezekért a szobákért, hogy azóta minden megdrágult, még a levegő is, a víz is – ők mégis állják a megállapodást.

Gazdám elkérte az általa aláírt szerződési lapot. Nyilvánvaló volt a hamisítás és annál szembeszökőbb, mert a hamis adatok más színű tintával voltak az eredeti szöveg fölé írva. Gazdája ennek a dolognak nem akadt. Az akkori orvos, voltaképp helyettese egy másik orvosnak, aki a bevonult főorvost helyettesítette, már régen nincs itt és fel sem található. Egyébként is minek kutassuk ezeket a dolgokat, hiszen „úriemberek vagyunk, vagy mi” – és ők teljességében beváltják azt, amire kötelezetteknek jelentik ki magukat újólag. Ezt hajlandók újabbi kötelező írással is igazolni és ezt az új „szerződés”-t rögtön ki is állította az igazgató, aki a tárgyalásokat vezette.

Szóval: nem volt menekülés. Mialatt uracskáim tárgyaltak, egyre nyílt az ajtó, s mindig egy-egy más cseléd dugta be a fejét – valami kérdéssel. Én ezt a jövőst-menést ugyancsak nem szeretem, a cselédek meg éppen nem – s e fölötti haragomnak elég hangosan kifejezést is adtam.

Egyszerre csak megszólal az igazgató:

– Hát a kis kutyával mi lesz?

– Velünk jön, természetesen, – mondja az asszonykám.

– Az lehetetlen egy szanatóriumban.

– Ebben tökéletesen igaza van – mondja a gazdám. – Tépjük szét a második szerződést is.

Erre az igazgató úr hitvese mégis csak föleszmélt, hogy talán túl áttetsző lesz ez a dolog mi előttünk is, meg mások előtt is, akik erről a dologról esetleg tudomást szereznek. És engesztelni kezdi urát és parancsolóját, aki erre elmondja, hogy még a saját tulajdon lányának – s ezt a szót úgy mondja ki, hogy mi mind a hárman majd elsülyedtünk alázatunkban – még a tulajdon lányának sem engedi meg, hogy a kutyája betegye a lábát a szanatórium területére.

Bizonyára nincs is annak olyan finom és ápolt kis lába, mint az enyém! gondoltam én magamban.

Hogy ez az állítása az igazgató úrnak mennyiben volt igaz, arról később bőségesen módunk volt meggyőződni.

A házastársak között kifejlődött élénk eszmecsere végre is azzal végződött, hogy az igazgató azt indítványozta: tegyenek engem próbára. Menjen ki velem az asszonyka, vigyen be egy-néhány helyiségbe és ő majd meglátja, hogyan fogok viselkedni?

Lehetett-e az ő óhajlásának ellentállani?

Megindultunk tehát, én az asszonykám karján ülve. Az igazgató vezetett és berontott a társalgóba, ahol a Terézváros sötétebb utczáiból származható öreg hölgyek folytattak élénk eszmecserét. Az igazgató úr abban reménykedett, hogy szemeimnek és füleimnek ezt a kellemetlen megkísértését nem fogom szó nélkül eltúrní. De én szuverén nemtörődömséggel néztem le az agg hölgyekre. Erre be-benyitogatott egy pár szobába, de úgy, hogy ő azután kiment és kívülről energikusan kopogott. Nem volnék az a – szerénytelenség ne essék szólván – okos kis kutya, ha én az ilyesminek fölülnek és az ő együgyű csalafintaságának eszközévé válnék. Meg aztán mi közöm nekem ahhoz az idegen szobához – és a kívül kopogóhoz? Egy hanggal sem reagáltam.

Leforrázva tért vissza az irodába. Mire asszonykám elmondta az igazgatónénak a kísérleti kirándulás eredményét, minthogy ő volt az, aki férjével szemben engem védelmébe vett. Ismételte, amit annak idején a doktor úrnak mondott: hogy én nagyon élénk kis jószág vagyok ugyan, de ahol csend van, ott kifogástalanul viselkedem. S egy szanatóriumban meg csak természetes, hogy csend és nyugalom van.

Elváltunk nagy barátságban (!) azzal, hogy május 15-én meg fogunk ott jelenni.

Hazamenet azt mondja asszonykám a gazdámnak:

– Ezek *most* nem akarták az üzletet visszameneszteni – a konzekvenciáktól való félelmükben. Ha nyolcz napig bent leszünk, valami úton-módon a kis kutya révén fognak belénk kötni, s tőlünk szabadulni akarni, hogy végeredményben mégis csak hozzájussanak a felfokozott nyári uzsora-árhoz.

Gazdám meg akarta nyugtatni asszonykámát, hátha mégsem fognak így eljárni, talán még ezekkel az emberekkel szemben és ezek után az előzmények után sem kell mindjárt a legrosszabbat föltenni.

Asszonykám azonban nem nyugodott meg, világosan kifejtette gondolatait:

– Én előre és becsületes nyíltsággal megmondom, hogy így érzek most, hogy így látom a dolgokat. Ha ezek most belekapaszkodnak a kis kutyába és azt használják fel ürügyül a szakításra – az roppant átlátszó dolog lenne. Míg ellenben – úgy vélik ők – most igen gavallérosan viselkedtek, korrektül megtartották a szerződést. Hogy ezután mi fog történni, az már más dolog! Arról már ők nem tehetnek. Ha csalódtam, – fejezi be asszonykám mondókáját – annál jobb. Inkább egy kis pszichológiai felsülés, mint kihurczolkodás – hajlékbizonytalanság nyár közepén.

Én meg azt gondoltam magamban: ha így áll a dolog, ha engem akarnak felhasználni asszonykám bosszantására, esetleg kitevésére, hát ez ugyan nem fog nekik sikerülni. Én nem állok kötélnek és olyan csendes leszek, amilyen csak egy jó kis kutya lehet!

Búcsú a penziótól

Az a pár hét, amely elválasztott bennünket a kiköltözés terminusától, elég gyorsan telt el. Szép volt az idő és sokat jártunk ki a kertünkbe. Asszonykám élvezte gyönyörű virágait: orgonáit, iriszeit, de talán még jobban azt, hogy mindezzel a sok remek virággal sok embernek szerezhetett örömet. Óriási csokorba kötötte és elküldte azokhoz a barátaihoz, akiről tudta, hogy éppen úgy szeretik a virágot, éppen úgy örülnek annak, mint ő.

Évek óta megszokták tavasszal ezeket a küldeményeket. S mindig azt mondta asszonykám: ha már ő, sajnos, meg van fosztva a kerti lakástól, a tavasznak élvezésétől az otthonában – legalább is a barátai ne károsodjanak emiatt.

Még a penzióban is nagy volt az öröm, mert ott is osztogatta asszonykám a virágokat. Sőt még a tulajdonosnak is juttatott belőle, amin pedig én nagyon csodálkoztam.

Mindhiába, – elmélkedtem magamban – az emberek nem okulnak és nem tanulnak. Hiába minden tapasztalatuk: a természetükön nem tudnak változtatni. Az én asszonykám is, akit pedig – nagyon természetesen – igen okos asszonnak tartok, jó és figyelmes mindig az emberekhez, daczára annak, hogy már nagyon gyakran nem volt köszönet benne.

Így ezúttal is, alig hogy beköltöztünk a penzióba, asszonykám azon törte a fejét, mivel kedveskedhetne új gazdáinknak? És mivel ezekben a gyászos időkben valóságos kincssel felérő értéket képviseltek némely konyhakerti termények, abból a kevésből, ami kertünkben ősre még megmaradt, a legnagyobb részt nekik juttatta.

Asszonykám nem várt ezért sem különös köszönetet, sem semmiféle extra figyelmet – egyszerűen öröme telt benne, hogy nyújthat a háziaknak valamit. S így máskor is, ha volt valami különlegessége, hát szívesen juttatott belőle nekik is.

Annál különösebb volt azonban az ő viselkedésük. És csodálatos is, mert jóra való, szimpatikus, sőt művelt emberek voltak.

Az asszony különösen intelligens, tanult nő volt, és szavaiból ítélve, nagyon altruista érzelmű, aki komolyabb olvasmányokkal, művészettel és jótékonykodással is foglalkozott. Szóval sok mindenfélével, de legkevésbé azzal, ami hivatása, magára vállalt kötelessége lett volna, azzal, ami kenyérkeresetük forrása volt: a penzióval, illetőleg annak a vendégeivel.

Egész hosszú otlakásunk alatt egyetlenegyszer sem jutott eszébe: bejönni a lakásunkba, akár neki, akár valami helyettesének, vagy akárcsak meg is kérdezni, hogy nincs-e valami óhajunk, rendben van-e minden a lakásban, – mint ahogy ez a kulturáltabb helyeken szokás. Sőt, mikor asszonykám egyszer napokig beteg volt és az ebédnél meg sem jelent – (az én nagy öröömre a lakásunkban étkezett) – a legcsekélyebb mértékben sem érdeklődött iránta, sem a betegsége alatt, sem utána, mikor újból megjelent az étteremben.

Nemcsak asszonykám nem értette ezt meg, de még jó magam sem. Mert ha az a tulajdonos néni annyira jószívú, hogy még a vadidegen emberek és gyerekek sorsát is szíven hordja (különös előszeretettel foglalkozott a lelencz-üggyel), miért nem juttat szíve érzelmeiből egy-egy kis szerény részecskét azoknak az embereknek is, akiket ismer, – akik az ő gondozására bízzák magukat, akik az ő hajlékának és konyhájának a vendégei – s akik ezért nemcsak hálával és szép szóval, de pengő érczel is megfizetnek?

Asszonykámék többször mondták, hogy ők már a fél világot bejárták – háború előtt. S így volt is némi tapasztalatuk a hotelok és penziók körül. Bárhol jártak, bárhol voltak, a legeslegnagyobb előzékenységgel bántak velük, a legelégedettebben távoztak, s valahányszor ugyanabba az országba, ugyanabba a városba visszatértek, természetesen megint ugyanabban a

hotelban és penzióban szálltak is meg újból. S mindig kölcsönösen nagy volt az öröm a viszontlátáson. – Míg itt, idehaza a legelső alkalommal, amikor arra voltak utalva, hogy penzióban töltsenek el egy pár hónapot, mindannak a tökéletes ellenkezőjét tapasztalták, mint a külföldön.

Itt a tulajdonosok nemcsak nem keresték, de egyenesen kerülték a találkozást vendégeikkel. S ha már éppen kénytelen volt valamelyik vendég panasszal vagy valamely kívánsággal elébök járulni, akkor udvarias formában megígérték, hogy majd megvizsgálják a dolgot, majd utána-néznek, majd segítenek a bajon, – de eszük ágában sem volt azt meg is cselekedni. Az én asszonykám, dacára annak, hogy ért mindenhez, – konyhához, tisztasághoz, egyáltalában háztartáshoz – igen szerény igényű ezekben a dolgokban az otthonán kívül. Csak azt követeli meg, ami neki föltétlenül dukál. Semmi különös vágya vagy kívánsága nincs.

Én Istenem, talán csak nem valami különös kívánság például az, hogy a drágán megfizetett, három szobából álló lakásába az öt kereső vendégek vagy szállítók be is tudjanak valahogyan jönni? Már a legelső nap, mikor beköltöztünk, tapasztalta asszonykám azt, amit már föntebb megírtam, hogy mi el vagyunk zárva a külvilágtól s hogy a külső ajtón levő csengő csak fölösleges luxus, mert annak hangjára rajtam kívül senki sem reagál. Mindjárt aznap megkérte igen udvariasan a tulajdonosokat, hogy ezen a lehetetlen állapoton segítsenek. Ők, nem kevésbé udvariasan, elismerték, hogy teljesen igaza van asszonykámnak és pár napon belül okvetetlenül segítenek a dolgon. Mindhiába volt még sokszori, tréfás és komoly kérés és figyelmeztetés, eszük ágában sem volt a legcsekélyebb intézkedést sem tenni, és majd egy évi ottlakás után kivonultunk anélkül, hogy csak egyetlen egyszer is sikerült volna elérnünk, hogy valaki – hozzánk bejönni óhajtó – a penzió valamely alkalmazottja által nyert volna bebocsátást.

Meglehet, – így vélték gazdáim is – hogy ezeket az embereket is a háború rontotta el. Úgy hallottuk, hogy azelőtt figyelmesek voltak a vendégeikkel szemben, igyekeztek mindenben kedvükre járni és így alapították meg penziójuk jó hírét. De kiütött a háború és a sok borzalom és nyomorúság között, amelyet produkált, nem utolsó helyen áll az óriási lakáshiány. Már most akármit tesznek vagy nem tesznek a vendég érdekében, a hotel, a penzió tömve van. Ily körülmények között miért foglalkozzanak a vendégekkel, miért törődjenek velük? Minden szobában van lakó, minden egyes távozó helyébe jelentkezik legalább két új pretendens. Úgy gondolkodnak hát a tulajdonosok: élvezzük az irodalmat, művészetet, a gondtalanok életét, ez zavartalanabb örömhöz juttatja az embert. És mire vége lesz a háborúnak? Óh, akkorra már annyi pénz lesz együtt, hogy be is csukhatják a boltot.

Amilyen „szívélyes” volt az érintkezésünk az egész penzióbeli tartózkodásunk alatt, olyan volt a búcsú is. Véletlenül találkoztunk a folyosón – és így módunkban volt elbúcsúzni.

Én jelen voltam ennél a búcsúzásnál és láttam, hogy gazdáim egészen meg vannak illetődve. Különösen asszonykám szemében megcsillantak a könnyek is. Elvégre is hosszú hónapokat töltött ebben a házban, amely első lakása volt saját otthonának elvesztése után. Megszokta, megkedvelte a lakást és ha azokban az igazán apró dolgokban kedvére jártak és egy kis melegséget tanúsítottak volna irányában, akkor talán szegény még holmi kis otthon illúziójának adhatta volna át magát. Rosszúl esett neki az üzletszerű, rideg bánásmód – a sok-sok figyelmetlenség. Mégis arra kérte gazdát, hogy a jövő téli szezonra is lehetőleg ide térjenek vissza. Itt már ismerte a dolgokat – nem akart új tapasztalatokat gyűjteni, szinte félt már tőlük.

Csendélet a „szanatórium”-ban

A kitűzött napnak, május 15-ikének estéjén megérkeztünk új otthonunkba, ahová gazdáim, kivált asszonykám, félelemmel, – én, bevallom, mindenképp daczára örömmel jöttem.

Az igazgató úr ott ült a ház előtt levő padon, „alattvalói” körében. Azért mondom „alattvalót”, mert gazdám rövid pár napi ottlétünk után már „fejedelmek”-nek nevezte el az igazgató urat.

Nem éppen a viselkedése volt fejedelmi, mondja asszonykám, de az a mód, ahogy fellépett, az allűrök, amelyeket magára öltött, kétségtelenül igazolták, hogy az igazgató úr sajnálatosan eltévesztette a kort, amelybe beleszületett. Neki a feudális kor valamelyik lovagvárában lett volna a méltó helye, nagyszámú fegyverhordozók, csatlósok, jobbágyok körében. Csak látni és hallani kellett, hogy reggelenként mily méltósággal foglalta el helyét a nagy udvar valamelyik asztalánál, hogy onnan kiossza a napi parancsokat a hatalma alá rendelt személyzetnek; mily hangosan rendelkezett, tekintet nélkül az ott reggeliző, vagy a szobákban még alvó vendégekre, mily szuverénül avatkozott bele mindenbe és mindenkinek a dolgába.

És ahogy a vendégeivel érintkezni kegyeskedett, az némileg még túltett az igazi fejedelmeken is.

Más egyszerű „fejedelmek”, – így mondta asszonykám – például a mi boldogult királyunk, Ferencz József, ha valakit audiencián fogadott, ha le nem ültette az illetőt, akkor ő maga is állva maradt. A szanatórium fejedelme pedig, ha maga elé bocsátja női vagy úri alattvalóit, ülve marad, de őket állni hagyja.

Ezúttal kivételesen, úgy látszik, megengedte az alattvalóknak, hogy azok is leüljenek a kertben elhelyezett padokra. De bezzeg nem ült, hanem ugyancsak elevenen ugrált, tánczolt a szegény alattvalók lába között az a bizonyos kis kutya, az én kollégám, akinek „soha nem szabad a lábát a szanatórium területére tennie”. Meg is vizsgáltam mindjárt közelről a lábát, hogy be van talán kötözve valamivel és így azért mondják, hogy nem érinti a szanatórium területét. De bizony nem találtam én azokon a lábakon semmit sem – legfeljebb azt a tapasztalatot, hogy bizony nem minden kutyát tartanak oly tisztán és kefélnek, fésülnek ötször is napjában, mint engemet asszonykám!

Fölnéztem hát asszonykámra, hogy mit szól ehhez?

Ő azután megmagyarázta nekem, hogy bizony ez megint egy kis eltávolodás volt a háziak részéről az igazságtól, s hogy ez nem meglepő. Mert ha vannak olyan emberek, akik lehetnének az igazság ösvényéről, – akkor bizony ezek a kirándulások nem „egykék”, hanem igen szapora familia tagjai. S aki egyszer erre az ösvényre tért, igen nehezen talál vissza a másokra, az igazságéra.

Meghatott asszonykám bizalma, hogy ezúttal az ő felebarátainak, a felsőbbrendű emberi lényeknek hibáit is így feltárta előttem. Ezúttal egyenesen nekem mondta el, szemtől-szembe – míg eddig tapasztalataimat, ismereteimet az emberek körül csak úgy szereztem, hogy kihallgattam, ha egymás között beszélgettek. Most is hallottam, mikor azt mondta asszonykám a gazdámnak:

– Én jót álltam Bébikéért, hogy jól fog viselkedni. Abban a föltevésben mertem ezt tenni, hogy – amint ők állították – egy teljesen kutyamentes szanatóriumba jövök. De ahhoz nem is kell valami nagy kutyaszakértőnek lenni, hogy megértsék azt, hogy ha egy kutya van már a házban, aki hangos vagy nevetlen, akkor, ha jön oda egy másik, bármily csendes és jól nevelt állat legyen is különben, kutyatermészetéből kifolyólag reagálni fog a másikkal a cselekedeteire.

Ezért döbbsentette őt meg a kutya otlléte. De hallgatott, nem szólt semmit sem. Mert fogadalmat tettek gazdáim kölcsönösen, hogy a lehetőségig hallgatni fognak. Sem panaszkodni nem fognak, sem kifogást tenni, csakhogy elkerüljék az érintkezést a „fejedelmi” családdal. Mert ezt az eljárást ajánlották nekünk igen melegen a helyel ismerős barátaink. Azt mondták: ha ebben a házban bizonyos ideig meg akarunk maradni, ez csak úgy sikerülhet, ha annak gazdáját, amikor csak látjuk, nagy ívben kikerüljük.

Az első vacsora elég jól ízlett nekünk. Mondtam már, kérem, hogy mi igazán nem vagyunk túlkövetelők. Azután lefeküdtünk. No, ez már sokkal rosszabbul sikerült. Ahogy egy szanatóriumban dukál, mi kilencz óraker visszavonultunk és szobánkban szép csendesen viselkedtünk. De úgy látszik, ezt az illemet csak mi tudtuk. Mert mikor úgy tíz óra tájban le akartunk feküdni, hát egyszerre olyan pokoli zaj és lárma kerekedett, hogy azt sem tudtuk, hová legyünk! Valószínűleg, hogy túlságosan el ne bizakodjunk, hogy hős katonáinknak sikerült az Úristen segedelmével távortartani tőlünk az ellenséget, olyan órült ajtócsapdosást, lármát produkáltak, hogy valóságos pergőtűzre emlékeztettek bennünket.

Asszonykám azt mondta, hogy köszöni az ilyen mulatságot, inkább le sem fekszik, amíg vége nem lesz a nagy zajnak. De biz az 11 óraker még nagyobb erővel tört ki. Ugyanis a velünk egy emeleten levő társalgóból akkor jött ki egy kártyázó-társaság, élén a fejedelmi családdal – nagy ajtócsapdosással, hangos nevetéssel, mulatozással, búcsúzással – *éjjeli 11 óraker – egy szanatóriumban!*

Mi még eddig „szanatórium”-ban nem voltunk, csak elsőrangú hotelokban voltak velem idáig a gazdáim. Ezekben este 10 óra után mindenütt mély csendnek kellett lennie és így persze nem tudhattam, hogy itt még késő éjjel is szabad a vásár.

Pedig azt már tudtuk, hogy a mellettünk levő két szobában, jobbról is, balról is, súlyos betegek laktak, alattunk is egy igen súlyos beteg. Már hogy bírják el ezek ezt a zajt, mikor az én asszonykám egyáltalában le sem mert feküdni, míg ez a vidám társaság végleg el nem vonult és míg meg nem szünt a fejünk felett lakóknak hangos dobogása – jóval éjfélt után.

Természetes tünet minden kissé idegesebb embernél, hogy ha megakadályozzák az elalvásban akkor, amikor tudna aludni – később már nem sikerül elaludnia. Így járt szegény asszonykám is. Még szerencse, hogy úgy sem élvezhette volna sokáig az éjjeli alvást, mert már korán reggel, jóval hat óra előtt megkezdődött a házi személyzet hangos diskurzusa, amit nyomon követett a vendégek ajtaja előtt való czipő- és ruhatisztítás.

Hogy a sok poros czipőt és ruhát közvetlenül a vendégek ajtaja előtt porolják és tisztítják, ennek nyilván az lehet az oka, mondta asszonykám, hogy az a sok bacillus, amit róla lekefélnek, valahogy el ne szabadulhasson, hogy a vendégek – szobáikból kijövet – ezeket direkte beszippanthassák. Ez, úgy látszik, a szanatórium higiénikus berendezéséhez hozzátartozik.

Igaz viszont, hogy ennek fejében a nem alvó emberiség egészen szépen elszórakozhatott a tisztításra kerülő czipők megszámlálásával. Mert ezt igen jól és pontosan megcselekedhette, ha összeszámlálta a koppanásokat, melyekkel a már megtisztított czipők ledobása járt.

Képzeltető, hogy mily fizikai állapotban tápázkodott fel az ágyból asszonykám, de még én is – ez első szanatóriumi éjszaka után. Egy reményünk volt még csak, hogy majd talán ebéd után sikerül kipótolni egy kissé az éjjel elmulasztottakat.

Asszonykámnak megvan az a szokása, hogy reggel is, este is igen alapos mosakodást végez, lehetőleg fürdővel. Úgy gondolta, hogy erről nem kell lemondania ebben a szanatóriumban sem, amely egyúttal vízgyógyintézet is. Odamegy hát a szobában levő vízvezeteki csaphoz, nyomkodja, forgatja – mind hiába! egy csöpp vizet sem tud belőle kiszorítani. Nincs, nincs – víz nincs.

Végre nagy csöngetésre és alázatos kérésre behoznak egy korsó vizet, – de a korsót mindjárt vissza is kéri, mert az egész emelet részére csak *egy* korsó van.

Megreggelizünk. Utána kimegy az asszonykám. Nem sírok, nem vinnyogok, mert se kalapot nem vett föl, se háziruháját nem vetette le – tehát tudom, hogy visszajön rövid idő múlva. Vissza is jött, de rögtön.

Ámde hogyan! Egészen ki volt kelve magából. Azt mondja uracskámnak, hogy amit most tapasztalt, azt leírni nem lehet. Beteggé tette. Visszatérhetünk Rousseauhoz – a természethez. Amire Bébikét tanítottuk annak idején, azt most mi tanulhatjuk meg. Nem is gondoltuk volna, hogy *még* mire lesz jó, hogy erdőben lakunk!

Ebéd után asszonykám lefekszik és elszunnyadni próbál, hogy pótolja az éjjel mulasztottakat. Istenem, milyen naiv egy vállalkozás! Hogy képzelhette azt, hogy ott, ahol éjjel ilyen lárma van, nappal csönd lesz. Az esti műveletek alattunk, fölöttünk még fokozottabb mértékben ismétlődnek. Hozzájárul ehhez közvetlen a szanatórium előtt, a saját kertjükben elterülő játéktéren – a gyerekek szíu-indián üvöltözése. De hogy még nagyobb legyen a változatosság, a fejünk fölött levő balkonon a szőnyegetek kezdik porolni, nemkülönben alattunk, a földszinten, közvetlenül az ablakok előtt.

S ezekkel a műveletekkel nemcsak azt érik el, hogy egy hajókötélidegzetű ember sem lenne képes aludni, hanem azt is, hogy minden piszok a felső emeletről az alsón levő balkonra, vagy ha éppen kint tartózkodnak a vendégek, azoknak a fejére szálljon, úgy, hogy mindenki egyformán részesüljön ebben az áldásban, az esetleges betegségeknek ott maradt csiráival súlyosbítva.

Minthogy úgy asszonykám, mint én, letettünk arról a hiú reményről, hogy aludhassunk, hogy az éjjeli pihenés hiányát nappal pótolhassuk – fölkelünk. Gondoltuk: majd kimegyünk a jó Isten szabad ege alá, s az erdő csendje és nyugalma jótékonyan fog hatni álmatlanságtól kimerült idegeinkre.

Mivel pedig, sajnos, mi még nem tudunk repülni, mint ebben a rettentő háborúban a katonák – s talán még ők sem tudnának a szobájuk ablakából a szabadba repülni, mert az a nagy zúgó-búgó vasmadár be sem férne a szobájukba, vagy az ablakba – hát csak a rendes úton, a folyosón meg a lépcsőn akartunk a szabad levegőre kijutni.

De mi történt ott, Uram Isten, amióta bejöttünk! Talán az ellenség járt ott és a haditudósításokban, sajnos, elég gyakran szereplő gázbombák helyett valami különleges piszok- és porbombákat hajigált le a szanatóriumra? Nem tudtunk hová lenni, hová menni, – csak mindketten ösztönszerűleg behunytuk a szemünket.

Mikor végre újból sikerült kinyitnunk – hát akkor némi megnyugvással tapasztaltuk, hogy mégsem a külső országbeli ellenség járt itt. Legfeljebb az ő megbízásából jártak el – a szanatóriumbeliek. Már tudniillik, hogy porral és piszokkal s az ebből származó bajokkal pusztítsák az ország lakosságát, – persze itt csak annyit, amennyit a szanatórium befogadni képes. Már a téli penzióra is ráfogták rossz nyelvek, hogy az ellenség pénzeli, hogy előmozdítsa az ő kiéheztetési gaz tervüket. Asszonykám ezt csak rossz viccnek mondta. Most már majdnem maga is elhitte, hogy itt valami ellenséges hatalom keze játszik közre.

Pedig nem történt egyéb, csak az, hogy a folyosón és lépcsőn lefektetett szőnyeget separték. Manapság már minden valamirevaló hotelban beépített porszívógéppel végzik el ezt a műveletet. Ahol a ház régi és utólag nem tudták bevezetni, hordozható kis gépeket szereznek be e célra. Akik azonban – úgy mondta asszonykám a gazdámnak, aki persze távolról sem olyan jártas háztartási dolgokban, mint ő – még ezt az aránylag igazán kis költséget is sajnálják, hát fölkapják az ilyen piszokkal telt pokróczot – elviszik jó messzire s ott porolják ki. Ez már aztán a legutolsó módus. Ebből már lealkudni semmit sem lehet.

Itt azonban a helyszínén söpörték le először, amiből a piszok egész felhője kerekedett. S mikor már a jó Isten tudja, mióta alvó, a pokróczban letelepedett bacillusokat álmukból a sepréssel fölzavarták, kikergették és beszívásra alkalmas helyzetbe juttatták, – akkor azután végre fölvtették a pokróczot és összegöngyölték. Így azután egy különös illúzióban részesítették az éppen akkor arra menő boldog halandót. Azt képzelhette, hogy – fekete, magas hóban jár. Olyan puha, fekete piszokréteg maradt a földön, hogy belesüppedt a lába az embernek és ott maradt a lábanyoma.

Ezzel az eljárással azután különböző eredményeket ért el a szanatórium. Egy erkölcsit, mert *unikummá* vált. Asszonykám legalább nem hiszi, hogy van a világon még egy szanatórium, ahol így járnak el. Azután meg anyagi eredményeket is ért el vele. A zsebében maradt a pénz, amelyet a porszívógépre kellett volna költenie, meg az is, amibe a vendégnek – aki ezt a procedurát végigélvezte – aznapi ellátása kerül. Mert aki látta ezt a műveletet, aki ezt a piszokgomolyagot tüdejébe beszívta, gyomrába bekebelezte, szóval akit balsorsa éppen akkor a folyosóra vitt, az ugyan már – aznap legalább – más eleségre nem reflektált. S ha jól sikerült a dolog, még más haszon is származhatott e műveletekből a szanatórium számára. Míg más ilyen intézmény legfeljebb kívülről kap beteget – az ilyen eljárások mellett ez a szanatórium még azt is elérheti, hogy az ott tartózkodó egészségesekekből ő csinál magának betegeket.

Kimentünk az erdőbe asszonykámmal. Ő szegényke igen elgondolkozott a tapasztalt dolgokon. Engemet elfoglalt az erdő, izgatott a madárkák repdesése, a gallyak zörrenése – füleltem a kisebb-nagyobb neszre, amelyet az erdő csúszó-mászó kis állatai, bogárkák, gyíkok s egyéb hasonló kis teremtmények produkáltak a zizegő avarban, a fák tövében. Mindig abban reménykedtem, hogy egyszer mégis csak megtalálom azt, akit keresek, akire olyan nagyon lesek, akinek tartozásomat leróni akarom: a mókust. Ha első nap nem is, később csakugyan sikerült egyszer-máskor meglátnom őt, de megfognom, sajnos, soha.

Asszonykám is megnyugtatta lassanként az erdő csöndje. A természetnyújtotta szépségek elterelték a gondolatait az emberi cselekedetek csúnyaságáról.

Lassacskán hazavándoroltunk. Megvacsoráztak gazdámék és le akartak feküdni. Próbálgatják meggyújtani a villanylámpát, – de csak nem sikerül. Azt gondolták, hogy itt talán valami különleges módon kell a lámpát is meggyújtani, minthogy a szanatóriumban – az eddigi tapasztalatok szerint – minden igen különleges volt. Becsöngetjük a szobalányt és megkérdejük, mitévők legyünk? Hát bizony itt nem lehet semmit sem csinálni. Az a baj igen gyakran előfordul, hogy a villany nem ég. Az úr azt mondja ilyenkor mindig, hogy megint beütött a villám a vezetékbe.

– No ez elég baj, mert mi olvasni is szoktunk este – mondják gazdámék.

– Hozzon be hát, kérem, gyufát és gyertyát, ha már vissza kell térnünk ehhez a rég elfeledett gyermekkori emlékhöz, – mondja asszonykám.

– Hja kérem, azt nem tehetem, mert se gyufa, se gyertya nincs a házban – felel a szobalány.

– Hát hogy lehetséges ez, az Isten szerelméért? – mondja asszonykám. – Hisz’ ez a ház, úgy tudom, szanatórium, ahol betegek is vannak. S ezeknek valami bajuk eshetik az éj folyamán, vagy valamely kívánságuk támadhat. Ha egyéb nem, hát az, hogy az órát megnézzék! Mert egy beteg, avagy álmatlanságban szenvedő ember nagyon is érzi a szükségét annak, hogy az éj egyhangú sötétségébe bevilágítson – s meggyőződjék arról, amiben ő türelmetlenségében, kimerültségében szinte már kételkedik, hogy lesz még egyszer világosság, föl fog még egyszer virradni is, mert múlik az idő.

Nekünk azonban sötétségben kellett lefeküdnünk és abban maradtunk mindaddig, amíg az Úristen be nem bocsátotta hozzánk a napfénynek világító sugarait.

Magyarok ellenségei

A következő napok is csak úgy teltek el nagyjában – több-kevesebb változatossággal, – mint az első. Csak egy dologban nem volt semmi változás sem – a vízhiányban. A vízvezeték, az egyáltalában nem működött. És miután most olyan házban laktunk, amelynek kapuján is ki volt írva, hogy ez „Vízgyógyintézet” és mint gazdám az ujságban sokszor látták, ezt a tulajdonságát nagy hirdetésekben mindenek tudomására is hozta – csak természetes volt, hogy szegény asszonykám minden második nap kénytelen volt bevillanyozni a városi uszodába, ha egyáltalában vizet akart látni és fürdőhöz akart jutni.

Ilyenkor én egyedül maradtam az uracskámmal, akihez reggelenként kijött egy kisasszony a városból, akivel azután kimentek a házat körülvevő erdőbe, s annak valamely csendesebb zugát keresték ki. A kisasszony kipakolta a füzetait, írószereit és leült az asztalhoz. A gazdám pedig fel és alá járva, elkezdett egyszerre hangosan beszélni és beszélt-beszélt szinte szakadatlanul három-négy órán keresztül, hol gyorsabban, hol lassabban. Én még olyant eddig sohasem láttam, hogy egy ember magamagával diskuráljon – még pedig olyan hosszú ideig. Mert a kisasszony nem szólt egy szót sem, csak írt. Később hallottam asszonykámtól, hogy ő azt írta, amit a gazdám hangosan elmondott. Néha már nem győzte a gyors írást és kérte gazdámot, hogy kissé lassabban beszéljen.

Én ezalatt, hol a kisasszony ülve csendesen hallgattam az elhangzó szavakat, hol felugrottam, hogy elkeressem hangos ugatással az arra közeledőket, nehogy uracskámat zavarják. Ő annyira el volt merülve, hogy se nem látott, se nem hallott, – csak mindig jobban belemelegedett a beszédbe.

Természetesen én is kíváncsi voltam arra, hogy mi lehet az, ami gazdámot annyira felizgatta, hogy nap-nap után vagy két hétig csak erről beszélt szakadatlanul.

Asszonykám, az én legmegértőbb barátom, (reményem, nem haragszik meg és nem veszi tiszteletlenségnek, hogy így merem nevezni) megmagyarázta nekem a dolgot.

Elmondta, hogy amikor én még a világon sem voltam, s amikor az emberek még álmukban sem képzeltek volna el, hogy valaha ilyen szörnyű és rettenetes háború fogja az emberiséget sújtani, igen sokat utaztak mindenfelé külföldön. S ahová csak mentek, ahová csak jutottak, mindenütt azt tapasztalták, hogy mirőlunk magyarokról vagy semmit sem tudnak, vagy amit tudnak, az rosszabb a semminél is. Néhol jóindulatú tudatlanságba, másutt rosszindulatú rágalmakba ütköztek. Asszonykám soha meg nem állta, hogy föl ne világosítsa a tudatlanokat, erélyesen meg ne czáfolja a rágalmakat, rendre ne utasítsa a rágalmazókat.

A gazdám eleinte csak nevette őt. Mit képzél ő, – mondotta asszonykámnak, – hogy egy ember itt képes valamit cselekedni? A tudatlanságnak tengerét egy kis kanállal akarná kimeríteni? Mire asszonykám azt mondta, ha mindenki így gondolkozik, akkor soha, de soha nem lesznek a tudatlanok vagy félrevezetettek felvilágosítva, akkor örökké uralkodni fognak a tévhittek és gonosz rágalmak. Míg ha mindenki, aki külföldre jut, a saját szerény tehetsége szerint azon igyekszik, hogy a maga kis körében meggyujtsa a fölvilágosítás kis mécsesét, – ha sokra nem is viheti, de annyira talán mégis, hogy idővel egy kis világosság támadjon az elmékben minket illetőleg.

S azért nem hagyta abba térítő munkáját. Ahová csak eljutott, ahol csak rólunk magyarokról beszélni hallott, figyelt és korigált és magyarázott. Mert legfőképpen a közöttünk és Ausztria között fennálló viszonyról voltak igen homályos, igen zavaros és hibás képzeteik. Valahogyan úgy képzeltek, hogy mi Ausztriának valamely alárendelt provinciája vagyunk. S nagyot néztek, mikor asszonykám megmagyarázta nekik, hogy nekünk saját külön országgyűlésünk,

törvényhozóink vannak, magunk csináljuk magunknak a törvényeket, éppen olyan függetlenek vagyunk Ausztriától, mint az mitőlünk. Ausztria csak szeretne elnyomni bennünket, csak szeretné, ha mi neki alárendelve lennénk, s minthogy ezt hál' Istennek nem tudja elérni, – hát beéri azzal, hogy legalább is ennek a látszatát keltse a külföldön.

S mindazok, akikkel asszonykám beszélt erről a témáról, akár angol, akár francia földön, akár Belgiumban, akár Hollandiában, akár Német-, akár Olaszországban, szóval bárhol, ahol ők megfordultak és utazgattak – mindenütt köszönettel fogadták a felvilágosítást, a magyarázatot.

S mindegyik külön-külön megígérte asszonykámnak, hogy kiki saját körében terjeszteni fogja a fölvilágosítást, továbbítja a hallottakat.

Egy napon azonban, mint asszonykámtól hallottam, éppen két nappal azelőtt, hogy egy külföldi utazásukat megkezdték volna – kitört ez a szerencsétlen háború, mely azóta, sajnos, gigantikus méreteket öltött. Így persze itthon maradtak. S azóta bezárultak a sorompók közöttünk és a külföld között. A fegyverek harczával párhuzamosan megindult a nagy ütközete a szavaknak, a hazugságoknak, a rágalmaknak.

– Én Istenem, nincs ezen mit csodálkozni, mondja asszonykám! Hála a jó Égnek, olyan diadalmasan nyomultak előre minden vonalon a mi katonáink, hogy az ellenfél fegyverrel nem tudott helyt állni, tehát szavakkal, gyilkos rágalmakkal szeretett volna bennünket és szövetségeseinket letiporni. Idáig még érthető a dolog. Háború van – és az ellenség úgy véli, hogy ebben a rettenetes állapotban minden fegyvert lehet és szabad használni, mert a cél szentesíti az eszközöket. Már pedig a cél: fegyverrel vagy szóval, – nyíltan vagy csellel, – becsületes úton vagy becsútelten rágalmakkal az ellenség megsemmisítése. De ki értheti meg azt, kérde asszonykám, hogy ugyanakkor, mikor az ellenség így és ennyire összefog, hogy bennünket és szövetségeseinket megsemmisítsen, ugyanakkor, mikor a magyar nemzet világraszóló hírt szerzett magának katonáinak rettenthetetlen bátorsága, kitartó hősiessége, végtelen önfeláldozása révén, ugyanakkor a mi szövetségeseink, a németek egy része, akiket úgy hívnak, hogy alldeutschok, valamint a mi „kedves” testvéreink, az osztrákok, segédkeznek az ellenségnek szóban, de még írásban is, napilapokban és folyóiratokban, könyvekben és a nyomtatott betű minden lehetőségét fölhasználva, a mi kisebbségünkben, a mi gyalázásunkban. Olyan nagy az irígységük, féltékenységük velünk szemben – kivált a kedves osztrák testvéreké, – hogy még arról is megfélemlenek, hogy az egész világ lángban áll, hogy mindnyájunknak teljes erőnkől össze kell fognunk a ránk törők ellen. Ők erőiket arra pazarolják, hogy a háború dühöngése közepette bennünket kisebbsítsenek, megrágalmazzanak mindenféle hazug dologgal, nemzetiségeink elnyomásával és sok egyéb, ehhez hasonló, költött és hazug dajkamesével. De míg az utóbbiakban, a dajkamesékben, rendesen poézis is van – ezekben a koholmányokban csak alantas indulatból és érzelmekből származó csúnya piszkolódás található.

Végre megalégelte uracskám is a dolgot. Azt mondta, ezt már ő sem tudja nyugodtan eltűrni, ölhetett kézzel nézni. Nekifeküdt és írt egy nagy könyvet, amelyben bemutatja írásban, nyomtatásban a nagyközönségnek, a honfitársainak, hogy a háború alatt, mialatt fegyvereink együtt küzdenek, katonáink együtt vérzenek, hogyan bánnak el velünk, hogyan támadnak meg bennünket – részben alattomosan, részben nyíltan – saját szövetségeseink. Egész könyvtárra megy már a minket gyalázó iratok száma. Csak egy kis mutatvány mindegyikből, egy kis kóstoló elég ahhoz, hogy ökölbe szoruljon minden igaz magyar ember keze, fejébe tóduljon minden igaz magyar ember vére.

De nem az volt az uracsám czélja, hogy ezt a sok sebből vérző, szegény országunkat még jobban felizgassa, felpiszkálja, nyugtalanítsa. Óh nem! Csak azt akarta elérni, hogy tudomást szerezzenek az emberek, a honfitársak erről az alattomos aknamunkáról, hogy azután kellőképpen tudjanak védekezni ellene.

Mert mit ér az, ha mi az ő rágalmaikat, amelyek az osztrák és német lapokban, könyvekben látnak napvilágot és lelnek roppant elterjedést, – mi a mi magyarnyelvű, szűk körben olvasott ujságjainkban dementáljuk. Hiszen mi úgyis tudjuk, hogy nem igaz, amit rólunk írnak, minek azt még tárgyalásra érdemesíteni? Ott és azon a nyelven, amelyen a rágalom megjelent, ott kell a czáfolatnak is napvilágra kerülnie.

Ha pénzbe kerülne is, sok pénzbe, az ilyen papírháború, de elő kellene azt a pénzt teremteni, mert tartozunk azzal magunknak, nemzetünk becsületének. A másik háború is sokba kerül nagyon – és mégis, bárhogyan és bárhonnán, előteremtik a pénzt, ha országunk épsége, területe veszélyben van. Éppen úgy kell tudni pénzt szerezni arra a célra, hogy megvédelmezzük nemzetünket a rágalom hadjáratától, amelyet – hihetetlen, de úgy van – még a szövetségeseink is indítottak ellenünk. Úgy látszik, uracsám ért az ilyesmihez, mert tanácsot adott, könyvében indítványt tett, hogy mint és hogyan kell védekeznünk?

Egy szerény és kis csacsi kutyanak nem való ilyen komoly és súlyos dolgokhoz hozzászólni – és nem is mernék arra vállalkozni, hogy gazdámnak indítványát, úgy, amint ő azt megírta, előadjam. De az fölösleges is. Mert szeretem hinni, hogy sokan azok közül, akiket érdekel népünk sorsa, jövője, aki hazafiasan gondolkodó ember, elolvasta a könyvét. A legnagyobb elismeréssel nyilatkoztak arról és igen helyeselték a remédiumot, melyet a baj megszüntetésére ajánl. Több nagyeszű és műveltségű, előkelő pozíciójú, erős magyar hitű úriember magáévá tette az ideáját és bizottságot alakított az idea, az indítvány keresztülvitelére. Sőt még a mostani kormány tagjai is, akiknek pedig politikai felfogásban roppant ellenlábasa gazdám, megígérték, hogy mindenképpen azon lesznek, hogy az eszme megvalósuljon.

Ezen nincs mit csodálkozni, kérem. Hiszen én, ostoba kis kutya, az én parányi eszecskémmel is fel tudom fogni azt, hogy ez már igazán nem politikai vagy pártkérdés, hanem minden becsületes magyar és magyarul érző ember ügye, amelynek érdekében és keresztülvitelében mindannyiunknak erősen össze kell fognunk. Így tehát gazdám a kezdettel, könyvének első eredményével, meg volt elégedve. Hisz ő nem pályázott irodalmi babérokra, nem kívánt többet és mást, mint hogy az ügyet magát szolgálja, honfitársai figyelmét fölhívja a bajokra és azok orvoslását előmozdítsa. Egészen megkönnyebbült úgy ő, mint asszonykám, amikor könyvében megírta azt, ami a lelküket nyomta.

Én meg büszke voltam nagyon. Hogy mire? Hát arra, hogy gazdám megemlékezett arról, hogy asszonykám volt az, aki őt eleinte mindezekre a bennünket bántó és sértő dolgokra figyelmeztette és ezért a könyvét neki ajánlotta. Ez jólesett nekem – a gazdám helyében én is így cselekedtem volna.

Tisztító vihar

Nagy és kitörő volt örömem, mikor asszonykám a fürdőből hazatért. Igazán nem is tudom biztosan, miért nem vitt magával? Talán azért nem, mert nyár volt, nagy meleg volt, nem tudott kabátot fölvenni és így én nem utazhattam „belsőleg” a villamoson. Vagy talán azért sem, mert asszonykám persze a női uszodába járt, – ahová férfiakat nem bocsátanak be. Én pedig, ha négy lábú is, de fiatal úr vagyok. De még az is meglehet, még arra is képesek az emberek, hogy megtiltják nekem a bemenetelt az uszodába, mert négy lábú és kutya vagyok. Pedig úgy hallom asszonykámtól, hogy néha olyan zsvajt, lármát csapnak ott a kétlábúak, az emberek, a gyerekek, hogy az bizony rettenetes. Olyanra még én sem lennék képes, – még ha akarnám sem. Annyi azonban bizonyos, hogy ha ott lennék és látnám és hallanám ezt a neveletlen viselkedésüket, én bizony közéjük kiabálnék, mint ahogy mindig szoktam, ha illetlenségeket látok és tapasztalok. Nem hiába mondta még akkor, mikor a német fürdőhelyen nyaraltunk, egy igen finom hölgy, egy német bárónő én rólam: „Bébi – a nevelő.” Én ugyanis mindig csendesesen, illemtudóan viselkedtem. De ha valaki bejött lármázva, kiabálva, vagy valami kis fiú volt ott, aki pláne füttyölt a teremben, vagy ehhez hasonló neveltlenséget követett el, – akkor én bizony kieresztettem a hangom alaposan, így adtam megbotránkozásomnak kifejezést.

Szerencsémre nem mindennap ment el asszonykám vizet látni. Úgy egyeztek meg gazdámmal, hogy egyik nap elmegy az asszonykám, s akkor a gazdám marad otthon, – hogy kétségbe ne essem egészen a teljes egyedüllét miatt. S ezeken a napokon írta, azaz diktálta gazdám az ő könyvét. A másik nap volt az örömnapi. Asszonykám maradt otthon és jártuk együtt az erdőket.

Az erdő, a szép természet volt a vigasztalója a sok bosszúság közepette. Mert mi csak nyeltük önmegtágadóan, csendesesen a mérget, a bosszúságot, a piszkot. Türtük, mert túrnünk kellett, az álmatlanságot, a víztelenséget is összes kellemes következményeivel. S ez utóbbi volt a leg súlyosabb momentum, a legnehezebben elviselhető asszonykám számára. Mert hát igaz, volt világ akkor is, amikor még nem volt vízvezeték a házakban. De hát akkor gondoskodtak egyéb túrhető emberi berendezésről.

Azonban valamely házban a vízbéli dolgokat vezetékre alapozni – és csakis erre – s ha ez nem szuperál, akkor semmi egyéb pótló intézményről nem gondoskodni, ez valóban nemcsak megdöbbentő, de egyenesen imponáló dolog egy „Szanatórium és vízgyógyintézet”-ben! Igen, ehhez bátorság, sőt, asszonykám úgy mondta, valóságos vakmerőség kell, hogy Budapesten, a fővárosban, merjenek egy intézményt szanatóriumnak nevezni, – mint ilyent fõntartani, még pedig – amint uracskám valami igen furcsa szóval mondja – „kormányhatósági jóváhagyással”, még addig sohsem hallott óriási árakat kérni a vendégektől akkor, mikor, úgy mondja a többi vendég – és ezt tapasztaltuk mi is, – ez az állapot egészen krónikus! Mert vagy olyanok a hibák, hogy azokat legfeljebb huszonnégy órán belül ki lehet javítani, vagy be kell csukni a boltot. Mert, úgy véli asszonykám, vakmerőség kell ahhoz, hogy szanatórium czégére alatt ide csábítsanak beteget, mikor az egészségügyi intézmények még egy kis vidéki kocsmának is szégyenére válnának!

Ha egészséges ember jön ide, hát beteggé lehet magától ettől az állapottól. Mert hát, kérem, olyan közel még sincs az az erdő, – mondja asszonykám és tudom, sajnos, én is!

Így azután megeshetik könnyen, hogy ha valaki hosszabb időt töltött ebben a szanatóriumnak nevezett intézményben, megérik egy – valódi szanatórium számára.

Természetesen a villany is csak egyformán működött, ami azt jelenti, hogy igen gyakran sehogy sem. Már említettem, hogy a villanybeli hibákat mindig az Úristen villanyával mentegették, azaz azt mondták, hogy a vezetékbe beütött a villám.

Pedig nem is volt magas a ház, nem is valami exponáltabb, magasabb helyen épült és zivatar sem volt annyi, ahányszor szerintük beütött a villám. Valahányszor tehát ezt a kifogást hallotta asszonykám – elmosolyodott. Halottam, amikor azt mondta gazdámnak:

– Csodálatos, hogy az itt nyaraló, de főképen a távozó vendégeknek jámbor óhajtását ilyen rövid lejárattal, ilyen pontosan és gyorsan teljesíti az Úristen. Mert az itt nyaralók halkabban, a távozók annál hangosabban adtak ebbeli óhajuknak kifejezést, hogy: Üssön beléjük a mennykő!

Szóval csak a jó, friss levegő, a szép vidék vigasztalta meg gazdáimat – no meg még valami. Valóban zavarban vagyok, hogyan írjam le azt, hogy mi volt ez a „még valami.” Szerénységem tiltakozik ellene, mert hát rólam van szó.

Azt mondták, – mert én, kérem, csak őket czitálom, – hogy én nagyszerűen viselkedem! Mert ők abban bizakodtak, hogy egy csöndes szanatóriumban leszünk, ahol nem lesz se lárma, se zaj, szóval semmisem, ami az olyan élénk kis jószágot, mint amilyen én vagyok, izgatná és hasonló zajongásra ingerelné.

– S vagyunk olyan lármában, – mondja asszonykám – amilyenben még sohasem voltunk, amilyent Bébi eddig még sohasem hallott és ő csendes és meg se mukkan. Most már kiállotta a tűzpróbát, most már elvihetjük őt bárhová, bármilyen lármás helyre – edzve van mindennel szemben.

Nagyon büszkévé tett ez a dicséret. De igaz is, hogy jól helyt állottam. Eltűrtem minden reagálás nélkül, hogy a fejedelemkisasszonynak a kutyája egész nap, reggeltől estig, a szanatórium területén, a vendégek közt, az asztalok alatt szaladgál, – megtiszteli az összes virágokat, és sok egyéb hasonló dolgot cselekszik. Mialatt asszonykám délután pihenni szeretett volna, a balkonunk alatt vonított, ugatott. Milyen önmegtartóztatás kellett részemről, hogy ne válaszoljak neki! Ha rossz volt az idő és a csukott teremben ebédeltek a vendégek, akkor a kutya persze ott tartózkodott, ott ugrált föl a székekre. Már ezt persze csak asszonykámtól tudom, mert engem soha, de sohasem vitt a vendégek közé vagy az étkezőhelyre asszonykám. Szóval éppen az ellenkezője történt annak, amit a fejedelem a lakásfölvételkor mondott: hogy sohasem engedik kutyájukat a szanatórium területére. Biz az kizárólag és csakis ott tartózkodott. S én mindezt hang nélkül, csendesen szenvedtem el.

Elértük végre kintnyaralásunk nyolczadik napját.

Úgy hallottam, hogy a politika nagy hullámokat vetett. Az izgalom, a kíváncsiság, hogy mi lesz ebből, becsábította gazdámot – kintlakásunk óta először – a városba, a klubjába. Hogy megtudja, hogyan állnak a kormány ügyei? Vajjon csakugyan megérünk-e ebben a rettenetes világégésben egy belső forrongást, amely szinte kómikusan hatna ilyen elementáris nagy eseményekkel szemben, ha nem kellene attól félnünk, – mondta asszonykám – hogy hazánkra és a magyar nemzetre nézve tragikussá válhatik következményeiben. Kiütik-e a hatalomra vágók, a gyűlölködők – így mondta tovább – egy még az ellenségnek is imponáló vaskezü, becsületes, magyar érzésű és meggyőződésű ember kezéből a kormánypálcát? Kizárólag és csakis azért, mert vezérüknek nagy a személyes gyűlölete iránta, követői pedig nem tudják már türtőztetni hatalmi éhségüket. Hogy azután talán valami gyöngébb, talán kisebb tehetségű vagy kevesebb tapasztalatú, a magyarok dolgát kevesebb energiával és talán kevésbé izzó fajszeretettel szolgáló ember vegye azt kezébe, nagy megnyugvására és gaudiumára úgy a külső ellenségnek, mint a kedves és szerető osztrák testvérnek.

Szegény asszonykám, ilyen gondolatokkal tépelődve ült le ezúttal egyedül a vacsorájához. Azon töprengett magában, mily csodálatos, hogy vannak nálunk olyan nagynevű, kiváló elődökkel bíró és tagadhatatlanul nagytehetségű Herbertek, akik annyival jobban gyűlölik ellenfeleiket, mint ahogy szeretik hazájukat. Hogy még az ilyen rettenetes, válságos időben is, tudatosan, inkább vesztébe, izgalmas kormányválságokba döntik az országot, amely különösen most katasztrofális hatásúvá válhatik reánk nézve – semminthogy eltűnék gyűlölt ellenfelük nevének, de vele együtt országunk presztizsének is hatalmas növekedését. Általános elismerését annak, hogy – sajnos, oly hosszú idő óta először – a háborúban a monarchia túlsúlya Magyarországon volt.

Mialatt ezeken a minden magyarul érző emberre oly izgalmas dolgokon törte asszonykám a fejét, egyszerre csak asztala felé jött a „fejedelem.” Nem mondanék igazat, ha azt állítanám, hogy ennek a találkozásnak a bekövetkezése, melyet nyolcz nap óta szerencsésen elkerülni sikerült gazdáimnak, valami nagy örömmel töltötte volna el asszonykám szívét. Ezúttal azonban nem volt menekülés. Odalépett az asztalhoz azzal, hogy „baj van.”

– Ugyan mi? – kérdi asszonykám.

– Hát nagy panasz van a kis kutyára.

– No, az lehetetlen, – mondja asszonykám nagy belső fölháborodással.

És maga is megdöbbsent a saját intuíciónál, hogy nemcsak a jóslata vált be – de még az időpontra, a nyolcz napra nézve sem tévedett!

Szegény asszonykám, szinte reszketett a fölindulástól – mint mindig, ha valami nagy emberi aljassággal áll szemben. S így alig vetett egy pillantást abba a levélbe, amelyet elébe tartott a fejedelem s amelyben egy vendég panaszkodik én reám, hogy én megzavarom az éjjeli álmát s azzal a kérdéssel fejezi be levelét, hogy „való-e egy kutya szanatóriumba?”

Asszonykám elképedt erre a szemérmertlenségre. Hogy éppen ő, a szanatórium tulajdonosa mer egy ilyen kérdést tartalmazó levelet elébe tenni, mikor az ő kutyája állandóan és csakis a szanatórium területén tartózkodik. Megérkezésünk első percétől fogva mindig csakis a vendégek között láttam lábatlankodni, hallottam ugatni, sokszor még éjjel 11-kor is, mikor a fejedelemkisasszony udvartartása a vendégek ablaka alatt vihogott és hanczurozott a kutyájukkal. Míg nekem igazán nem engedte meg asszonykám, hogy lábamat a szanatórium területére tegyem, – pedig nem tett erre nézve ígéretet.

Nem is szólok arról, hogy hiszen a derék „fejedelem” nagyon jól tudta, hogy engemet gazdáim magukkal fognak hozni. Hiszen jóformán énrólam tárgyaltak a leghosszasabban! Azt is jól tudta, hogy a levélnek egyetlenegy szava sem igaz. Hogy én valakinek az éjjeli álmát zavarom? Hiszen arról gazdáimnak is kellett volna tudniok, elsősorban asszonykámnak, aki még a légy röptétől is fölébredt. Soha senki ebben a szanatóriumban még a hangomat se hallotta. Szinte elfelejtettem volna egészen az ugatást, ha néha az erdőben, széles jókedvemben és asszonykám felvidítésére víg hanczurozás közben el nem ugattam volna magamat.

Asszonykám nagy felindulásában még csak válaszra is alig akarta méltatni a fejedelmet, így hát röviden csak annyit mondott neki:

– Aki ezt a levelet írta – valótlanúságot írt.

A „fejedelem” motyogott valamit, hogy „hiába, a hiba megtörtént” és elsompolygott.

Vajjon ki írhatta ezt a levelet? Asszonykám kíváncsi volt rá, annak daczára, hogy biztosra vette, hogy az megrendelt levél. Szerette volna tudni, ki az a vendégek közül, aki az ilyesmire képes, aki az ilyen csúf dologra felhasználhatja magát. – Már másnap csakugyan kisült, hogy egy egészen fiatal ember volt, aki állandóan a „fejedelmi” család körül lebzelt, aki a kis-

asszonnyal sétált, s most jön a java: aki a kisasszony kutyáját folyton a legnagyobb ugatásra ingerelte – és vele éjjeli zenét rendeztetett az aludni vágyó betegek és egyéb vendégek ablaka alatt. És ezzel az ifjúval iratta meg a fejedelem a levelet, ő diktálta neki az irodájában.

Gazdám, ki aznap csak későn este jött haza, másnap reggel meg is mondta a fejedelemnek úgy magyarosan a véleményét, nehogy azt találja hinni valamiképen, hogy az én gazdáimat így be lehet csapni s felülnek a rendelésre készült levélnek. De – amint este meggyőződhettem róla – nem sok fogantja volt gazdám beszédének.

Este a szobánk nyitott ablakán át hallom, hogy megszólítja a gazdámat. Én bizonyosra vettem, hogy ki akarja békíteni – azért, amit az elmúlt este asszonykám, no meg az igazság ellen vétett. Szó sincs róla. Talán még mindig azt gondolta, hogy engemet ürügyül felhasználva, gazdáimat kiszekirozhatja a szanatóriumból. – Vagy talán úgy vélte, hogy majd inkább el-hisszük neki, hogy az első, a tegnapi levelet egy vendég magától írta, ha felmutat gazdámnak egy másodikat – a főorvostól, amelyet ez a „fejedelem”-hez intézett, s amelyben tiltakozik az ellen, hogy a szanatórium területén kutya tartózkodjék. Hát már mindenki ellenem esküdött össze! – gondolom én magamban.

Azért vagyok én egy csacs kis állat, mert így gondolkozom. Bezzeg a gazdám mindjárt tudta, hogy ez a levél is csak megrendelésre készült. Lett is ebből aztán hadd el hadd!

Én a gazdámat igazán nyugodt embernek ismerem – nem egyhamar jön ki a sodrából. De most már végképen elfogyott a türelme. Olyanokat mondott a fejedelemnek, amilyeneket eddig szemtől szembe talán nem igen hallott. Mert a legtöbb ember csak a háta mögött nyilvánította véleményét róla, – de azután annál alaposabban.

S mikor gazdám jól megmondta neki, amit felőle gondolt, – hozzátette, hogy majd fogja tudni a módját, hogy egy szanatóriumtulajdonos ilyenén eljárásával szemben magának elégtételt szerezzen.

Erre egyszerre nagyon megszelídült a fejedelem. Magyarázatokba bocsátkozott, hogy gazdám őt félreértette. Ezt a levelet nem én miattam írták, hanem a fejedelemkisasszony kutyája miatt. No de meg is mutatja a lányának! Ha még egyszer a kutya a lábát a szanatórium területére teszi – nyomban lelővi!

Szegény kis pajtásom, – gondoltam magamban. – Eddig mindent tehetél, amit csak akartál, – odamehettél, ahová csak tetszett neked, ugathattál, amennyit csak tudtál – s most egyszerre lelőnek, ha a lábad betesz a szanatóriumba! No ez igazán szomorú sors.

Nagyon kezdtem őt sajnálni. Hiszen ő nem tehet arról, hogy ilyen gazdákhöz került, s most ő bűnhődjék? No, ez nem igazság.

Később aztán meggyőződhettem róla, hogy már megint kis butácska voltam, mert igazán nem volt rá ok, hogy kis pajtásomat így megsajnáljam. De persze én azt előre nem tudhattam.

A heves és izgatott szóváltást asszonykám mégis megelégette. És bármily önmehtagadásába került is, hogy beleleegyedjék ebbe a kellemetlen vitába, s bármennyire tartózkodott is eddig attól, hogy a fejedelemmel szóba álljon, most mégis szükségesnek vélte kimenni és lehetőleg gyorsan véget vetni ennek a kínos jelenetnek. Elmondta a fejedelemnek mindazt, amit itt nyolcz nap alatt tapasztaltunk, szenvedtünk és túrtunk. Azt is, hogy fogadalmat tettünk, hogy panasz nélkül fogunk túrni. És végül az ő jóslatát is elmondta asszonykám, – hogy engem fognak fölhasználni, még pedig nyolcz napon belül kapzsi céljaik elérésére. – Lassankint végre a fejedelem fejében is kezdett világosság támadni. Rájött arra, hogy a kised játék nem sikerült. S ha már elvesztette a játszmat, legalább is kereste a bűnbakot, akire minden hibát rákenhetne, s magát tisztára moshatná. Hogy ez neki nem valami fényesen sikerült, – ezt talán

főösleges mondanom. – Biztosította gazdáimat, hogy semmi kellemetlenségben sem lesz részük többet. Igyekezni fog, hogy mindenben kedvünkre járjon.

Kénytelen vagyok bevallani, hogy – amennyire már tőle és természetétől telt – törekedett is erre.

Míg ellenben a kis kutya, akit lelövással fenyegettek az első lépésnél, melyet a szanatórium területére tesz, vidáman szaladgál továbbra is mindenütt. Már most nem tudom – ő-e az vagy csak az árnyéka? Egy élő vagy egy – agyonlőtt kutya-e az, aki mindennap a balkonunk alatt „fensterpromenádot csinál” nekem, a megfelelő hangversennyel súlyosbítva?

A szent konjunktura

A nagy vihar után szélcsend következett. Én azonban ettől az időtől kezdve, még inkább, mint eddig, kedveltje lettem a „szanatórium”-nak. Mindenki engem becézett, mindenki örült, ha hozzája mentem, ha elfogadtam egy-egy darabka czukrot a kezükből. Úgy látszik, hálások voltak irántam a vendégek, mert nekem köszönhették, hogy végre-valahára valaki szemébe mondta meg a „fejedelem”-nek azt, ami az ő lelküket is nyomta, és amit még alaposabban és energikusabban mondogatták – egymás között az ő háta mögött.

A hónap végével nagy változás következett be a publikumban. Sok új vendég jött, most már a felemelt áruak. És csodálatos, – mondta asszonykám – amennyire emelkedtek az árak, annyira süllyedt a színvonal. Három évvel ezelőtt teljesen érthetetlen és hihetetlen lett volna ez a dolog. Most egy szó megmagyarázza. Ez a, sajnos, mindig és mindig visszatérő refrén: a háború!

Most már jóformán kizárólag a hadseregszállítók és egyéb privát és civíl uzorások töltötték meg a szanatóriumot. Asszonykám pedig roppantul haragszik ezekre. Azt mondja, hogy egy rangba állítja őket a hazaárulókkal. S igaza is van! Mert valamirevaló ember, ha nem is úri, ha nem is művelt, de csak némileg jólelkű, hát nem vállalkozik az ilyesmire. De ezek a lelketlen pinczelakók a háborúban is csak üzletet láttak és minden skrupulus nélkül a leghajmeresztőbb üzleteket csinálták.

Asszonykámát módfelett izgatta, ha ezekre került a beszéd sora. Eldugják a portékát, még a háború előtt is, kikoplaltatják a szegény, agyongyötört közönséget, – hogy azután tizszeres, húszszoros, vagy esetleg százszoros áron adjanak túl az eldugott árukon. Uzsora, kapzsiság minden vonalon, toronymagas hatványon, – mondja asszonykám. S ekkor azután, mikor már sikerült az üzlet, mikor már megszédtek magukat, mikor már kiszipolyozták felebarátaik vérért, erejét, akkor azután gyorsan-gyorsan – kiélvezni az életet, bármibe kerüljön is. Sőt mentől többre kerül, annál nagyobb az élvezetük. Az a tudat édesíti meg, hogy ezt csak ők szerezhetik meg maguknak, mert van pénzük, sok pénzük! Hát itt bizony, ezen a helyen, bőséges részük lehet ebben az élvezetben. De hogy aztán a magunkfajta embereknek, – így fejezte be asszonykám – akik már gyermekkorukban némi neveltséggel, kulturával bírtak, később pedig elsajátították a műveltség kisebb-nagyobb fokát, micsoda kínokat okozhat az ilyen környezet – azt el lehet képzelni.

Asszonykám persze sohasem kereste föl az úgynevezett közhelyiségeket, társalgót, olvasót vagy játékszobát. Vagy a szobájában töltötte el idejét, vagy az erdőben voltunk. Neki azonban az étkezésekhez mégis csak le kellett mennie, vagy az étterembe, vagy pedig szép időben az étkező-teraszra. Külön kis asztaloknál ültek itt ugyan a vendégek, de mégis elég közel ahhoz, hogy asszonykámnak elmenjen az étvágya az ételtől, – megundorodjék az egész mai életberendezéstől, mindentől, amit maga körül lát.

Én ehhez persze megint nem értek, mert hát én egészen másképen eszem, mint az emberek. Nekem a nyelvecském kell a folyadékokhoz, a nagyobb, keményebb falatokkal végeznek apró, fehér, de éles, hegyes fogacskáim. Míg az emberek különféle eszközökkel esznek. Azzal vesződnek, hogy a tányérukon szétdarabolják az ételüket késsel, villával és csak azután viszik a szájukba.

Hát bevallom őszintén, hogy mi kutyasok nem mernénk így enni, nem mernénk az előttünk levő étellel ilyen sokáig játszani, mielőtt a szájunkba kapnók. Mert bizony nagyon könnyen megeshetnék, hogy valamelyik élelmes pajtásunk – akit nem neveltek még így ki, – elkapná az orrunk elől a falatot.

Úgy látszik, az emberek, – így vélem én, így okosodom el asszonykám beszédén, – nem az ételt kapják el egymás tányérjáról és orra elől – hanem inkább a pénzt, amellyel ezt megszerzik. S ha már a pénzt megkaparították, az evésnél – békében hagyják egymást. Vannak azonban, úgy hallom, mégis az emberek között is olyanok, akik talán még akkor is féltik a falatot embertársaiktól, amikor már a tányérukon van.

Ezek bizonyára úgy szerezték a pénzüket, hogy okuk van félni attól, hogy még a rajta vásárolt falatokat is mások fogják előlük el- és visszakaparítani. Az ilyenek azután egyszerre megfélemednek arról, hogy ők emberek s hogy rájuk nézve más szabályok és törvények kötelezők, mint mireánk, oktalan négylábúakra.

Így például hallottam, mikor asszonykám mesélte, hogy egy hölgy, akinek keze telisded tele volt gyűrűvel – (ezzel az emberek vagyoni állapotukat óhajtják fitogtatni!) – olyan mohósággal mászott bele mind a tíz gyűrűs ujjával az ételbe, mondhatni olyan bájosan négykézláb evett, hogy asszonykám ből a lenyelt falat is kifelé kíváncszott. Mert hát kérem, ha engemet lát asszonykám ilyenformán enni, attól nem lesz rosszul – az egészen más dolog. De hát, hogy mást ne mondjak, sok más egyéb különbséget ne soroljak föl – mi nem is rakunk ujjainkra, melyekkel az eledelünket, a csontocskákat lefogjuk – csillogó gyűrűket, villogó gyémántokat! Vagy például megesik az is, hogy mi az utcán intézünk el egész nyíltan egyet-mást, privát dolgainkat, vagy esetleg családi ügyeket is – ezen nem botránkozik meg senkisé. De még nekem, kis kutyának is szörnyű elképzelnem, hogy mi lenne, ha egyszer egy kétlábú felsőbbrendű lénynek, egy embernek jutna eszébe ilyesmit cselekedni?

Ettől az időtől fogva, mikor asszonykám ezt a hadimilliomosi evésmódot látta, föltette magában, hogy nem néz se jobbra, se balra, megeszi az ebédjét és hazamegy.

Igen ám, de ha nem nézett és nem látott is: hallott, ha akart, ha nem. S amit hallott, annak a beszédnek olyan volt a melódiája, hogy a szövegre már igazán nem volt kíváncsi. Én sem tudom megérteni, hogy némely ember miért énekel beszéd helyett, miért énekel még akkor is, amikor eszik? Az igen fáradságos és tudórongáló dolog lehet, hát akkor miért, ugyan miért teszi?

Kiváló finomak voltak Istennek megszentelt napjai, az ünnepnapok és a vasárnapok. Asszonykám Budapesten született és ismeri is persze elég jól a szülővárosát. Van azonban egy nagy és nevezetes tere, amelyet asszonykám sohasem kíváncszott megnézni. Most bosszúból a tér jött el hozzá – a Teleki-tér. Eljött, minden ünnep és vasárnap. Mikor az itt „üdülőket” a hozzátartozóik fölkeresik, mikor megszerencsétetik látogatásukkal a szanatórium berkeit, akkor tisztára itt van az egész Teleki-tér – bennszülöttestől, kinnszülöttestől, gyerekestől, mindenes-től!

Óh, ezek a gyerekek! Hát én amúgy sem rajongok értük valami nagyon. Egészen különösnek találom, hogy az embereknek olyan fura – és azt hiszem, az igazságnak nem egészen megfelelő fogalmuk van róluk. Azt tartják, hogy a gyerek jó és ártatlan – és még tudja Isten miféle kiváló és szép tulajdonságokat ruháznak reá. Én bizony ebből egy betűt sem hiszek.

Bocsássanak meg és ne tartsanak szerénytelennek, ha azt mondom, hogy ebben az esetben, tapasztalataim révén, megvan nekem a saját külön véleményem e dologról, az asszonykámmal meg a világgal szemben. Én úgy vélem, hogy amint az emberek között van jó és rossz, nemes és gonosz, éppen úgy megvannak kicsiben ezek a tulajdonságok a gyermekekben is. Amint hogy a gyermeknek a teste, annak minden része, kicsiben, fejletlenül, de ugyanolyan mint a felnőtté – éppen úgy megvannak, azt hiszem, a lelki tulajdonságok, hajlamok is csírájukban már a gyermekben is. Legfeljebb, hogy a felnőtt jobban tudja palástolni csúnya tulajdonságait, a gyermeknél pedig mesterkéletlenebbül, nyíltabban kerülnek napvilágra.

S minthogy, sajnos, – sokszor hallottam már – több a rossz szívű ember, mint a nemes és jószágos, a gyermeknél ugyane tapasztalatokat lehet tenni, sőt tettem is. Némelyik – igen kevés – szeretettel közeledik felém. A legtöbb azonban örül, ha bosszanthat, ha valami akadályt az utamba gördíthet, ha megijeszthet, – ha mással nem: hát nagyot toppant élembe a lábával. – Volt olyan is már, aki kővel dobált utánam, csak a jó Isten óvott meg attól, hogy el nem talált. Sőt az is megtörtént már velem, hogy felém rúgott, és ha asszonykám, – akit a jó Isten áldjon meg, hogy annyira vigyáz reám – el nem ránt idejekorán, hát nem tudom, hogy itt lennék-e ma, s megírhatnám-e életem történetét?

Már most tessék őszintén megmondani, hogy van-e ebben jóság vagy ártatlanság, egy ilyen piczi kis kutyát, mint amilyen én vagyok, ok nélkül támadni, bántani, testi épségét, sőt még életét is veszélyeztetni?

Én biz’ azt hiszem, hogy azok a gyerekek, akik velem szemben így viselkednek, azok bizony nem jók, sőt rosszak. De azt is merem állítani, hogy azokból felnőtt korukban sem lesz valami jó ember. Mert ahogy most arra törekszenek, hogy engem bántsanak, engem kínozzanak, anélkül, hogy én a legcsekélyebb okot is adtam volna rá – felnőtt korukban és embertársaikkal szemben sem fognak valószínűleg valami nemesen érezni és cselekedni!

Sőt most ötlik eszembe, hogy talán éppen az ilyenekből, akik már gyermekkorukban, és még hozzá egy ártatlan kis kutyával szemben, ilyen lelketlennek mutatkoznak – ezekből lesznek talán azok az emberek is, akikre az asszonykám úgy haragszik: a portékaeldugók, a hadi-uzsorások, a tisztességes emberek vérén, erején hízók és gazdagodók! A kis gyerekből lesz a nagy ember, a kis szívtelenségből lesz a nagy gonoszság.

Én bizony elkerülök messziről minden gyereket, akit csak látok, akivel csak találkozom. Mert hogy tudjam én azt megítélni a távolból, én kis buta kutyus, hogy melyik a jó és melyik a rossz? Inkább elkerülöm az egy jó gyereket is, semhogy a sok rossz kízásának kitegyem magam.

Nagy figyelemmel hallgattam azonban, ha asszonykám róluk beszél. Talán megint hallok valami újat róluk, megint bővítem ismereteimet. Nagyon füleltem tehát, mikor asszonykám egy vendége előtt fejtegette nézeteit a háború hatásáról – a gyermekekre. Azt mondta, hogy ezek most egészen különös fogalmat alkothatnak maguknak a világról és annak folyásáról.

Asszonykáméknak gyermekkorukban teher és borzalom volt a háborúkat tanulni, az évszámokat bemagolni – az érzékenyebb, lányosabb lelkületűeknek iszonyat is. *Ezeket* a gyerekeket az élet arra tanítja meg, hogy a háború nagyszerű, fölséges dolog. Ezek azt tudják, hogy eddig ott éltek a pinczében, a zsír, a hagyma, a szalonna közvetlen közelében. Egy sötét oduban, – mentől többen voltak, mentől számosabb volt a família, annál szűkebb helyen. Mert csodálatos módon ezeknél a helyszűke és a szaporodás mindig egyenes arányban áll.

És egyszerre jött a nagy, a szent, a nekik mindenekfölött jótékony háború és a portéka mind a legmagasabb uzsoraáron került a napvilágra, csakúgy, mint a pinczelakó az első emeleti nagy és fényes lakásokba. Az ószerestől szerzett rozoga, piszkos és rongy bútor visszakerült az ószereshez. Az első emeleti fényes lakásba pedig jött az ezúttal hivatalosan réginek mondott, sok új tákolmány, Louis XIV., Louis XVI.-nak nevezett bútor, kép, szőnyeg. Mert hogy ők: ott a pincze sötétjében nem nagyon csiszolhatták ízlésüket, az az egy bizonyos. No már most itt a sok pénz, mutatni kell a világnak, hogy ők is itt vannak. Főképen pedig és elsősorban a még „meg nem érkezett” kollégáknak, hogy mire vitték ők – a szent konjunktura segítségével. S miután ők maguk minden hozzáértés, minden tudás és ízlés híján, ugyancsak nem tudnának valami csak félig-meddig is elfogadható dolgot rendelni, produkáltatni, – megbíznak a régi francia királyok ízlésében. A mi nekik jó volt, a régi királyoknak – az talán jó lesz a mostani uzsorásoknak is, akik azt képzelik magukról, hogy most ők is királyokká lettek.

Az eddigi liptóisajt-vacsora helyett a boltok legraffináltabb csemegéi szerepelnek asztalukon, amelyek ma csak az ő erszényeik számára hozzáférhetőek. Árban, húsban és zsírban a leg-súlyosabb liba nekik terem. Libamájon hizlalják csemetéiket. Hát csak természetes, hogy ezeknek emlékezetében a háború mint valami jótékony és igen szép dolog fog fönmaradni, amely a legpiszkosabb nyomorúságból, ha nem is a legtisztább, de külsőleg a legfényesebb jóléthez juttatta őket. Micsoda boldogság lehet elmondani azt is, hogy itt laknak, ebben az áráról hírhedt „szanatóriumban”! Már az is az élvezetek közé tartozik, hogy a rokonság, aki még nem egészen „arrivé”, eldicsekedhetik vele, hogy „kimegyünk vasárnap a bácsihoz, a nénihez az X. szanatóriumba – mert ők ott laknak!”

Ezeket mondta el asszonykám a háborúról – a gyermekkel kapcsolatban. És én elgondolkoztam. S arra a megállapodásra jutottam, hogy talán ezeknek a körülményeknek – a háború mindent fölforgató hatásának is van része abban, hogy olyan sok a vásott és rossz gyerek. Egy részük talán azért ilyen, mert a háború megfosztotta őket a családfentartótól, a keresőtől. Az apa bevonult, az anya kénytelen hát a kenyeret megkeresni, s nem ér rá a gyerekére felügyelni. Egy másik kategóriájuk pedig az, amelyről asszonykám beszélt – az itthonmaradottak gyerekei. Ezeknek szülei megküzdötték itthon a maguk háborúját. Nem a frontra mentek az ellenség ellen, – hanem itthon a honfitársak ellen vonultak ki. S mikor számukra szerencsésen befejeződött a háború, együtt van már a nagy vagyon, akkor kisebb gondjuk is nagyobb, mint csemetéik tisztességre tanítása. A szülők kiélvezik mindazt, amit a pénz csak nyujthat – a gyermekeket a vagyon előnyei mellett még a rakonczátlankodás örömeitől sem fosztják meg.

Az egyik tehát nevetlen, mert szülei szegények, gondtól terhesek, s nem érnek rá föltte örködni. A másikat a hirtelen jómód, a sosem remélt dús élet teszi pöffeszkedővé, nevetlenné. Úgy látszik, hogy az igazán jól nevelt úri gyermek elvész ennek a két kategóriának az áradatában. S így én sem vagyok képes irántuk való érzelmeimen változtatni. Vagy elkerülöm őket, mint eddig, vagy ha ez nem sikerül, s ők támadnak – megemlegethetik majd az én védekezésemet is!

„Víz van – víz van!”

Egy szép napon azt hallom, hogy az asszonykám valami előttem egészen ismeretlen, idegen hangzású szót kiabál, azt hogy:

– Heuréka, heuréka, víz van, víz van!

Olyan büszkén hangzott e kiáltás asszonykám szájából, mint ahogy mesélni hallottam, hogy a boldogult Kolumbusz Kristóf kiabálta egyszer ilyen örömtelten: „Föld! Föld!” Azt mesélte asszonykám, hogy nagy volt akkor az öröme az embereknek és hogy iszonyúan ünnepelték Kolumbuszt, és hogy a szegény utódoknak még ma is be kell magolniuk gyermekkorukban, hogy ez a nevezetes ember mikor született, hogy és mint élt, melyik királynő bocsátotta hajóit rendelkezésére stb. stb. – míg ahhoz a nagy és dicső eredményhez jutott, hogy felfedezte Amerikát!

Édes Istenem, sóhajtja asszonykám, az Úrnak 1917. évében, a legborzasztóbb emberölés, gyilkolás, műkincsek és vagyonok pusztulása, női szerető szívek megszakadásának harmadik esztendejében – vajjon ma is olyan nagyon ünnepelnék-e Kolumbusz Kristófot, hogy felfedezte Amerikát?

Azt az Amerikát, amely már a kimerülés szélén levő, a már-már megtört antantnak odanyújtja a segítség reménysugarát? (Azóta sajnos a segítséget is.) Biztatja a kitartásra, tüzezi, ösztönzi – segítséget ígér, hogy csak tartsanak ki, utasítsák vissza a békejobbot, folytassák a pusztítást, az öldöklést a végtelenségig – Európa színe-java nemzeteinek a kölcsönös végkimerüléséig.

De hagyjuk ezeket a borzalmakat, melyekre jobb nem gondolni, róluk nem beszélni. Mert sajnos – így mondja asszonykám – töprengéssel, beszéddel az ember úgy sem segít a rettenetes állapotokon, csak magát emészti, idegeit, álmát teszi tönkre vele.

Térjünk inkább vissza a vízhez, amely oly nagy örömet szerzett. Pedig ez az örvendező exklamáció nem, mint hinni lehetne, valahol a Karszt szikár, kopár, naptól perzselt sziklájánál támadt, sem pedig szegény katonáinknak valahol a világ végén, valami nagy pusztaság közepette épített fedezéke mellett. Óh nem! Egy Budapest székesfővárosának területén levő *Szanatórium és vízgyógyintézet*-ben hangzott el.

Hogy a többi vendég mióta nem látott vizet a vízgyógyintézetben, azt mi bizony nem tudhatjuk. De hogy mi – így mondja asszonykám – három hete vagyunk már ennek a szanatóriumnak boldog lakói, s azóta epekedünk ez után a nedű után, melyről már a régi görögök megállapították, hogy mindennél jobb – az egyszer bizonyos.

Így jut az ember ebben a szomorú világban váratlan örömhöz – mondja asszonykám.

A világ legtermészetesebb dolga lenne, ha egy vízgyógyintézetben semmit sem látnánk annyit, mint vizet. Minthogy azonban hetek óta még a nyomát sem láttuk a szanatóriumban, – (mert az uszodában persze volt része benne asszonykámnak) – tehát kitörő nagy és általános az öröm, hogy végre itt is szemünk elé került.

Én úgy gondolom, hogy a többiek, az öreg asszonyok, emberek például, akik nem jártak uszodába, mint asszonykám, talán nem is tudták eleinte, hogy micsoda folyadék az, ami a csőből csöpög – úgy elszoktak már tőle.

Jó pár napig e ritka és örvendetes esemény hatása alatt állott a szanatórium közönsége. Nem győztek betelni a vízzel, mert oly sokáig nem élvezhették és mert alapos volt a félelmük, hogy nem túlhozzá ideig fog tartani a dicsőség.

Én részemről igazán nem tudom megérteni, hogy mit akarnak az emberek attól a víztől? Annyira búsulnak, ha nincs, olyan roppantul örülnek, ha van, – ugyan miért? Igaz, hogyha szomjas vagyok, nekem is jól esik a víz, s ilyenkor igen szívesen megiszom. De bizony nem esem kétségbe, ha a fürdő- és mosdóvizet sohase látom is. Nem valami kellemes az, amikor egy nagy, vízzel telt lavórba beledugnak. Mindig attól tartok, hogy még a szájamba is belefolyik az a szappanos víz. Már pedig én a vizet csak akkor szeretem inni, ha szomjas vagyok – s akkor is mindenestre csak szappan nélkül. Igaz, hogy nem túlgyakran terhelnek engem a fürdővel. Naponta legalább négyszer megkefélnek, megfésülnek, borszesszel és kölni vízzel is gyakran lemosnak. Ezeknél a folyadékoknál az a jó rám nézve, hogy nincs belőlük olyan sok, mint a vízből. Nem öntik ki lavórba, csak egy kis spongyára s azzal mosnak meg engem. A hátrányuk pedig a vízzel szemben, hogy valóságos merénylet ez az én kicsi, de annál finomabb szaglóérzéssel megáldott orrocskám ellen. Ha csak közel ér is hozzá a spongya, hát prüszkölök, ahogy csak tudok.

Még alig csillapodott le a nagy öröm azon, hogy a vízvezetéki csövek megkezdtek hosszú idő után, de valószínűleg, igen rövid ideig tartó működésüket – már újra zsongani kezdett a szanatórium közönsége.

Asszonykám azt mondta, hogy forradalmi a hangulat. Persze az ellátás miatt, mondja ő. Azért mondja, hogy persze, mert szomorú hajléktalanságuk első esztendeje alatt módjában volt kitapasztalnia, hogy az embereknek a gyomruk az Istenük. Hogy a tüdejük milyen elbánásban részesül, tehát hogy a tisztasággal hogy állunk, vagy hogy az idegeiket hogy és miként kímélik meg, van-e alvásra lehetőség vagy sem, ez mind másodrangú kérdés náluk. S ez aztán az oka, hogy penzióink, hoteljeink olyan nagy tisztaságot, rendet tartanak – mondja asszonykám. Sőt, hogy még egy magát szanatóriumnak nevező intézmény is fönn tud állani – ilyen ázsiai állapotok mellett.

Azt szokták mondani, hogy minden országnak olyan a kormánya, mint aminőt megérdemel. Asszonykám mindig azt mondja, hogy egy hotelnek vagy penzióknak olyan a rendje és tisztasága, aminőt a – lakói megérdemelnek. Hiszen ezek a díszes helyek, most pláne a háborús elbizakodottság paroxizmusában, még azt sem nyújtják, még távolról sem, amit az emberek tőlük hangosan követelnek. Hát természetesen még kevésbé törődnek azzal, amire a vendégek maguk sem vetnek túlságos súlyt.

Ami pedig az ellátást illeti, hát az én asszonykám belátással bíró, objektív és igazságos asszony, és így tudja, hogy most minden eleséget nagy nehézséggel lehet csak beszerezni, így tehát még a legjobb akarat mellett is előfordulhat néha valami hiány. Azt is tudja, hogy az uzsoraárak már a nyers anyagnál a piacon kezdődnek. De emiatt már kevésbé sajnálja a penziók és vendéglők tulajdonosait asszonykám. Mert azt már szomorú tapasztalatból tudja, hogy ezt a rettentő nagy árat nemcsak áthárítják a vendégre, de megtoldják a nagy áraknak megfelelő nagy hasznukkal is. S mindezt csak a szegény fogyasztó vendég fizeti meg.

Asszonykám úgy véli, hogy páratlan az az indolencia, amelyet a mi közönségünk ez irányban tanúsít s ez sehol, semmi más nemzetnél föl nem lelhető. Megint csak a Pató Pálság – a saját kényelmének szeretete az oka. Nem akar följelentésekkel fáradni, bosszankodni, fölizzgatni magát – inkább fizet a lehetetlenségig, erszénye végkimerüléséig.

Gyermekek és mamák

Azzal, hogy az ebéd egyszer-másszor kevésbé volt jó, mint rendszeren, vagy hogy a szakács úr, akire nagyon büszke volt a „fejedelem”, néha egy kicsit kisebbre szabta az egyes porciókat, azzal asszonykám nem sokat törődött. Ezek a dolgok nem izgatták föl őt valami túlságosan. Annál inkább azonban a csend és nyugalom ellen az emberi idegzet kárára elkövetett merényletek. Például közvetlenül a vendégek, a betegek ablaka előtt terült el az a tágas, kopár – se fűvel, se virággal be nem ültetett hely, melyet asszonykám tennisz-pályának mondott. Én már azon is nagyon csodálkoztam, hogy ha mindenütt van fa, bokor, sőt némely helyt még virág is ültetve, miért hagyták éppen ezt az egy darabka földet ilyen csúnya kopáron. Asszonykám megmagyarázta, hogy ide gyerekek jönnek játszani, s így ha lenne is fű vagy virág oda ültetve, hát szegényeket összetaposnák. Nem is kellett sokáig türtöztetnem kíváncsiságomat, csakhamar kitapasztalhattam, hogy mit művelnek ott a gyerekek. Hát valamiféle labdákat dobáltak – de főképen kiabáltak.

Valóban erősen kellett magamon uralkodnom, hogy le ne rohanjak közéjük rendet csinálni, esetleg szétkergetni őket. Eszembe jutott azonban a fogadalmam, hogy ebben a szanatóriumban mindent el fogok túrni csendesen – és hallgattam, bármily nehezemre esett is. De roppantúl igazat adtam asszonykámnak, mikor a vendégeinek mesélte, hogy mégis csak szörnyűség, hogy egy szanatóriumban, ahol súlyos betegek és főképen nyugalomra szoruló emberek vannak, közvetlenül a ház elé csinálnak egy tennispályát, ahol a gyerekek reggeltől estig üvöltönek, mint az indiánok.

De úgy véltem, hogy a „fejedelem” nagyon szeretheti a lármát – jól eshetik neki. Mert nem érte be annyival, amennyit a szanatóriumhoz tartozó, vagy ott látogatásban levő gyermekek tudtak produkálni, hanem a környékről mindenfelől összegyűjtötte a lányokat, fiúkat – és azokat is erre a térre bocsátotta, hogy ők is ottan labdázva rikoltozzanak. Míg aztán egyszer rájöttem, gazdáim beszédére füelve, hogy a „fejedelem” nem is annyira a lármát szereti, mint inkább a pénzt – s azért gyűjti össze a lányokat, fiúkat a környékről is és engedi meg nekik, hogy ott lármázzanak és labdázzanak, mert azok pénzt adnak neki ezért. Igen ám, de most meg már azt nem értettem, hogy ezek a kisebb-nagyobb gyermekek miért fizetnek azért, hogy ők éppen itt lármázhassanak – mikor volt bőven erdő, mező a közelben, ahol azt ingyen megcselekedhették volna.

Lassanként rájöttem ennek a talánynak a nyitjára is. Az emberek szeretik a különlegességeket, a rendkívüli dolgokat, s azokat szívesen meg is fizetik. No már pedig kell-e annál különlegesebb és rendkívülbb dolog, mint hogy egy szanatóriumban, súlyos betegek ablaka előtt legyen szabad játszani, kiabálni a tulajdonos felhatalmazásával és beleegyezésével?

De a „fejedelmet” még ennyi láрма sem elégítette ki, vagy talán az érte járó összeget keveselte, mert gondoskodott újabb és még alaposabb lármázókról. Ezzel is bizonyítani akarta, hogy ez a szanatórium igazán bővelkedik minden téren és vonalon – rendkívüliségekben.

Aminthogy asszonykámtól hallottam, hogy a takarítási rendszerük egyetlen a maga nemében, a tennisszező tér a betegek ablaka alatt nemkülönben – úgy az is igazán nem mindennapi dolog, hogy egy szanatóriumban egészen apró gyermekeket kvartélyozzanak be. Még pedig kezdetnek egyelőre két olyan gyermeket, akik példát statuáltak az emberi tudó erős és elasztikus voltáról – így mondta asszonykám.

Hogy mindkettőt egyformán élvezhessük, hát egyiket alattunk a földszinten, a másikat fölöttünk a második emeleten helyezték el. Néha egyenként, máskor meg együtt üvöltöztek – sokszor órákig.

Azt mondta asszonykám, hogy sokszor csodálkoznia kellett, hogy az Úristen ilyen csöpp emberi lénynek mennyi erőt, mennyi ellentállást adott. S ha egy bűnös földi halandó arra merne vetemedni, hogy az Úristennel pörbe szálljon, hát akkor megkérdezné tőle, hogy ha már ilyen csöppségeket annyi erővel, ilyen rettentő hangfölséggel bocsátott az élet útjaira – s a szanatórium szobáiba – miért nem gondoskodott nagy igazságosságában arról is, hogy az alattuk és mellettük és fölöttük lakó emberiség ennek megfelelő kondícióju idegekkel rendelkezék, hogy ezt a néha szólóban, máskor duettban rendezett hangversenyt lehetőleg kibírja.

Mert így bizony nem csekély kínokat állnak ki a betegek. Egy szívbajos úrhölgyet, asszonykámék szomszédját, egészen beteggé tette egy ilyen duett, amelyet egy órán keresztül folytatott a két csemete éppen akkor, amikor ő orvosi rendeletre délutáni pihenőre tért. Úgy-e, kérem, most azt tetszik gondolni, s azt kérdezni, hogy hol volt ennek a két kis csemetének az édesanyja, aki hivatva lett volna egyrészt arra, hogy megakadályozza drága gyermekét abban, hogy tüdejét idő előtt tönkregye, de másrészt arra is, hogy a többi vendéget, illetőleg beteget megkímélje e szörnyű produkció végigélvezésétől?

Asszonykám úgy vélte, hogy ő velem együtt igen naivul gondolkozott, mikor az anya hivatását és kötelességét ennyire túlbecsülte. Mert igenis, a földszinti gyermeknek, aki főképen a nappalt használta föl végnélküli, hatalmas hangversenyére, ott volt az öreg paraszt dadáján kívül az „édesanyja” is. De amint asszonykám megmagyarázta valakinek, ez a szegény asszony igazán nem foglalkozhatott a gyerekével. Igaz – mondta asszonykám, – hogy itten nincsen háztartása. Tehát nem kell bajlódnia a háború okozta rettentő nehézségekkel a beszerzés körül, sem a most minden fegyelmet megtagadó, de annál óriásabb igényekkel fellépő cselédséggel, sem semmiféle egyéb hasonló, lélekölő, fárasztó és kínos dologgal. Sőt itt a zöldben, a szanatóriumban még csak társadalmi kötelezettségek sem terhelik, tehát semmiféle időrabló, őt elfoglaló dolga nincs és nem is lehet. De igenis, volt dolga bőségesen, amíg, még otthon, azt a sok rózsaszín és sárga és fehér és kék selyem pongyolát és ruhát, melyet itt nekünk bemutogat, megrendelte, fölpróbálta, megcsináltatta. Az ilyesmi ma nem kis dolog, sőt annyi idő-, erő- és energiapazarlást igényel, (a pénzről, a horribilisről, amibe kerülhetett, nem beszélek – mert azt bizonyára hozott nekik a háború bőven) – hogy abban egészen ki-merülhetett, s igazán nem maradhatott már ereje az olyan vulgáris műveletre, mint amilyen egy gyerekkel való foglalkozás.

Asszonykám ugyanis folyton megfigyelte őket ittlétünk óta, s a következőket tapasztalta: Az „édesanya” mindenekelőtt a gyermekét, bölcs előrelátással a saját személye javára, a ház nyugati traktusában helyezte el – ő pedig a férjével a keletiben lakott. Így övé lett a napsugár és a csönd. A gyerek lármája pedig a vendégeké, ő hozzá az nem hatolhatott, – éppen úgy nem, mint ahogy a gyermek szobájába a nap sugarai nem igen juthattak be.

Ki törődnek embertársaival – a többi vendéggel és beteggel? Eleget tett anyai kötelességének először is azzal, hogy a világra hozta gyermekét – mondta asszonykám és hozzátett egy olyan megjegyzést, amelyet én nem értettem meg. Úgy látszik, csak az én kis buta agyvelőm volt az oka ennek, mert akinek mondta, az bizony elmosolyodott a megjegyzésén. Már pedig, ha nem érti, nem mosolyog, úgy-e? Azt mondta ugyanis asszonykám, hogy még abban sem bizonyos, hogy ez a hölgy a „czelt” szerette-e, s az lebegett-e szemei előtt, vagy csak belenyugodott a nem várt, nem remélt, nem kívánt „következmény”-be? Mikor azután megjelent a kis „következmény”, akkor vett neki egy, az orvosa által bizonyára jóminőségűnek deklarált kétlábú tehenet, s a gyerek el volt látva. A mama látogathatta újból és továbbra is a zsúrokat és a szabónőket.

Most, hogy a gyerek már saját lábán állhat, hát beszerzett neki egy csomó igazán szép, díszes és drága ruháskát és egy kevésbé díszes, de bizonyára nem kevésbé drága dadát. S most ez

a kicsiny, a testi és lelki fejlődés legfontosabb korszakában levő embercsemete, élete harmadik esztendejében reggeltől estig, kizárólag egy paraszt dada gondjaira van bízva. Az ápolja a testét, az fejleszti a lelkét, az agybéli működését. Hogy milyen lehet ennek az eredménye minden irányban, az könnyen elképzelhető: egy öreg parasztasszony higiénája egy kis gyermek testére – agyfejlesztő hatása intelligenciájára!

No már most, mondja asszonykám, az ilyen asszony, aki csak annyira törődik saját édes magzatával, hogyan törődnek az a többi vendéggel, az idegenekkel, kiknek nyugalalmát éppen az ő kedves gyermeke teszi tönkre.

Az ilyen boldog teremtések csak magukat szeretik, de önmagukat aztán – nagyon.

A másik kis gyerek másfél éves, szép és erős, – így mondja asszonykám. Én ugyan nem találok semmi szépet sem ezeken a gyerekeken. Nem sokkal nagyobbak, mint én vagyok – és mégis két lábon járnak és sok mindenféle, szerintem fölösleges ruha van rajtuk. No meg azután visítani tudnak – sokkal jobban, mint én.

Ennek a kis kétlábúnak az anyja mégis csak rászánja magát arra, hogy nappal foglalkozzék a gyerekével. Ellenben, hogy éjjel mit csinálnak, azt nem tudom. Még asszonykám sem tudja. Mert hallottam, mikor egyszer mondta, hogy nem érti, hová mehetnek ezek minden este? Mert jó levegő, szép vidék van itt egész nap. Több, vagy más, este sincs. Sőt ellenkezőleg – éjjel kevesebb van. Mert aki nem macska, az nem lát a sötétben, s így azt sem tudhatja, hogy szép-e a vidék vagy csúnya? Már pedig ennek a kis jószágnak a szülei lefektetik őt este hét órakor – s elmennek hazulról. Mire hazatérnek, éjfél van. És az a kis muzsikáló csemete egyedül van annyi éji órán át. Néha talán beletörődik sorsába – máskor ellenben revoltál.

Hát én, mint tetszik már tudni, nem nagyon rajongok az ilyen piczurka és mégis a felsőbbrendű lényekhez tartozó, gyerekeknek nevezett teremtésekért, – de ezt a gyereket néha magam is megsajnálom. Olyan sírást, üvöltést visz véghez, hogy majd fölveti a házat. A vendégek is sajnálják a gyereket, mert félnek, hogy megszakad benne valami, – és sajnálják magukat is, hogy ilyesmit kénytelenek órákon át tűrni és elszenvedni.

Hogy a gyerek szülei mit gondolnak – azt a jó Ég tudja. Talán azt, hogy amiről nem tudnak, az nem bántja őket. Mert ha az a gyerek este nyolcz órakor megkezdi a hangversenyét, akkorára persze, mire szerető szülei hazatérnek, már végleg ki van merülve és hallgat. Éppen úgy, mint azok a vendégek, akik kénytelen végigélvezői voltak ennek a mulatságnak.

Úgy látszik azonban, megint csak igaza volt asszonykámnak, mikor azt állította, hogy meg kell adni a „fejedelem”-nek, hogy féldolgot nem végez. Mikor megkezdte a nyári áremelést, hát olyan rekordot produkált, hogy az egyszerűen csoda. Annyit kért a gyanútlan jelentkezőktől egy napi lakás és ellátásért, mint máskor talán egy hónapiért. S viszont mikor a gyerektelepítéshez látott hozzá, hát ott sem állt meg a kettes létszámnál, de fölvitte kerek tízre, mire a mi utolsó hetünk elkövetkezett.

Mondta is asszonykám, hogy ebben a szörnyűséges háborúban igen biztató és megnyugtató momentum a jövőre való tekintettel ez a rohamos szaporodás, de a szanatóriumban üdülő és pihenésre vágyó emberiség szempontjából nem a legüdvösebb és legkívánatosabb ez a nagy gyerekáldás.

Már ekkor képviselve volt minden kor és évfolyam, a legkisebbtől a kamaszokban levőig, – a nappal játékközben, a tennisznél üvöltözőktől az éjjel ordítózig. Úgy, hogy asszonykám azt állította, itt is el lehet mondani a csend hiánya miatt azt, amit Norvégiában a sötétség be nem következése miatt mondanak, hogy soha sincsen éjszaka. Mennyire „üdüti” ez a szegény „üdült”, az elképzelhető.

De hogy a szanatóriumbeli események még czifrábbak és változatosabbak legyenek – a tizgyerek közül az egyik, a nappal ordító kis gyermek testvérénje, köhögést kapott. Nagyon erősen és csúnyán köhögött, s az emberek azt mondták erre, hogy számarköhögése van. Igazán nem szép az emberektől, hogy ha valami csúnya dolgot akarnak kifejezni, mindig a szegény négy lábúak köréből veszik a hasonlatot.

No már most kíváncsi volt a szanatórium közönsége, mit fognak tenni azzal a szegény kis leánnyal, hová fogják vinni? Minthogy a kis lány eddig a kis hangostorkú gyerekekkel és a dadával együtt a földszinten lakott egy szobában, a sok és díszes ruhájú mama gondoskodott arról, hogy sem az ő kis csemetéjének az egészsége, sem pedig az ő saját külön nyugodalma ne legyen veszélyeztetve. Vett tehát a kis leánynak egy másik szobát, s egy magyar, sőt még egy franczia kisasszonyt is hozzá. Ez volt az óvóintézkedés, melyet tett, hogy a többi kilencz gyerekek és a sok felnőttnek az egészsége ne legyen veszélynek kitéve. Most már azután nyugodt lehetett a ház apraja-nagyja a számarköhögés irányában!

Szóval, változatosságban nem volt hiány, ha nem is éppen a legkellemesebb fajtából, s ha nem a legélvezetesebb tapasztalataikat szaporították is vele az ottlakók. Mert volt ottan, elvértve, egy-két úriember és úri család is.

Ezeket szintűgy, mint gazdát, a háború okozta kényszerűség hozta abba a kevésbé kívánatos helyzetbe, hogy ott nyaraljanak. Egyrészt a leeresztett sorompók az egyes harcban álló országok között tették lehetetlenné, hogy máshová, külföldre menjenek, másrészt itthon teremtett a háború olyan viszonyokat, hogy csakis a város, illetőleg foglalkozásuk helye közelében nyaralhattak. No meg, némely esetben az érző emberi szív sem engedte meg az eltávolodást az otthontól, mert azt remélte, hogy a harcban levő szeretteinek híradása itthon hamarabb, könnyebben utóléri. S ezzel a néhány úriemberrel gazdáim is váltottak pár szót – kivált asszonykám öntötte ki néhanapján a szívét előttük.

Hallottam, mikor asszonykám magyarázgatta nekik, hogy micsoda Isten és ember ellen való vétek ezt a gyönyörű helyet, ahol remek a vidék, nagyszerű a levegő, szóval minden szükséges kellék megvan ahhoz, hogy a beteg, avagy csak nyugalomra és üdülésre vágyó emberek jól érezzék magukat, így elrontani, élvezhetetlenné tenni. Az Úristen, meg a természet, megadott itt mindent ahhoz, ami az embernek üdvös és kívánatos, ami egészségére hasznos és jótékony hatású lehetne, de az emberek, akik e szanatóriumot bírják, a tulajdonosok megtesznek mindent, hogy ellensúlyozzák, megsemmisítsék a természetnyújtotta előnyök üdvös befolyását vendégeik egészségére és kedélyére.

És csodálatos, folytatta asszonykám, az összetartás hiánya az emberekben! Úgy tesznek, mint az egyszeri cigány, aki pálinka helyett subiczkot ivott, s az összes atyjafiai, akik együtt voltak vele, mind egymásután részesültek ebben az élvezetben. Egyik sem volt hajlandó bevallani a másoknak, hogy póruljárt. Sőt ellenkezőleg, mindegyik tovább nyújtotta az üveget a másoknak, hogy ha ő vele megesett a baj, ha ő becsapódott, ne legyen megkímélve attól a másik sem.

Ilyen a magyar közönség is. Mindenki csak saját magával törődik, csak magát óvja a kellemetlenségtől, bosszúságtól. S eszé ágába sem jut, hogy talán az ő tapasztalatai megkímélhetnének másokat egy és más bajtól és kellemetlenségtől. Ha én becsapódtam, miért járjon más jobban? Ha engem nem figyelmeztetett senki, miért legyek én különb, mint a többiek – mondják az emberek.

S ezért van az a rettenetes sok visszaélés nálunk, az a sok goromba és zsaroló kocsis, a brutális rendőr, a nyelves és durva kalauznő, az árdrágító, csaló kereskedők nagy tömege és a többi hasonló jók. Nem jelentenek föl senkit sem, – nem akarják a már átélt kellemetlenséget

és izgalmakat ujjabbakkal tetézni, amiből nekik, úgy vélik – nagyon nem helyesen, – már hasznuk nem lenne, legfeljebb az utánuk következőnek, – annak a sorsán könnyítenének.

Csak azt az egyet felejtik el, hogy ők is mindig és mindenütt valaki után következnek! S hogy végeredményben, ha egy kicsit altruisztikusabban gondolkoznának a jelenben, abból az egoista is kivehetné a részét, meglelné számadását a jövőben. Mert ha én ma rendre tanítatom a goromba kocsist vagy a csaló árust, holnap nemcsak az új jövevény tapasztalhatná már az üdvös eredményt, de én magam is, ha újra rájuk vagyok utalva.

Ez a nagyfokú indolencia, a nemtörődömség szüli a bajok, az izgalmak, a bosszúságok vég nélküli láncolatát. S ezért viszonyaink nem javulnak, sőt, sajnos, egyre rosszabbodnak!

Asszonykám most már, ittidőzésünk utolsó napjaiban, nem izgatták többé a tapasztalt dolgok – inkább búsították. Hogy ime, megint lesz egy búcsú, mely valószínűleg végbúcsú. Szép és kellemes hely ez, könnyen megközelíthető is, egész közel esik a városhoz és mi még sem igen fogunk többet nyaralási szándékkal ide visszatérni. Mondta is uracskámnak, hogy ha minket csak félig-meddig is kielégítettek volna, ha velünk azt a komédiát – sajnos, engem használva ürügyül – nem csinálják, nemcsak mi tértünk volna újból vissza, de sok új vendéget is toborzottunk volna számukra. Az elégedetten távozó vendég a legjobb reklám és sokkal olcsóbb, mint a sok újságbéli hírítés. Most a háborúban persze így is megtelik, de mindig új meg új publikummal. S ha most a háborúban nem tud magának állandó, visszatérő közönséget teremteni, igen valószínű, hogy ha egyszer – Isten segedelmével – mégis csak megszűnik a most tomboló világörülettel együtt az itthon nyaralás kényszere – akkor üresen fognak maradni a most oly méregdrágán kiadott, annyi panaszt hallott szobái a szanatóriumnak.

A tulajdonosok igen melegen búcsúztak el a gazdáimtól. Kérték őket, hogy váljanak el jó viszonyban, bocsássák meg és felejtsék el a történeteket. A bocsánat az embertől függ – a felejtés már sokkal kevésbé. S én nem is hinném, hogy mi még oda visszatérnénk valaha. Búbánat szállta meg az én kis szívemet is, hogy itt hagyjuk a gyönyörű erdőt, a virágillatos mezőket, a csicsergő madárkákat, a fákon ugráncoló mókuskákat, az arany szabadságot, s mindazt a szépet és jót, amit ittlétünk alatt élveztem.

De hát én egy becsületes, hűséges kis kutya s nem valami macskafajzat vagyok, s bármennyire megszerettem is e vidéket, ha sajnálom is elhagyni, a földolog számomra mégis a gazdám, az asszonykám. Én ő hozzá ragaszkodom, s nem a helyhez, a házhoz. Ahová ő megy, oda követem én is, ahol ő van, csak ott lehet számomra a boldogság.

Utazás a hajón

Szerencsémre nem sok időm volt e szomorú gondolatokkal foglalkozni, mert egészen új tapasztalatok és élmények vártak reám.

Még aznap délután, mikor a szanatóriumot elhagytuk, hajóra ültünk. Igenis hajóra és nem vasútra. Úgy hallottam, hogy azért, mert az a sok piszok, füst, amit a vasúton el kell szenvedni, beteggé teszi asszonykámát mindig. Most azonban még azonfelül borzasztó tömegekben is utaznak az emberek. Kevesebb vonat jár, mint a háború előtt és sokkal több ember utazik. Azt mesélték, hogy ember ember hátán tolong, lökdösi egymást és boldog, akinek csak némileg nyugodalmas állóhely jut. Már majdnem úgy utaznak a vasúton is, mint a villamoson. No már az én szegény asszonykám igazán nem tud tolongani. Mindig mondja a gazdámnak, hogy neki nincsen „könyöktehetsége.” Pedig ez mai napság nagy baj. De hát hiába, ezt a tehetséget nem lehet megszerezni – ezzel születni kell. Nekem csak hasznomra volt asszonykámnak ez a „hibája”, mert ezáltal új és előttem eddig ismeretlen élvezethez jutottam – a hajókázáshoz.

Sokszor tapasztaltam, így ezúttal is, hogy az én ízlésem megegyezik igen gyakran az asszonykáméval. Bizony sokkal kellemesebb, szebb hajón menni, mint vasúton. Nincs por, nincs piszok, nincs füst és nincs rázás, – de még csak becsukva sem vagyunk egy ketreczbe, mint a vasúton. Hanem tiszta, friss levegőn, – sütik a napsugarak hátacskaikat és szaladgálhatok kedvemre.

Úgy látszik, hogy mások is tudták, milyen szép és jó dolog a vizen utazni, mert voltak még sokan a gazdáimon kívül. A legnagyobb része az utasoknak németül beszélt. Már megismertem a nyelvüket, nem hiába töltöttem egy nyarat azon a német fürdőhelyen, ahová most is utaztunk. De azért ez mégis egy kicsit másfajta beszéd volt, mint amit ott hallottam. S asszonykámtól meg is tudtam, hogy bizony ezek nem is németek, hanem osztrákok.

Most már nem tudom, ki merjem-e mondani, amit eddig sikerült eltitkolnom, amivel sohsem mertem előhozakodni: hogy az osztrákok nekem honfitársaim! De hát úgy-e, kérem szépen, arról talán senkisémet tehet, hogy hol születik? Még talán az emberek sem tudják maguk megválasztani születési helyüket? Hát akkor hogyan tehetné azt meg egy kis kutya? Az tisztára a véletlen dolga, hogy valaki hol pillantja meg először a napvilágot – s én testestől-lelkestől magyar vagyok, csak úgy, mint asszonykám.

Lehetnék-e én más, gazdáim környezetében? Éppen olyan magyarnak érzem magamat, mint ők maguk, – éppen úgy szeretem Magyarországot, mint ahogy ők szeretik. S ha szidják is sokszor és joggal itthon ők is a honi állapotokat, helyeslőleg bólintgatok, de éppen olyan kevésbé túrnék el, mint ők, hogy a határunkon túl bárki a legkisebb korholó szót mondja is mirólunk.

Nekem tehát csak a születésem helye Ausztria – hazám, az Magyarország. És igen sajnós, hogy az én születésem helyén élő, „testvér”-nek mondott osztrák nép úgy viselkedik velünk szemben, hogy még én is szükségét érzem annak, hogy a legenergikusabban megtagadjak vele mindennemű közösséget.

Teszem ezt annál inkább és annál jogosabban, mert nemcsak beszélni hallottam róluk és viselkedésükről életem lefolyt három esztendeje alatt éppen eleget ahhoz, hogy kiismerjem őket, – de a második németországi fürdőzés után hat hetet töltöttem osztrák helyen is. Az ott hallottak és tapasztaltak még jobban megerősítették azt a véleményt, amelyet róluk magamban már előzőleg is megalkottam. Erre majd visszatérek, ha rákerül a sor osztrák földön való tartózkodásunkra. Meg azután gazdám könyve és az abban foglaltak is nagyban hozzájárultak ahhoz, hogy fölnyissák szemeimet.

Egyelőre élveztem a hajózást, az új környezetet és mondhatom, hogy én, akit mindig igen nagyevőnek gúnyoltak – bámultam az osztrákok hatalmas étvágyát. Egy bácsi jött föl a fedélzetre és egy írott papírlapot nyújtott át nekik – jobban mondva fölolvasta az írást. Hát kérem, azon csupa finom eledelnek a neve volt! Volt ott fiatal csirke meg kacska, idei liba meg borjúsült, rostélyos, meg a jó Ég tudja, még miféle nagyszerűségek. Már hallgatni is élvezet volt, hát még enni – micsoda gyönyörűség lehetett! Bizony én alig tudtam volna választani a sok remek étel közül. Már pedig ez a bácsi – akiről később megtudtam, hogy a vendéglős – azért tartotta a fölolvastatást, hogy az osztrákok válasszanak a sok étel közül, és mondják meg, hogy melyiket akarják megrendelni vacsorára?

És mit tetszik gondolni, melyiket választották? Sohse találnák ki! Mind valamennyit! Úgy látszik, ők se tudtak választani, inkább megrendelték az egész étellajstromot elejétől végig. Úgy bizony!

Azonban a vendéglős bácsi vagy nagyon ravasz ember volt és értette a maga dolgát, vagy pedig nagyon jószívű és féltette a vendégeinek gyomrát, mert e nagy kérdést úgy oldotta meg, hogy az óhajuk is teljesüljön a vendégeknek, de azért bele se betegedjenek. Erről meggyőződtek asszonykámék akkor, mikor ők is rendeltek vacsorát, persze csak egy-egy ételt mindegyikük, szóval hármunknak két porciót. Ugyanis a „porciót” olyan nagyra szabta a vendéglős, hogy egy kis gyerek is játszva megehetné volna! S így a vendégek, amint kívánták volt, végigehették az egész étlapot, minden ételnek az ízével megismerkedhettek, és a gyomruk sem terhelték meg azért egy csöppet sem.

S ez atyai gondoskodásáért a vendéglős azzal jutalmazta meg önmagát, hogy az egyes ételek árának nagyságát változatlanul fentartotta. Amily bizonyos, hogy ettől a végigevett étlaptól nem híztak meg túlságosan az osztrák utasok – épp oly igaz, hogy alaposan megsoványodott vacsora után az erszényük.

Én nem sajnáltam őket egy csöppet sem. Mert nincs kizárva (abból ítélek, amit folyton hallottam róluk, meg a viselkedésükből velünk szemben), hogy nem is az étvágyuk volt olyan nagy, mint inkább az irigységük. Ha ők nem bővelkednek elemőzsiában, – ne legyen a magyaroknak sem. Tömegesen kiszállítani az élelmiszert már kissé bajos, már van néminemű felügyelet ez irányban, – tehát pusztítsuk a helyszínén a készleteiket, amennyire csak tudjuk. De mint később megtudtuk, túljártak ők ezúttal is a vizsgálatot végző közegek eszén. Nemcsak a helyszínén étkeztek olyan alapossággal, de bizony ki is csempészték mindenféle jókat. Hogy miképpen? Hát ha egy utas végigrendel egy egész étlapot, kap mindenből „gyerek”-porciókat és fizet érte igen „felnőtt” árat, – akkor mindenesetre jó viszonyba keveredik a vendéglőssel. Már pedig egy vendéglős visz magával sok mindenféle elemőzsiát, mert ez hozzátartozik mesterségéhez. Neki persze engedelme van arra, hogy megtöltse az éléskamráját. Azt nem vizsgálják meg a határon. Már most azután, ha a határt elhagytuk, hogy mit ad ő abból át az utasoknak, eziránt már nem érdeklődik senki sem. Sőt! csak örülnének annak az osztrákok, ha megtudnák, hogy honfitársaik először „teleették” magukat Magyarországon és azonfelül hoztak is magukkal elemőzsiát.

De ne foglalkozzunk többet ezekkel a csúnya, irigy „testvérekkel”. Hisz volt itt egyéb, kellemebb látnivaló is. Kiváltképpen Bécsen túl remek vidék következett. Gazdáimat is meglepte a vidék változatos szépsége, mert még ők sem hajóztak fölfelé a Dunán Bécsen túl.

S hogy lássák, mily igazságos és elfogulatlan szemlélő vagyok, bevallom, hogy hasonlíthatatlanul szebb, tisztább volt a bécsi hajó, mint a pesti, s éppen olyan nagy volt a különbség a két hajó személyzete között is, – sajnos, nem a mi előnyünkre.

Míg ezen tisztaság, rend, fegyelem volt, a másik hajón bizony, ahogy asszonykám mondta: valami balkáni állapot uralkodott. Szerencse – mondotta asszonykám, – hogy az úgynevezett

művelt külföld most mással van elfoglalva, semhogy a Dunán Budapest és Bécs között hajókázzék. Mert ahhoz a rettenetes sok hazugsághoz, amelyet most mitőlünk olyan szaporán gyártanak, akárcsak öldöklő szerszámaikat – újabb és ezúttal, sajnos, az igazságnak megfelelőbb adatokat csatolhattak volna, hogy a mi „barbárságunkat” bizonyítsák.

Késő délután érkeztünk meg Bécsbe. Ott éppen csak egy kis sétát tettünk és visszatértünk a hajóra, mert másnap már korán reggel indult tovább. Két napot és három éjet töltöttünk a hajón. De igazán nem sokallottuk, oly kellemes volt minden tekintetben. Szép napfényes idő, jó ellátás, tiszta kabin, gyönyörű vidék – mit kívánhat akár az ember is, de pláne egy kis kutya, többet? No meg azután annál kevesebbet kellett azon a csúnya, piszkos vasúton mennünk. S ennek csakugyan örültünk mind a hárman.

Nem is tartott sokáig és megérkeztünk a határra, ahol egy évvel azelőtt annyira megkínóztak bennünket. No, gondoltam magamban, ezúttal résen leszek. S ha valamelyik megint olyan durván viselkedik asszonykámmal szemben, mint tavaly – én nem bánom, lesz ami lesz, de én neki megyek!

Ámde csodák csodájára egészen tisztességesen viselkedtek; nem volt semmi izgalom és mi a legjobb hangulatban érkeztünk meg a már általam is ismert fürdőhelyre, amelyet már tavaly megkedveltem, úgy szép hegyes-völgyes vidékéért, jó friss levegőjéért, mint főképen az embereknek irántam tanúsított megható jóindulatáért.

Gazdámék meg éppen élvezték a hotelnek rendjét, tisztaságát, a tulajdonosnak tisztességtudó modorát – az utolsó hat hét keserves élményei, tapasztalatai után.

Most már persze engem is úgy fogadtak a szállodában, mint régi ismerőst. Ez igen jólesett nekem, s persze én is mindjárt otthonosan éreztem magam. A vendégek között is volt sok ismerős még tavalyról, mind kedves, finom emberek, akik, úgy látszik, nagyon megörültek gazdáméknak.

És megkezdődött újból a már ismert életmód. Gazdám kúrája elfoglalta egész délelőttjét. Asszonykám meg csak fürdöket használt. De ahhoz még csak ki sem kellett mennie a házból. Amint kijöttünk a szobánkból, mindjárt ott volt mellette egy szép, tágas, tiszta fürdőszoba. Odahaza persze nem mentem sohasem asszonykámmal a fürdőszobába. Itt mégis idegenben voltunk és így kötelességemnek tartottam, hogy a gazdám távollétében én őrködjem felette mindig és mindenütt. S ezért bizony mindannyiszor magam is elkísértem a fürdőszobába is. Már mikor beléptünk a fürdőszobába, megütötte orrocskámat valami finom illat! Olyan volt, mint mikor asszonykámmal a fürdő után – vagy délután a remek fenyveserdőkben sétáltunk és a nap sugarai erősen rátűztek a fenyőfákra. Tetszett nekem, azt mondhatom. A fürdővíznek az íze azonban sokkal kevésbé.

Én ugyanis, míg asszonykám fürdött, beletelepedtem egy szép puha karosszékre, amely finom fehér lepedővel volt leterítve. Megesett, hogy a jó meleg, finom illatú fürdőszobában elszundítottam. De csak addig, amíg asszonykám lubiczolt. Amint csendesen maradt, följédtem, felágaskodtam és belenéztem a nagy kádba. Nagy megnyugvással láttam, hogy asszonykám megvan, ő pedig végigsimított fejemen – mintegy megköszönve gondosságomat. Én végigpuszítottam az ujjait. De jaj, micsoda íze volt annak a víznek! Eszembe jutott a budapesti penzió egynémely ebédje, amely után az egész Dunát ki tudtam volna inni.

Később megtudtam, hogy ez a német fürdő többek között arról is nevezetes, hogy nagyszerű, erős sóforrásai vannak. Bizonyára ilyesmiben fürdött az asszonykám. Hogy csíphette szegénynek a testét az a só, ha már az én torkomat is annyira kaparta! S valószínűleg, hogy megvígasztalják ezért, elhozták neki a fenyveserdők egy kis részét a fürdőbe, hogy legalább ennek az illatát élvezze, mialatt fürdik. Ez igazán szép volt tőlük.

Fürdő után séta volt, azután ebéd. Ebéd után pihentünk mind a hárman és utána megint a szép fenyveseket jártuk. Szép nyugodalmasan és csendesen telt itt az életünk. Egyik nap olyan volt, mint a másik – egyformán múlt. Se különös örömünk nem volt, de hál' Istennek bajunk se, s ez már elég ahhoz, hogy megelégedettek legyünk.

Megismerkedés Miczivel

Egy szép napon azonban megszűnt az én fürdői életemnek nyugalma. Asszonykámék megismerkedtek a mi hotelünkben – éppen az én révemen, mert velem kezdtek az illetők diskurálni, – egy igen kedves idősebb házaspárral, egy német generálissal meg a feleségével. Ez az ismerkedés magában véve még nem okozhatott volna nekem semmiféle izgalmat. Az ilyesmit én már nagyon megszoktam.

De volt egy „kísérő körülmény” is – egy kis kutya személyében! Ez lett azután az izgalmak kútforrása! Az én életemben ez volt az első eset, hogy asszonykámék megengedték, hogy egy pajtásommal szóba álljak, – társalogjak. Talán azért engedték meg ezúttal, mert olyan előkelő házból való volt, mint a generálisék. Föltételezték tehát, hogy talán ő is olyan tiszta és jól ápolt lesz, mint amilyen én vagyok. A nagysága is megfelelt az enyémmnek, de sokkal kövérebb volt nálamnál – és fekete. Az én asszonykám azt mondta róla, hogy nem szép kutya, sőt még a saját gazdái is ilyen véleményen voltak felőle. De azért szerették és nagyon jól bántak vele. Mert hiszen csak nem fog egy jólelkű ember kutyát tartani, ha nem szereti és nem akar vele jól bánni? Hiszen kutyája csak akkor van az embernek, ha kedve van hozzá és szereti. S azért még nem is láttam olyan úrihölgyet vagy urat, aki kutyát tartott – és nem jól bánt volna vele. Míg például azt már láttam, hogy némely gyerekekkel nem jól bántak. Ez azért van talán, mert gyereke sokszor annak is van, aki nem akarná. A gyerekekben nem lehet válogatni; azt nem veszik – ingyen jön. Gyakran valószínűleg olyankor, mikor legalkalmatlanabb. Talán ezt éreztetik aztán szegénykéekkel. Én legalább nem tudom a dolgot másképp megérteni.

A kis kutyának volt még egy nagy hibája is. Sánta volt egy kicsit. Én az emberektől hallottam, hogy ez nagy szépséghiba. Engem nem zavart.

Ellenben volt a kis feketének egy különös tulajdonsága, mely engem nagyon érdekelt, mert egészen új dolog volt nekem. Kisasszony volt. Miczinek hívták a kisasszonyt. Egészen olyan alkotású volt, mint amilyen én vagyok, de azért mégis volt benne valami elütő, idegenszerű.

Örültem nagyon – mint mindig, ha valami újat tapasztaltam és bővíthettem ismereteimet. Föltettem magamban, hogy tőlem telhetőleg foglalkozni fogok az új ismeretséggel.

E föltevésém keresztülvitelében eleinte sem az én gazdáim, sem az övéi nem akadályoztak meg. Együtt sétáltak az erdőben gazdáim és a generálisék. Mi meg elől rendeztünk versenyfutásokat, persze, tekintettel Miczike sántaságára, nem erőltettem meg magam túlságosan, hogy neki szegénykének ne kelljen szégyenkeznie testi hibája miatt.

Mínt hogy ezek a találkozások elég gyakoriak voltak, kezdtünk szépen összebarátkozni. Még az is megtörtént néha, hogy az esti órákban együtt lehattunk. Ugyanis gazdáim annak az előttem éppen nem kedvelt szokásnak hódoltak, hogy gyakrabban színházba mentek. Bizony én ezt nem szívesen láttam. Kivált eleinte, mikor nem tudtam mire vélni, hogy érkezett a vacsora utáni rendes hazajövetelük ideje, s ők csak nem érkeztek meg.

Még feltevésnek is borzasztó lett volna, hogy ők nem jönnek többé vissza s itt hagynak engem egyedül az idegenben. Az eszem azt mondta: ez lehetetlen. Nem azért ápolnak, gondoznak engem annyi idő óta, nem azért költik reám vasúton, mindenütt a sok pénzt, s végül és leginkább nem azért szeretnek engem, hogy egyszerre itt, minden ok nélkül, elhagyjanak! A szívem azonban egyre csak hevesen dobogott. Mit lehet tudni, én már annyi mindenfélét tapasztaltam az emberek körében, hogy igazán már alig tudok bennök eligazodni. Nem tételeztem ugyan föl asszonykámról, hogy ilyesmire képes lenne, de a lehetőségnek még a leghalványabb gondolata is kétségbeeséssel töltötte el remegő szivecskémet. Bizony bevallom szégyenszemre, hogy ilyenkor félelmemben, izgalomban elkezdtem sírni, szűkölni. Fülel-

tem minden neszre, lestem, hallgatództam, hogy nem hallom-e végre az anyyira ismerős, anyyira szeretett lépteit asszonykámnak. Nagyon keserves órák voltak ezek, az éj sötétjében, nagy félelemben és izgalomban eltöltve. Közbe-közbe egy-egy hangos vonítással könnyített-em magamon, ezzel adtam kifejezést izgalmamnak, elhagyatottságom miatti fájdalmamnak.

Végre – végre-valahára – az ismerős lépések! Nyílik az ajtó – és én rohanok asszonykám elébe – és üvöltök, fájdalmamban, hogy itthagyt, örömben, hogy visszajött!

És elkezdek tombolni, a két nagy szoba egész területén örült tempóban körbefutkározni mindaddig, amíg csak egy kis szusz van bennem. Valahogyan csak muszáj kitörő örömmnek kifejezést adni!

Szívecském úgy dobog, hogy majd kiugrik a helyéről. S mikor már alig bírom szusszal, akkor föl kúszom gyorsan asszonykámra – föl egészen a válláig. S itten beléje kapaszkodom kar-maimmal úgy, hogy alig képes lefejtetni onnan. Ezzel mintegy jelezni akarom, hogy most már nem engedem el soha többet – velem kell maradnia mindörökre. S pusizom az ujjait, a karját – ahol csak érem. Hát kérem szépen, beszélni, sajnos, nem tudok, hogyan nyilvánítsam érzelmeimet, hogyan mondjam meg asszonykámnak, mennyire szeretem, hogyan adjam tudtára, hogy kétségbeesném, ha elhagyna és őt többé nem láthatnám? Mikor azután leemelt a válláról, karjaiba vett és magához szorított, oly boldog voltam – kimondhatatlan boldog! Asszonykám, aki mindig megért engem, ezúttal is eltalálta gondolataimat, illetőleg érzelmeimet. Mert azt mondta a gazdámnak:

– Akarsz-e látni egy igazán boldog kis élőlényt? Akkor nézd meg most ezt a kis kutyát.

Magam is éreztem, hogy tekintetemből, szemeimből csak úgy sugárzott e perczben a megelégedettség, a boldogság.

De hát úgy látszik, nemcsak az embereknél, – ahogy mindig hallom – de még nálunk kutyáknál sem tarthat sokáig a tökéletes boldogság. Ez után a rám nézve nagy fájdalommal és izgalommal kezdődő, de végtelen nagy örömmel végződő éjszaka után jött a reggel napsütéssel, madáracsicsergéssel – szóval vidáman, szépen köszöntött be, úgy, mint eddig. Gazdám a kúrájára ment, abba a furcsa kalitkába csukták be megint több emberrel együtt, ahonnan csak hosszú idő múlva bocsátják ki őket.

Ha nem tudnám, hogy gazdám kúrát tart itt, ha nem lennék meggyőződve arról, hogy az én gazdám sohasem követ el olyan dolgot, ami csúnya vagy rossz, szóval a mi büntetést érdemel, – hát akkor bizony azt hinném, hogy valami rossz fát tett a tűzre. Mert hát, kérem, szinte nehéz azt elhinni, hogy valaki – egészségi szempontból – ne az illatos, tiszta, üde fenyvesek levegőjét szívja be tüdejébe, hanem egy kalitkába zárassa be magát órákra – még hozzá egy csomó idegen emberrel együtt! Csak nem lehet az a kamra, bármily hókusz-pókusz csináltak is vele előzőleg, üdvösebb hatással az ember egészségére, mint a jó Istennek tiszta, szabad levegője?

Bizony még az asszonykám is mondta többször, hogy a jó Isten mentse meg őt olyan bajtól, amely szükségessé tenné, hogy őt is becsukják az ilyen kamarába. Ő azt ki nem bírná. Sem a levegőt benne, – melyről azt mondják, hogy sűrített. Hát persze, hogy sűrített – gondolom magamban, – ha olyan kis helyen olyan sokan vannak. Sem pedig azt a tudatot, mondja asszonykám, hogy bármi történnék vele, a kamarát a meghatározott idő előtt semmiképpen sem lehet kinyitítani, s onnan kiszabadulni. Az uracskám nyugodtabb természetű, ő inkább elbírja a csukott kamra levegőjét is, a hosszú fogságot is, meg annak az igazán nem szép, sok öreg néninek a látását is, akikkel együtt van becsukva. Mikor én egyszer bepillantottam a kamrának a kis ablakán, hát szinte megijedtem tőlük! Azt meg már igazán nem értem, amit erre nézve asszonykám jegyzett meg egyszer. Szerinte éppen azért ülnek ott az urak olyan szépen nyugodtan; ha fiatal és szép nénikkel volnának becsukva a kamrában, akkor nem

tudnák így megőrizni nyugalmaikat. Furcsák az emberek! Én bizony csak sokkal inkább és nyugodtabban megmaradok egy szép fiatal nőnek a közelében, mint valami haragos, öreg, csúnya nénié.

Szóval, reggel uracskám ment a „kamrájába”, én meg asszonykámmal az erdőbe. S mint ilyenkor rendszeren, mikor közeledett gazdám számára a szabadulás ideje, mi elmentünk érte, s megvártuk, míg arról a sok kamaráról leveszik a lakatot és kibocsátják a sok szegény foglyot.

Alig, hogy kijön gazdám, rögtön észreveszek az arcán valamit, ami nem tetszik nekem. Valami felhőfélét, amiből esetleg – Isten ments, – vihar is lehet. S ezúttal a jó Isten nem mentett meg. Még az utcán, hazamenet, meg kellett tudnom, hogy baj van, elárultak engem!

A kamarában (no most meg pláne szeretem ezt az intézményt), volt az uracskámnak egy szomszédja, egy olyan úriember, aki véletlenül a szállodában is szomszédunk. Odament az uracskámhoz, bemutatkozott neki, s elmondta, illetőleg megkérdezi, hogy tud-e ő afelől, hogy mialatt gazdáimék a színházban voltak, én kegyetlenül keresztülsírtam, üvöltöttem, vonítottam ezt az egész időt? Nem éppen panaszképpen mondja, – de igazán kínos volt a dolog, mert sajnálta is a kis állatot.

(– No, köszönöm szépen, – ha sajnált, akkor miért árul el?)

Gazdám nagy megdöbbenéssel hallgatta ezt az urat. Azt mondta neki, hogy ő természetesen nem tudott erről. Úgy véli, hogy a kis állat még szokatlan a lakásban, no meg először történt, hogy este kimaradtak. Azon lesz, hogy máskor ilyesmi meg ne történjék; vagy nem mennek ki este, vagy valakire bízzák a kis kutyát.

Most kezdődött csak a hadd el hadd számomra. Csupa szemrehányást kaptam! Hogy nem szégyenlem-e magam, egy felnőtt kutya, aki már két éves is elmúlt, s ilyen szégyent hozott a gazdái fejére? Azt hiszem-e, hogy Budapesten, a szanatóriumban vagyunk s én utánozni akarom azokat a kis gyerekeket, akik ott úgy visítotak s akiknek a viselkedésén én magam is annyira megbotráncoltam? S mondtak még nekem sok mindenfélét, többek közt sok olyant is, amit én magam is mondogattam az elhagyatottság keserves óráiban. Hogy milyen csacsi vagyok én, – mit sírok, mit félek, csak nem hiszem, hogy azért ápoltak, neveltek, gondoztak eddig, hogy azután elhagyjanak? – Hát bizony resteltem nagyon a dolgot, mert beláttam, hogy igazuk van!

De még nagyobb volt a szégyenkezésem, mikor megtudtam, hogy annak a kedves generális nénié is elmondták az én viselkedésemet. Nehogy azt tessék hinni valamiképpen, hogy csak engem akartak befeketíteni előtte! Óh, dehogy, ilyenre az én gazdáim nem képesek. Hanem csak azt mondták el neki, hogy most már nem tudják, mitévők legyenek – most már többet nem mehetnek színházba. Mert mialatt ők az előadást élvezik, Bébi idehaza rettentő hangversenyt arranzsál.

Hogy milyen drága jó néni volt az a generálisné, – azt bebizonyította a válasza. Azt felelte asszonykámnak, hogy csak menjenek ezentúl is nyugodtan színházba, ő majd engem magához vesz azalatt. Amire gazdáim megjegyezték, hogy Bébi nem maradna meg idegen lakásban semmi szín alatt sem. Erre a generálisné azt válaszolta, hogy hát akkor majd ő fog bejönni mihozzánk, s fogja Bébit addig szórakoztatni, míg asszonykámék hazajönnek. Hát nem finom és jóságos néni volt ez? Igazán meghatott az irántam való jósága. S hálát adtam az Úristennek is, hogy a délelőtti vihar elvonult fejem fölött minden nagyobb baj nélkül s még hozzá rám nézve ilyen kellemes dolgot eredményezett.

Mert csakugyan, a következő alkalommal, amikor asszonykámék színházba mentek, s ezt a generáliséknak bejelentették, úgy a jó néni, mint a Miczi barátnőm bejöttek hozzánk – s ott voltak mindvégig. Természetes, hogy én csendesen viselkedtem; – ilyen körülmények között a legcsúfabb hálátlanság lett volna részemről, ha meg nem becsülöm magam.

Ezek voltak azok az alkalmak, amikor én még este is együtt lehettem az én új, kis barátnőmmel.

Szerelmem ébredése

Azt hiszem, nem csoda, hogy barátságunk ilyenképen mind melegebb lett. Ha egy nap nem láttam Miczikét, hát bizony akkor már búsultam. Sőt azt is merem állítani, hogy ő sem talált engem ellenszenvesnek.

Egy napon azonban a generálisék elköltöztek a szállodából. Szerencsére nem messzire. Ugyanis a generális bácsi már kissé idősebb ember volt, s így nem kellett személyesen résztvennie abban a csúf háborúban: de a fiai ott voltak helyette, és ő is végzett valami háborús munkát, de csak – otthon. Éppen akkor is küldtek neki hazulról egy nagy csomag feldolgozni valót. A szállodában nem volt ehhez elég csönd – hát egy szép kert közepén álló villában béreltek lakást, ahol egyedül lakták az emeletet.

Alig, hogy elköltöztek a szállodából, már második napon meghívták asszonykámékat velem együtt uzsonnára. Mondhatom, valóban kellemes délutánt töltöttünk ott mindhárman. Nagyon finom és jó uzsonnát adtak, utána igen kedvesen eldiskuráltak gazdáimmal, én pedig Miczikével szórakoztam a házban és a kertben. De mialatt mi fiatal barátságunkat élveztük – ezzel párhuzamosan igen különös bonyodalmak támadtak, amelyeknek nyitjára nem igen tudtam rájönni.

Érdeklődésem napról-napra melegebb lett Miczike iránt s valami igen jóleső érzés töltötte el egész valómat, ha vele együtt lehettem. Kezdett megszólalni a szívem, amelyet eddig még minden kutya-pajtásom hidegen hagyott. Úgy véltem, hogy talán most rájövök arra, hogy mi volt az a bizonyos hiány, amiről egyszer már szóltam, s amit – még legboldogabb perczeimből is éreztem a szívem körül. Úgy látszik, hogy egy hozzám hasonló, az én fajtámból való, kis négylábúnak önzetlen meleg odaadása volt az, ami boldogságom teljességéhez még hiányzott. Most jutottam csak ennek tudatára, amikor úgy hittem és reméltem, hogy el is érem szívem vágyát és óhaját. Miczike meg én – kölcsönösen tetsztünk egymásnak. Gazdáinknak sem volt kifogása a mi gyöngéd barátkozásunk ellen, – tehát a legjobb úton voltam, hogy egészen boldoggá legyek, hogy Miczikét teljesen magaménak mondhassam.

De úgy vélem, talán a felsőbb hatalmaknak volt kifogása az ellen, hogy két piczi négylábú lény boldogságban egyesüljön, mert, sajnos, az én oly szépen indult szívbeli regényem – rám nézve igen szomorúan végződött! Nagyon szenvedtem miatta, és máig sem tudom megérteni, miért kellett ennek úgy végződni. Miért csapták be előttem, közvetlenül a megvalósulás előtt, boldogságom kapuját? Miért követték el velünk szemben ezt a kegyetlenséget? Még ma is, annyi idő után, fáj és sajog a szívem; képzelhető, hogy mit szenvedtem akkor!

De térjünk vissza a főntebb említett különös dolgokra. Mert talán ezek is hozzájárultak ahhoz, hogy a remélt, már-már elért boldogság helyett csak nagy és sok szenvedés jutott osztályrészemül.

Magam is észrevettem, nemkülönben Miczike, de még gazdái is, hogy valami csodálatos módon ugyanazon naptól kezdve, mikor szerelmem első bimbói fakadtak, a német fürdőhely nagy tömeg kutyája, mintha csak összebeszélt volna, mind Miczike nyomában volt.

Talán féltékenyek voltak reám, talán nekik is megtetszett Miczike, – elég az hozzá, hogy ki nem tehetette a lábát anélkül, hogy egész csapat kutya ne kísérete volna, még pedig kicsi és nagy, sovány és kövér, finom ölebecskék és csúnya nagy kuvaszok vegyesen. Képzelhető, hogy nem tetszett Miczike gazdáinak, hogy sétáikon egész kutyafalka követi őket, de még kevésbé tetszett nekem. Elgondoltam, hogy mennyi kutya van a világon, milyen sok van csak ezen a fürdőhelyen is és éppen ezt az egyet, amelyikért az én szívem dobog, – éppen

ugyanakkor, amikor én akarok neki udvarolni, követi és környékezi meg és óhajt közelébe férközni egy egész kutyafalka.

De az még csekélység volt, amit a séták alkalmával és nappal elkövettek. Hallottam, mikor Miczike gazdája beszélték asszonykámnak, hogy éjjel egész állatsereglet vonít ablakuk alatt. A generális bácsi már egészen dühös lett, hogy nemcsak ő, de még a szomszéd villák lakói sem tudtak aludni emiatt a rettenetes éjjeli zene miatt. Micsoda összeesküvés volt ez? Miért éppen Miczikét tüntették ki mindannyian hajlandóságukkal? S még hozzá olyan nagy kuvaszok is, mint például Sipszi, a mi szállodásunknak a kutyája, akinek maga a feje volt olyan nagy, mint Miczike vagy én egészben!

Talán két nappal a generálisék kedves uzsonnája után eljött hozzánk látogatóba a jó generális néni, és akkor beszélt nekünk ezeket a dolgokat. És jaj az én szegény szívemnek! már egyedül jött, Miczike nélkül. Elpanaszolta asszonykámnak, hogy mennyire haragszik az ura, az üvöltő kutyaseregrel általában – Miczikére különösen. Pedig hát Miczike ártatlan abban, hogy ennyire fölkelte a kutyatársadalom érdeklődését. S megfogadtatta feleségével, hogy többet nem fognak utazni menni egy kutya-kisasszonnyal.

Ameddig csak a jövőről volt szó, még nyugodtan hallgattam a beszédét. Mit lehet azt tudni; mit hoz a jövő? Olyan világot élünk ma, hogy még az emberek sem csinálnak terveket a messze jövőre, örülnek, ha egyik napról a másikra baj nélkül áttengődnek, hát még egy gyámoltalan kis kutya, hogy merészelve az a jövőre építeni, terveket kovácsolni? De most a jelenre került a beszéd sora, az eddig oly boldog, oly reményteljes jelenre, amelyet – kénytelen vagyok kimondani – az emberi kegyetlenség egy szavával változtatott át egy csapásra szomorúvá, siralmassá.

A generálisné maga is szomorúan adta tudtára asszonykámnak, hogy az ura nem engedi többet, hogy ő elhozza Miczikét mihozzánk, sem, hogy én elmenjek ő hozzá. Szinte megszűnt szívem dobogása is. Mit vétettünk, mit követtünk el? Miért e szigorú, e kegyetlen és rám nézve érthetetlen tilalom? Hiszen a generális bácsi eddig asszonykámékra is, – de még én reám is, aki bizony elég jó emberismerőnek tartom magam – a jó ember benyomását tette. Miért e hirtelen változás, e kegyetlenség?

A néni megmagyarázta asszonykámnak a tilalom okát. Én ugyan meg nem értettem. Azt mondta, hogy ő nagyon szívesen látná továbbra is a kis kutyák barátságát, nem szívesen fosztja meg szegényeket ettől az örömtől. De a férje figyelmeztette őt, hogy még legalább három hónapig úton lesznek – s nem akar az utazás alatt kellemetlenségeket. Hát van kérem valaki; aki ezt megérti? Én semmiesetre sem.

Hiszen mi már úgyis csak pár napig tartózkodhattunk a fürdőhelyen. Lejárt a passzusunk, tovább kellett mennünk. S azt a pár napot, mely számunkra még hátra volt, mi nem tölthetjük együtt Miczikémmel barátságban és szerelemben, mert a generálisék még sokáig úton lesznek? No hát, kérem, ez igazán több, mint amennyit egy kis kutya fölérhet ésszel.

A szívével pedig alig tudott megbirkózni ez a szegény kis kutya. Dobogott, lázongott, forrongott, nem tudta lecsillapítani. Olyan dolgokat eszeltek ki az én különben oly jószágos gazdáim, hogy igazán borzasztó volt. Például egy délután nem vittek el magukkal sétálni. Nagyon feltűnt nekem a dolog, mert ilyesmi még nem történt meg velem eddig. Csak az étkezési idő alatt hagytak magamra, meg néha este, vacsora után, de délután soha. Mikor hazajöttek, megtudtam mindent! Megpuszítottam asszonykám kezét – és rögtön keservesen vonítani kezdtem.

Csodálkozva mesélte később fülem hallatára asszonykám egy úrinőnek, hogy nem vittek magukkal délután, mikor a generálisékkal uzsonnázni mentek, azok sem hozták el magukkal a Miczit, sőt a generálisné szándékosan egy egészen új ruhát vett föl, olyant, amelyen Miczike

még sohasem feküdt az ölében – és én mégis mindennek daczára rögtön megéreztem, hogy velük voltunk.

Istenem, mennyire lebecsülik néha még a legjobb és bennünket legjobban ismerő emberek is a kutyatulajdonságokat! Hát mit gondol az én asszonykám, hogy mire való a mi rendkívül finom és érzékeny szaglási képességünk? No és pláne ily esetben, mikor arról van szó, hogy a szeretett lénynek nyomait, a közelségét, az érintkezését szimatoljuk ki. Hiába nem vitték magukkal a generálisék Miczikét, hiába nem vett föl a generális néni Miczike által már érintett ruhát, – ott volt az ő keze, mellyel talán végigsimított búcsúzaskor Miczike selymes fekete szőrén, s ezzel fogott kezét asszonykámmal – jövet és búcsúzaskor is. S ez a kéz – az asszonykámé, nekem mindent elárult.

Órákig keseregtem, vonítottam keservesen. Még az én jó asszonykám csillapító szava sem tudott megvigasztalni. Oly közel a boldogsághoz – és erőszakkal megfosztva tőle! Majdnem búskomorra váltam. Nem érdekelt már semmi és senki sem. A szállodában, az utcán, az erdőben mindig és mindenütt csak Miczike nyomait szimatoltam. Ha hazamentünk lakásunkba, a szállodába, rohantam előre, hogy időt nyerjek és felkereshessem legalább a küszöbét Miczike volt lakásának, és ajkaimmal érinthessem lábainak nyomait.

Mert a kegyetlen emberek gondoskodtak róla, hogy mi többet ne találkozzunk. A generálisékat is csak akkor láttam, mikor távozni készültünk e fürdőhelyről, melyen oly kellemes napokat töltöttem eleinte, s amelyen kínszenvedés volt életem az utóbbi időben. Kijöttek a vasúthoz szép virággal búcsúztatni asszonykámát.

Mikor megláttam őket, vége volt a nagy kínnal-bajjal magamra erőltetett önuralomnak. Egyszerre csak teljes erővel kitört belőlem a napok óta visszafojtott fájdalom és indulat. Olyan keservesen vonítottam szívem fájdalmában, hogy egymás beszédét sem értették. Megjött a vonat, elbúcsúztak, mi beszálltunk. Elindult a vonat, de én még egyre szívettpőn vonítottam. Már a német határon is túl voltunk, amikor még mindig nem tudtam türtőztetni magam, hogy ne adjak hangos kifejezést fájdalomnak. Kérdezték is asszonykámát útítársai: mi baja van ennek a szép kis állatnak, hogy ilyen szörnyen vonít, hiszen nem látszik rajta, hogy beteg volna?

Istenem, ezúttal tapasztaltam magamon is, hogy néha azok a legnagyobb kínok, amelyeket kívülről, külsőleg nem lehet látni. Mit tudták ők, – honnan is tudhatták volna! – hogy micsoda fájdalom tombol belül a szívemben!

Napok kellettek hozzá, míg kissé magamhoz tértem, míg a fekete ködfátyol, melyen át a világot, az embereket néztem nagy elkeseredésemben, kissé oszladozni kezdett szemeim előtt. Mert igazán, talán nem is kellene kimondanom, szinte meggyűlöltem az embereket, hogy ilyen kegyetlenek voltak hozzám. Lassanként, mikor izzó fájdalom kissé enyhülni kezdett, arra a belátásra jutottam, hogy bizonyára volt oka annak, hogy így cselekedtek – s nem irántam való szívtelenségből tették. Asszonykámra meg éppenséggel nem volt okom haragudni. Valóban szégyen lett volna, ha ilyesmire, csak egy pillanatig is, gondolni merészelttem volna. Ha valaki, úgy ő bizonyára ártatlan volt az én megkínóztatásomban!

Mikor szívem lassacskán csendesedni, agyam tisztulni kezdett, szinte elresteltem, hogy micsoda közöny töltötte el egészen lényemet minden iránt, ami nem az én belső nagy bajomra vonatkozott. Micsoda egoista lett belőlem! Hát illik az, így korholtam magamat, ennyire önzőnek lenni, ennyire csak maga-magával törődni? Lám, az én asszonykám mennyi mindenféle izgalmon ment már át – csak amióta én őt ismerem; de bármilyen baja volt, akármilyen fájdalom érte – velem soha semmiféle izgalmat, bűját-baját nem éreztette. Sőt az én hűségemben, ragaszkodásomban, iránta való szeretetemben igyekezett vigaszt találni. Miért nem cselekedtem én is így? Mindenesetre szebb és okosabb is lett volna tőlem. Szebb, mert akkor nem

okoztam volna neki elkeseredett, vad és túlságos hangos viselkedésemmel bánatot és – restelkedést az emberek előtt. Okosabb, mert a sok mindenféle érdekes beszéd, amit gazdáim egymásközt folytatnak, elszórakoztatott volna, elterelte volna legalább ideig-óraig a figyelmemet az én nagy bajomról.

Pedig az utóbbi időben megint nagy izgalommal tárgyaltak mindenféle eseményeket, és csúfság volt részemről, hogy nem ügyeltem jobban oda, – hogy csak elvétve ütötte meg füleimet egy-egy megjegyzésük.

Az erős ember

Ezúttal nem a háborúról volt szó, legalább is nem a külsőről. Ottan hál' Istennek továbbra is igen jól állottunk. Mi és szövetségeseink mélyen bent mindenütt az ellenség földjén; a miénket – dicsértessék a Teremtő érte – semmiféle ellenség nem szentségtelenítette meg többé, amióta az áruló oláhokat kikergettük.

Másról volt itt szó – kisebb, de ránk nézve nem kevésbé súlyos bajról. Olyasmiről, ami következményeiben talán nem befolyásolja a háború kimenetelét, de nagy és végzetes hatással lehet reánk, magyarokra, – így hallottam asszonykántól.

A belső politikai forrongásokat tárgyalták. Szinte hihetetlen dolgok és hibák történtek. Mert, úgy-e kérem, ha egy kis kutya megéri, hát akkor természetesen minden hosszabb magyarázgatás nélkül fölfoghatja bárki is, hogy ha például egy házat gonosz emberek ostromolnak kívülről, – a bentlakók mind összefognak, hogy elkergessék, lebírják a külső ellenséget. Aki a legerősebb, a legokosabb, a legtapasztaltabb közöttük, azt megteszik vezérnek, az intézkedik, azt vakon és hálásan követik a többiek, mindaddig legalább, amíg az ellenséget messzire nem kergették, amíg az ostrom meg nem szűnt, amíg a béke helyre nem állt.

Természetesen ugyanígy van, de nagyobb méretekben, mikor egy ország, egy nemzet jut abba a borzasztó helyzetbe, hogy minden oldalról ellenség szorongatja. Akkor a legerősebbnek, a legszívósabbnak, a legbátrabbnak, a legönzetlenebbnek és legönfeláldozóbb hazafinak, szóval egy egész férfiúnak kell az ország kormányát vezetni, nemzetének érdekeit a háborúban is – de még inkább a békekötésnél – okosan, ügyesen, nemzetére nézve a lehető legelőnyösebben képviselni.

Asszonykám úgy vélte, hogy bennünket magyarokat szeret az Úristen, hogy éppen e borzalmas háború alatt egy olyan ember állt az ország, a kormány élén, akinek hivatottságában és becsületes magyar érzésében minden hazafiasan gondolkodó ember nyugodtan megbízhatott. Olyan ember, aki csak a nemzetét szolgálta, még ha föl is emésztette ezzel saját erejét. Mert ha nem lenne benne ez a szívós akaraterő, hát szinte leteríthette volna az a súlyos feladat, amelyre e minden idők legnehezebbikében vállalkozott. Sohasem a saját ügyét szolgálta, nemes becsvágya mindig az volt, hogy a közügynek tegyen értékes szolgálatot.

Még békeidőben se lehet eléggé megbecsülni az ilyen államférfiút, háborúban pedig a Gondviselés különös ajándékának kell tekinteni. Tudta ezt itthon mindenki, de tudta ezt a szövetséges, sőt még az ellenség is. Ha az ellenségnek módjában lett volna ezt a férfiút helyéről elmozdítani, s az országnak ezzel ártani, – hát természetesen örömet megtette volna. De hogy magyar emberek vállalkozzanak arra, hogy egy ilyen férfiút megingassanak állásában, hogy az országot fölbujtsák ellene, hogy mindenféle hazug jelszavakkal izgassák, lázítsák a népet, egyenetlenséget szítsanak az országban – ez egyszerűen hihetetlen és megdöbbentő dolog.

Mert itt világos, hogy azoknál, kik ezt cselekszik, az ország érdeke teljesen mellékes, azoknál kizárólagosan személyes ambícióról, előretörtetésről, hatalmi éhségről lehet csak szó. Szóval a legnagyobb altruizmussal szemben – a legsötétebb, a legmegbocsáthatatlanabb egoizmus. Saját kicsi, önös céljait tolják előtérbe, nem törődve azzal, ha mindjárt e rémes háború közepette még belháború is üt ki az országban.

Felelőtlenségük tudatában olyan jelszavakat dobnak a nép közé, amelyeknek igazságában maguk hisznek legkevésbé, de amelyek alkalmasak arra, hogy zavart, elégedetlenséget, forrongást keltsenek az országban.

Teszik ezt pedig főképpen olyanok, akik, tagadhatatlanul nagy tehetségük mellett is, arról soha még álmodni sem mertek volna, hogy rendes, normális úton valami nagy méltóságba beleülhessenek. De ha felkavarják előbb az országot, fejtetőre állítanak mindent, semmit és senkit meg nem kímélnek, aki céljaik elérésében útjukban áll, – nohát akkor megtörténhetik a lehetetlen is, elérhetővé válik talán az is, ami eddig elérhetetlen magasságban, mint valami délibáb lebegett előttük.

S ha egyszer elérték céljukat, mit bánják ők, ha kisdud játékaikkal elpusztítják is az országot. Legyöngítik az erejét, ellentálló képességét, mikor a legnagyobb erőre, egyetértésre lenne szüksége. Holmi választójogokat, demokráciákat ígérgetnek nagy kegyesen a népnek olyanok, akik, ha egyszer hatalomra jutnának, a legnagyobb zsarnokokká válnának. De másképpen nem tudnák megbolygatni az ország nyugalmát, földültni békéjét, – már pedig csendes, rendezett, nyugodt viszonyok között nekik nincs mit keresniök, nincs mit remélniök a maguk számára – így véli asszonykám.

Mint ahogy már említettem, hogy asszonykám szerint a dugdosók, az áruúzsorások cselekedete a háborúban hazaárulással ér föl, úgy most is azt mondta, hogy az olyan emberek, akik az ország nagy baját, az ellenségtől szorongatott helyzetét fölhasználják és belső forradalmat szítanak csak azért, hogy önös céljaikat elérjék, vad ambíciójukat kielégítsék – rászolgáltak az olyan elbánásra, mint amilyenben a hazaárulókat szokták részesíteni.

Mert az csak világos, hogy ha üres, nagyhangú és sokatígérő, de lelkiismeretes államférfiak által be nem váltható jelszavakkal fölizzgatják például a munkásságot és ezek az ő biztatásukra leteszik a szerszámjukat, beszüntetik munkájukat, ezáltal mindig, normális viszonyok között is, országos fölfordulást idéznének elő – háborúban pedig legyöngítve az ország erejét, ellentállóképességét, egyenesen kiszolgáltatják azt az ellenségnek. Asszonykám nem tud elég erős szót használni az ilyen eljárás megbélyegzésére. S ő, akit egy beteg madárkának a látása is könnyekre fakaszt, akit bármely élőlény szenvedésének látása beteggé tesz, annyira velük érez ő maga is – az ilyen, mindenről megfélelkezett, mindent letaposó, csak a saját kicsinyes, önös, de annál magasabbratörő érdekeit szem előtt tartó ember számára a legnagyobb, a legsúlyosabb büntetést sem tartaná túlnagynak, túlszigorúnak!

S voltak emberek, akik ilyen eljárásra vetemedtek, a mi hazánkban – a háború negyedik esztendejében! Forrongásba hozták az országot, elűzték helyéről, az ország éléről az oda legalkalmasabb, sőt mondhatni, ezidőszerint egyetlen odavaló és alkalmas kormányférfiut.

– Nos és most – így mondja asszonykám – az a kérdés vetődik föl, hogy mit szól ehhez a király?

Hát kérem szépen, úgy tudom, hogy a békekirály, a jóságos Ferencz József meghalt – igen tragikusan még a háború dühöngése közepette. Egész életében a békét óhajtotta, pártolta és ápolta. Késő aggságában kellett mégis megérnie egy eddig elképzelhetetlen nagyságú, borzalmas világháborút. És a jó Isten nem engedte megérnie az általa hön óhajtott, szíve mélyéből kívánt békét. Magához szólította, mielőtt az bekövetkezhetett volna. Hogy miért tette ezt az Úr, azt csak ő tudja. Ha nem menne szerénytelenség-számba, hogy egy kis kutya ilyesmin gondolkozni merészel, hát én úgy hinném, hogy talán azért történt így, mert az Úr tudta, hogy a béke még nagyon messze van, ellenben a borzalmak növekednek. Új és hatalmas ellenségek támadnak, szeretett alattvalóinak vére meg hull, egyre hull, ki tudja meddig? Megeshetett volna, hogy az ő sokat szenvedett, népét atyailag szerető, jóságos szíve megszakad, ha látnia kell, hogy ennek a rettenetes öldöklésnek, mészárlásnak nincs se vége, se hossza. S így talán kevésbé tragikus volt, talán kevésbé fájhatott neki, hogy háború közben hunyta le fáradt, jóságos szemeit, de azzal a reménnyel, hogy közel már a megváltás, – mintha még mindazt, ami csak az ő elmulása után következett be, ő is végigszenvedte volna.

Nekünk nagy szomorúság volt az ő elhunytja és egyúttal nagy veszteség is. A magas életkor, a sok tapasztalat higgadtá és bölcsé tette. Meggondolt és körültekintő volt. S bármily forrongást idézett volna elő lelkiismeretlen, törtető népbolondítók lázítása az ő hűséges magyar népénél – ő tudta volna, hogy mit tegyen. Semmiesetre sem azt, hogy a legnagyobb szükségben küldje el maga mellől kipróbált, nagyeszű és minden intézkedésében megbízható tanácsadóját! Mert a fejedelmek nagyságának próbaköve tanácsadóiknak helyes megválasztása. Ha ez sikerül nekik, nagy könnyebbség az uralkodókra a jelenben, biztosítéka nagyságuknak a világhistóriában.

De jött az ifjú király. Kedves, derék és fiatal ember. Olyan fiatal, hogy szerelmes a fiatalságba – a magáéba és a másokéba is. Csak fiatalságot akar maga körül látni.

És a fiatalság szívesen letér az öregek régi, bevált ösvényéről, hogy egészen új, még kipróbálatlan utakon igyekezzék megvalósítani a maga ideáljait, amelyek, sajnos, nagyon gyakran csak csalódást okoznak.

Bécsben szívesen látták az új utat – a magyar ügyekben.

Mert ott minden jólesik, ami fáj nekünk. Azok az erős kezek, amelyek a magyar kormány rúdját fogták, a monarchia súlypontját átbillentették Magyarország javára és előnyére. Hát persze, hogy érdekében volt Ausztriának, azt az embert, aki Magyarországnak ilyen előnyös pozíciót teremtett és velük szemben talpára állt és megvédte rendületlenül a magyar érdeket, helyéből kitérni, ellene, megsemmisítésére minden lehető és lehetetlen eszközt fölhasználni.

Szóval, nálunk a félrevezetett, föllázított tömeg követelése, Ausztriában az irigység, a féltékenység szülte besúgások együttesen véghezvitték azt, amit Magyarország ellenségei szívből kívántak, amitől barátai féltek – beállott a krízis.

A vaskezü, aranszívú, hazáját imádó és csakis annak érdekeit képviselő férfiú elment s jött helyette egy fiatal, derék, úgy mondják igen művelt, de minden tapasztalat híján levő előkelő úr. Hiszen, ha lett volna némi tapasztalata, dehogy is vállalta volna ilyen időkben, ilyen helyzetben, ilyen előd után ezt a mindennél súlyosabb feladatot. Fiatal volt és naiv. Ő hitt a jelszavaknak, hitt a fölforgatók meggyőződésének őszinteségében.

Istenem, mondja asszonykám, micsoda kiábrándulás jutott szegénynek osztályrészül! Mikor hozzálátott, hogy kormányt alakítson, hogy a hivatalokat betöltse, akkor nem voltak már jelszavak, nem voltak meggyőzések, – csak egy roppant, tülekedő, kiéhezett törtető had, amelynek tagjai a koncz megkaparításáért egymást gázolják le.

Mikor már minden bársonyszékbe beleült az aspiráns, akkor kisült, hogy még sok a követelő, a lármázó és ki nem elégítés esetén botrányt csináló pretendens. Mit volt mit tenni? Hiszen olyan jól megy a sorunk, olyan kevés adót fizetünk ma és oly keveset kell majd fizetnünk háború után, hogy nem árt, ha még egy pár állást, három-négy miniszterséget, néhány kormánybiztosságot kreálunk. Ha kevés a főka és sok az ember, hát teremtünk főkákat, hogy minden ember jóllakhassék és hogy mindenkinek jusson, aki a száját kitérte.

De az éhes, nagy szájak csak nem akartak becsukódni. A marakodásnak nem volt se vége, se hossza. Mert mikor a lehangosabb torquákat saját személyükben már kielégítették, akkor föltámadt bennük a családi érzés! Itt persze már szerényebb igényekkel léptek föl: a fiúknak jó volt már egy kis államtitkárság is, az unokájuk meg éppen beérte a főispánság kezdő, szerény foglalkozásával. Hogy a születendő dédunokákról történt-e gondoskodás, azt bizony már nem tudta asszonykám sem, de az kiderült, hogy ez elpusztíthatatlan nagy étvágy látása undorral töltötte el azt a szegény, jóhiszeműen vállalkozó és sajnálatraméltó – mert tapasztalatlan és finom érzésű úriembert. Szaladt a királyhoz könyörögni, hogy mentse föl mentől előbb, szabadítsa fel őt, mert különben belébolondul. S mikor megkapta fölmentését, nekiment a

világnak – már amilyen messze csak lehetséges a háború alatt, hogy ne lásson és ne halljon semmit sem abból, ami idehaza a politikában történik.

De mi – sajnos – asszonykámékkal, ha nem is itthon, de elég közel voltunk ahhoz, hogy lássuk, illetőleg halljuk, hogy mi történik a mi szegény országunkban! Bécs közelében, gyönyörű fekvésű magas hegyen ütöttük föl tanyánkat. Remek vidék, kitűnő levegő, csönd és nyugalom. Az utóbbiakból talán túlsok is volt. Mert így gazdáim annál jobban ráérték gondolkodni, annál többet foglalkoztak a honi dolgokkal és állapotokkal. S ez bizony mindennek inkább volt mondható, mint kellemes foglalkozásnak. Csupa káosz, csupa zűrzavar, csupa baklövés – együttesen végtelen gyengítése az ország erejének, ellentállóképességének.

Ha sétáltunk a gyönyörű fenyvesekben és én mögöttük lépdelttem, teljes szívemből örültem volna szabadságomnak, ha nem látom gazdáimnak bús és gondtelt arcját, ha nem hallom izgatót szavaikat. Azt tárgyalták, hogy mily szomorú állapotok uralkodnak most az új kormány, a népboldogító, a demokráciát, általános választójogot és a jó Ég tudja miféle szépet és jót ígérők uralma alatt.

A sok üres jelszóból, mellyel a népet bolondították, s melyben ők maguk hittek legkevésbé, természetesen semmit be nem váltott az új kormány. A külföldre menekült fiatal miniszterelnök helyett most már egy nagytudású, nagytapasztalatú, nagytehetségű, fényes multú ember vette kezébe az ország gyeplőit. A gyeplő a kezében volt, – de a keze kötve. Addig puffogtatták a sok üres jelszót, míg végre azt hitte és várta a félrevezetett nép, hogy csakugyan valami új világra fog virradni, szebbre, jobbra, mint a régi volt.

Más volt, mint a régi, az igaz, mert hihetetlenül rosszabbodtak az állapotok az országban minden vonalon. Az Úristen megsegített bennünket jobb terméssel, mint a háború első három esztendejében – s a közellátás, élelmezés rosszabb volt, mint valaha. Az új kegyelmesek igen kegyetlenül bántak el az országgal. Mert hát – asszonykám úgy véli, – nem mindig válnak be a közmondások sem, mint például az, hogy „akinek az Isten hivatalt ad, annak észt is ad hozzá.” Bizonyára volt ezeknek az uraknak is eszük, – csak éppen ahhoz nem, amire vállalkoztak.

Arról ők szegények nem tehetnek, – így mentette őket asszonykám, – hogy a nagy versenyfutásban a piros bársonyszék felé, éppen egy olyant sikerült megkaparítaniok, olyanba telepedtek belé, amelynek teendőiről fogalmuk se volt. No már ahhoz igazán nem volt se idejük, se módjuk, hogy még válogassanak is a székekben.

Hiszen köztudomású, minden gyerek tudott felőle, minden veréb csiripelte, hogy a nagy „run”-nél a bársonyszékek felé volt például egy olyan aspiráns is, akit a legszűkebb körre szorító családi érzés kergetett a bársonyszék ölelő karjaiba. Nagy baj éri őt, ha nem sikerül idejekorán belételepednie. Talán mindörökre bezáródott volna előtte a családi tűzhely ajtaja. Szerető felesége ezt soha, de soha meg nem bocsátotta volna neki. Azzal bocsátotta útnak, hogy vagy „kegyelmes”-ként jön haza – vagy kegyetlenül beszünteti gyöngéd hitvesi érdeklődését, pártfogását vele szemben. Ez talán már az utolsó alkalom, amely számára kínálkozik, ezt meg kell ragadni, – most vagy soha! S így bizony a szegény jelölt erejének végső megfeszítésével rohant, rohant a kitűzött cél felé. Szerencséjére ezúttal sikerült beérkeznie, másokat megelőznie. S egy boldogan mosolygó hitves biztosította őt továbbra is változatlan, hűséges érzelmeiről.

Ezek után nem természetes-e, hogy még azok is, akik a kormányváltástól minden tekintetben csak jót vártak, kénytelenek voltak bevallani, hogy alaposan és hatalmasan csalódtak.

Mert mit ér az általános választójog ígérete, de mit érne maga az elért általános választójog is, mikor még soha olyan anarchia nem uralkodott az országban, még soha olyan nehéz nem volt az élet a szegény polgárság számára, mint az új rezsim alatt. Minden termelt bőven, de látni

semmit sem lehetett belőle. Mert vagy az eget verdeste az ára a portékának, vagy mikor nagykésőn hozzáláttak a rendcsináláshoz – úgy eltűnt minden, mintha a föld nyelte volna el, mintha sohasem lett volna.

Az árdrágítás aranykorát élte. Az előző évben álmodni sem mertek volna a kereskedők – rossz termés mellett – olyan árakról, mint amilyeneket most, sokkal jobb termési viszonyok mellett, könnyű szerrel elértek. Már nemcsak koplalnia kellett annak, akinek erszénye nem duzzadt holmi árdrágításon szerzett nagy bankóktól, de fázni, sötétben ülni és még a mosakodás és fürdés fölösleges luxusáról is lemondania.

Mert majd a szénellátás, majd a gáz- és villanyvilágítás, majd a vízvezeték mondott csődöt. A ruházkodásról, czipőről, s egyéb hasonló, az eddigi felfogás szerint nélkülözhetetlen dolgokról pedig jobb nem is beszélni. Mert még a legszerényebb ruhaneműek árát is csak legfeljebb a mostani expresszmilliomosok tudnák megfizetni. Úgy látszik, a kényszerszülte behatás alatt majd itt is nagy eltolódások, evolúciók lesznek az emberek fölfogásában. S ezen a téren legalább újból be fognak köszönteni a – paradicsomi állapotok!

Hát hiába – nagy szakértők kezében volt minden. De minek is enni, inni, minek mosdani, ruházkodni, fűteni és világítani, – lesz választójog, s ez majd pótolja mindent, de azt nem pótolja semmi sem!

Amint azonban hallottam asszonykámék beszédéből, az ország kitűnő ellátásán kívül még egyéb díszes és szép dolgok is történtek.

Nem volt elég, így mondja asszonykám, hogy az embereknek a rettenetes háború szenvedéseit kellett viselniük, de folyton még azt is kutatták, azon törték a fejüket, hogy ki okozta ezt a szörnyűséget? Némelyek úgy vélik, hogy ellenségeink csak azért mertek belénk kötni és reméltek gyors és biztos győzelmet, mert azt hitték, hogy a monarchia – (így nevezik a mi együttesünket a kedves osztrák testvérrel) – a legelső támadásnál szét fog hullni, meg fog semmisülni.

S hogy miért merték ezt remélni, föltételezni? Hát csak azért – így hallottam asszonykámától, – mert nagyon sok mindenféle nyelvet beszélő ember van odaát Ausztriában. Beszélnek ott németül meg olaszul, csehül meg horvátul, lengyelül meg ruténül és a jó Isten tudja, még miféle nyelveken.

No már most azt hallottam, hogy bár ezek a különféle nyelvű emberek mind osztrák alattvalók, azért a szívük mégis ahhoz az országhoz húz, ahol az ő nyelvük az anyanyelv, oda-kacsintgatnak át mindig, mint például az olaszok Itáliába. A csehül, lengyelül beszélők pedig a hatalmas rokon – az orosz szomszéd főnhatóságát talán szívesebben elviselnék, mint az osztrákét.

Szóval, ezek a különböző nyelvű, különböző országokkal szimpatizáló lakosai Ausztriának egymással folyton veszekszenek, versengenek. Ha összeülnek tanácskozni az ország házában a törvényhozók, hát néha valóban egészen furcsa dolgok történnek ott.

Én már láttam az ő országházukat. Kivülről olyan szép, hogy akár templomnak is beillenek. Belülről azonban a tanácskozásoknál ezek a különböző nyelvűk szerint különböző érzelmű urak gyakran úgy beszélnek, hogy egy korcsmában sem különben.

Hát persze, hogy ellenségeink, akik tudtak erről a gyönyörű egyetértésről, amelyben Ausztriának ezek az egy fejedelem alatt levő alattvalói egymással élnek, azt remélték, hogy talán még mielőtt az első ágyúlövés eldördülne, szétfutnak ezek a hűséges osztrákok a szélrózsa minden irányában, kiki oda, ahová a szíve vonzza.

S így csak természetes és bölcs intézkedés volt az Istenben boldogult öreg király részéről, hogy nem hívta össze az osztrák országgyűlést, mikor kiütött a háború. Minek lássa az ellenség a nagy egyenetlenséget, miért merítsen új reménységet a belső villongásokból, veszekedésekből?

Hiszen nálunk is van sok másnyelvű, máshitű ember, aki bizony gyakran szintén a féltékenység és irigység bűnébe esik a magyarsággal szemben. Nem akarják némelyek megérteni, hogy Magyarországon a magyaroké az elsőség joga.

De mikor a nagy veszély bekövetkezett, akkor mégis mindenki belátta, hogy legokosabb, ha a magyar állam védőpajzsa alá menekül. Felébredt bennük talán a szülőföld, a haza iránti szent szerelem – és ez vitte rá őket, hogy a magyarokkal válllvetve, egyesült erővel, egységesen védjék meg a haza szent rögét.

Sokszor hallottam gazdáimtól, hogy csak ennek az egységnek, mely bennünket egymással összefűzött, s annak az elhatározásunknak, hogy még az osztrákokkal szemben is felejtetni akarunk minden részükről ért bántalmat és testvériesen, lelkesedve egyesülünk velük is a közös szent cél érdekében, – csakis ennek köszönhetjük, hogy diadalmaskodtunk legnagyobb és legveszedelmesebb ellenségünkön. Persze, hogy a német szövetséges is segítségünkre volt csakúgy, mint ahogy a mi véreink az ő földjüket is védelmezték.

Éppen ezért le sem írhatom gazdáim megdöbbenését, midőn arról értesültek, hogy egy nagynevű, nagytekintélyű és nagyeszű ember egyszerre csak azzal áll elő a háború kellő közepén, a magyar parlamentben, hogy össze kellene hivatni az osztrák birodalmi gyűlést. Hiszen ez, asszonykám szerint, teljesen abszurd gondolat volt!

Azt akarta, hogy a háború alatt is folytassák kisdud pörlekedéseiket, melyek nem egyszer tettelegességgel végződtek – az ellenség gaudiumára?

Vagy attól félt, hogy így nagyon sokáig nem fogják nyilvánosan szidhatni a magyarokat, ami ritkán maradt el, ha egymással már elkészültek?

Vagy sokallotta a dicsőséget, a hírnevet, amelyet Magyarország magának éppen azzal szerzett, hogy a háború első három esztendejében csak az ő parlamentje működött, s mindent, ami nálunk, vagy a Keleten történt, ő általa, ő tőle tudta meg a világ?

Asszonykám valami furcsa szót használt, azt mondta, hogy egész perverz ötletnek tartja, hogy egy magyar ember kívánja és szorgalmazza az osztrák parlament egybehívását.

El is érte óhaját, volt is benne nagy köszönet, minden tekintetben.

Mindenekelőtt olyasvalami történt, aminek jóformán nevet sem tudnak adni az emberek.

Megkegyelmeztek a hazaárulásért súlyos börtönbüntetésekre ítélt cseh vezéreknek és szabadon bocsátották őket. Történt ez akkor, mikor már köztudomású volt, hogy ezeknek az embereknek hazaáruló galád izgatása minő gyümölcsöket termelt a harcztereken; – mikor már mindenütt a legnagyobb felháborodással beszéltek róla, hogyan mentek át tömegesen a tűzben álló cseh katonák az ellenséghez, vagy fogatták el szántsándékkal magukat; – mikor már annyi volt az ellenséghez átpártolt cseh áruló, hogy egész cseh dandárok küzdöttek ellenünk a harczterek mindegyikén.

Ki inspirálta, kinek az ideája volt, kinek az agyában termelt ez a torzszülött gondolat, azt máig sem tudni – nem akad gazdája. De a hihetetlen megtörtént. Hogy minő gondolatokat és érzelmeket támasztott ez országok- és népekszerte; hogy minő elkeseredést, minő szívfacsaró fájó érzést kelthet a lelkében azoknak az egyszerű, becsületos embereknek, azoknak az önfeláldozó, páratlan hősöknek, akik immár negyedik esztendeje hullatják a vérüket, áldozzák fel testi épségüket és életüket a hazáért, a királyért – vajjon erre nem gondolt-e senki?

Már most csak azzal nem vagyunk egészen tisztában, hogy a háború dühöngésének tetőfokán, a borzalmak negyedik esztendejében kijár-e ez a kitüntető bánásmód minden becstelen hazaárulónak, avagy csak az részesülhet benne, ki be tudja bizonyítani azt a módfelett dicső és úgy látszik mindenre följogosító dolgot, hogy ő csehnek született.

Az ámuló, a megrökönyödött világ magához sem tudott térni a csodálkozásból, hogy a legnagyobb bűnt, a hazaárulást elkövetett, s ennek folytán a legsúlyosabb büntetésre elítélt emberek hirtelen, mintha misem történt volna, visszatérnek a becsületes emberek közé.

De ők maguk is, úgy látszik, félremagyarázták ennek a „megkülönböztetett” bánásmódnak az okát, – mert egyszerre csak nem fértek a bőrükben. Ahelyett, hogy hálát adtak volna a Mindenhatónak, hogy a tömlöczből felkerültek a napvilágra, az Úristen szabad ege alá, és szerényen, bűnbánóan meghúzódtak volna, – hát éppen ellenkezőleg, úgy viselkedtek, mintha a háborúból kitüntetésekkel elhalmozott hőökként tértek volna vissza. De ezekkel ellentétben még hangosak is voltak – követelődzök és nevetlenek.

Én ezen sem lepődtem meg. Ha én valami nagyon csúnya, rossz dolgot követnék el, s asszonykám, ahelyett, hogy megverne érte, még holmi jó falatot dugna a szájamba, – hát bizony nekem is fejembe szállna a dicsőség. Mert egész bizonyosan azt hinném, hogy valami szép és jó dolgot cselekedtem, hiszen jutalmat kaptam, – míg ha rosszat követtem volna el, hát verés lett volna osztályrészem.

Valószínű, hogy ők is így gondolkoztak, s azért mertek annyira szájhósködni.

Most azonban olyasmi következett, amit már én sem értettem meg. A magyarok ellen mertek támadni, persze csak a nyelvükkel. Mert az igazi fegyvert, azt mindig lerakták, valahányszor csak ellenséggel kerültek szembe!

Ahelyett, hogy soha el nem múló hálával lettek volna eltelve azért, hogy a magyar katonák hősiességükkel, rettenthetetlen bátorságukkal nemcsak saját hazájukat mentették meg az ellenségtől, de még az ő városaikat és falvaikat is a végpusztulástól, családjukat, gyermekeiket a lemészárlástól, arra a hihetetlen nagyságú vakmerőségre, kimondhatatlan méretű merészégre vetemedtek, hogy a maguk részére követeltek néhány magyar vármegyét.

Mi megtartottuk, megóvtuk az ő szülőföldjüket, otthonukat, ők hálából szemet mernek vetni, igényt akarnának tartani – a mienkre! Asszonykám úgy véli, s én osztozom teljesen nézetében, hogy ezek az emberek vagy a börtön levegőtlen éjszakájában, vagy a hirtelen kiszabadulás fölötti túlaradó örömeikben, elvesztették az eszüket. De hát annyira tele lenne a szegény Ausztriának minden olyan háza, amelyben a meghibbant elméjüket próbálják gyógyítani, vagy a közveszélyeseket a világtól elzárni és ártalmatlanná tenni, hogy ezeket a szerencsétleneket szabadon hagyják futkározni?

Asszonykám úgy hallotta egyszer, egy diskurzus közepette, melyet egy doktor bácsival folytatott a háborúról, hogy bizony igen szomorú, hogy gyakran nemcsak testi, de lelki járványok is járnak a háború nyomában. Mielőtt még a csehok rettenetes meghibbanása napfényre került volna, méltó megbotránkozást szülve hazánkban, – sajnos, már előzőleg nálunk szintén mutatkoztak egyeseknél – hál’ Istennek, még csak igen szörványosan – a lelki eltévelyedésnek nyomai. Úgy látszik, valahogyan a levegőben voltak ennek a járványnak a bacillusai, hogy majd itt, majd ott ütötte föl a fejét, harapódzott el a betegség.

Itt ugyan nem fegyverletételről volt szó a diadalmas, félelmes ellenséggel szemben, hanem békés diskurzusról a zöld asztalnál. – Stockholmban – beszélte asszonykám – egy nagy, idegen városban összegyűltek a világ szocialistái, megbeszélni, hogyan és miként lehetne e szörnyű háborúnak véget vetni, békét teremteni?

Hogy miért, miért nem, én nem tudom – de asszonykám szerint nem is illik, hogy egy kis kutya mindennek az okát-fokát kutassa, – az én asszonykám eddig nem igen rajongott a szocialistákért. Most azonban hallottam, mikor gazdámnak a következőket mondta:

– Ha sikerül most nekik a béke gyors megteremtése, akkor hívükké leszek én is, sőt imáimba foglalom őket.

De mi történt? Nemcsak, hogy a békét nem hozták létre, hiába ültek heteken és hónapokon át együtt, – de éppen a mieink, éppen a magyar kiküldöttek, úgy viselkedtek, úgy képviselték Magyarországot, a magyar érdekeket, hogy az örök gyalázatukra válik.

Mert hát hihetetlennek mondta asszonykám, amit ezek az urak ott elkövettek bőkezűségükben, önzetlenségükben. Nemcsak, hogy a megszállott területekből semmit, de semmit annak-tálni nem akarnának – még annyit sem, amennyivel magunkat legalább némileg biztosíthatnánk a jövőre a múlthoz hasonló alattomos támadása ellen a románoknak vagy szerbnek, – de még hitvány áruló viselkedésükért külön jutalomban is óhajtanák részesíteni őket.

Így például, hogy a pusztításért, amelyet a nálunk betört, majd kivert román hadsereg futása és üldöztetése alatt Románia a saját földjén szenvedett, mi kárpótoljuk őket!

Hát lehet-e még a világon ennél képtelenebb kívánság? kérdi asszonykám. Ha valami privát házba törnének be rablók, gyilkolnának, rabolnának ott, amíg csak ki nem verik őket, aztán a kiveretésüknél vagy elfogatásuknál megsebesülnének – nem örülteknek deklarálnák-e őket, ha gyógyítási költségeik számláját azoknak nyújtják be, akiknek házáat kirabolták, hozzátartozóit legyilkolták? Az igaz, hogy ezeknél gyógyítgatásra nem is igen kerülne a sor, mert minden földi bajtól meggyógyítaná őket – a kötél.

Az ellenség képviselői azonban meg lehettek elégedve a mi szocialista kiküldötteink viselkedésével. Egészen úgy beszéltek, mintha azoknak az érdekeit képviselték volna. Mindenesetre akárkiét inkább, mint a magyarságét.

Szóval, fölfordult minden az ország határain belül, kívül, – mint egy kormány nélküli hajót, úgy hányták-vetették szegény országunkat a hullámok. Nem volt erős kéz, nem kellett az erős ember, – de ígértek választójogot – és adtak fölfordulást, anarchiát és produkáltak olyan viszonyokat, amelyek közt lehetetlen a megélhetés. És ha, Isten ments, programjuktól valamit, például a választójogot, úgy ahogy ők akarják, mégis megvalósítanak – no akkor elmondhatjuk Ocskay brigadérossal, hogy: „jó éjszakát Magyarország!”

A kedves osztrákok

A nagy izgalmak közepette, amelyekben a honi események és állapotok folytonos tárgyalása miatt voltak gazdáim, szinte megfedkeztem én is arról, amire már egész nyáron erősen készültem. Folyton őket hallgattam, és szinte nem is gondoltam arra, hogy íme, osztrák földön vagyunk, – itt az ideje és helye, hogy végre egy kissé tanulmányozzam, megfigyeljem az osztrákokat is. Mert amit eddig hallottam róluk, mint nemzetről, hozzánk, hazánkhoz való viszonyukról, hát az bizony éppenséggel nem volt szimpatikus. Egyre csak azt hallottam hangoztatni róluk szóban és írásban, hogy irigyek, féltékenyek, rosszindulatúak velünk szemben.

No, gondoltam magamban, ha én csak egy kis kutya vagyok is, vagy talán éppen azért, azon leszek, hogy a legteljesebb pártatlansággal figyeljem meg őket, és jegyezzem föl tapasztalataimat, élményeimet. Mondhatom, hogy már azok a megfigyelések is, melyeket „tanulmányaim” kezdetén tettem, éppenséggel nem voltak épületesek.

A véletlen segítségemre jött, hogy igen gyorsan tapasztalatokat szerezhessenek, és őket alaposan kiismerhessem! Nohát kérem, nem sok köszönet volt ebben az ismeretségben!

Az igazsághoz híven, azt is meg kell jegyeznem, hogy az osztrákok megfigyelésében nagy segítségemre volt az a körülmény is, hogy gazdáim ezen a gyönyörű hegyen semmiféle kúrát nem végeztek. Úgy látszik, hogy a rendkívül friss, tiszta, illatos levegőben tett sok hosszú séta volt a kúrájuk. Amiből nekem megvolt az a nagy előnyöm, hogy reggeltől estig – kivéve az étkezések elég rövid idejét – folyton, szünet nélkül velük voltam. S így mindig hallhattam azt is, amit egymásközt beszéltek és részt vettem gyakran és közvetlenül tapasztalataikban is.

A véletlen – amelyről szóltam, – az volt, hogy valami csodálatos módon az új kormány, amely nálunk megszületése előtt, alatt és utána csak bajt és fölfordulást csinált az országban, – miután világrajöttét is csak annak köszönhette, hogy olyan jelszót dobott a nép közé: az általános titkos választójogét, mely kártékony baczellusként hivatva volt az országot elpusztítani, a magyarság erejét kikezdeni, fölemészteni, – ezúttal ráhibázott valami épkézláb, sőt, ha keresztülviszik, hát számunkra hasznos rendeletre is. – Így mondta és gondolta asszonykám.

Mert végre, nagysokára belátták, hogy bűnt követnek el hazájukkal szemben, megbocsáthatatlan bűnt, ha ölbetett kezekkel nézik, hogyan fosztják ki az országot mindenéből!

A tejjel-mézzel folyó Kanaánban, mondja asszonykám, már nyáron és ősszel, tehát közvetlenül az igazán jó termés learatása után, az elég jól sikerült gyümölcsszüret befejeztével – koplalnak az emberek. A magyar ujságok telve vannak panasszal, hogy a piacok mind üresek, se főzelék, se zöldség, se gyümölcs – semmi, de semmi sincs. S ha néha mutatóba van egy kis árú, annyit kérnek érte, hogy lehetetlen megfizetni. S ha a boldogtalan áldozat, a vásárolni óhajtó háziasszony csak a legszerényebb megjegyzést meri is megkoczkáztatni az ár nagysága miatt a piaci nagyhatalmasság színe előtt: hát akkor vagy kimondhatatlanul durva gorombaságot vihet haza kosarában ebéd helyett a családjának – vagy ha szerencséje van és egy kiválóan finom, udvarias kofaúrnőre akad, akkor tudtára adják, hogy nem baj, ha ő nem is viszi el az árút, majd megadja a dupláját – Bécs.

Bécs, ez a szó – mondja asszonykám – a nyitja, a kulcsa a rejtélynek, hogy miképpen lehetséges az, hogy egy olyan, főképpen földműveléssel foglalkozó országban, mint a mienk, a legnagyobb nyomorúság, a legnagyobb hiányok vannak az élelmezés terén, az ellátás körül!

Hogy az egész osztrák és magyar hadsereget mi élelmezzük – azt tudja minden gyerek.

Hogy Ausztria polgári lakosságának is annyit juttat a magyar kormány, amennyit csak lehet, az is köztudomású. Nem titok az sem, hogy még piroslani sem kezd a fán például a remek kecskeméti baraczk, a cseresznye, meg a meggy – már ott terem az osztrák ügynök és ajánl a termelőnek olyan árat, amilyenről ő még álmodni sem mert volna. Leköti előre az egész termést. Ugyanígy tesznek a szőlővel, a főzelékfélével, s mindennel, amit az áldott magyar föld megterem.

Hogy a lisztből, húsból mennyit csempésznek ki a megengedett, az önkényt átengedett kvantumon kívül, hát annak éppen csak a jó Isten a megmondhatója. Mert sem a csempész maga, sem az, aki neki ebben segédkezett, nem fog jelentkezni. Szóval – ez a magyarázata annak a szinte hihetetlen dolognak, hogy *nálunk* terem minden, *nekiünk* azonban semmi!

De hogyan is érne rá a kormány, így mondja asszonykám, hogy olyan csekélységgel törődjék, mint amilyen például az országnak élelemmel való ellátása? Nem sokkal fontosabb-e az, hogy minden ember öt évenként egyszer leadhassa a szavazatát? Azért már érdemes élni, koplalni, fázni, nélkülözni.

Ha csak a sors úgy meg nem tréfálja a szegény földi halandót, hogy mire annak a végtelen nagy, mámoros örömmel a pillanata elérkeznék, hogy ő a szavazó urna elé állhasson, – hát mégsem teheti meg, mert már egészen, általánosan, sőt nyilvánosan a föld alá került. Mert hiába: sem fűteni, sem jóllakni, sem ruházkodni nem tudott az általános titkossal – s a nyomorult test ilyesmit is megkívánt volna – a szavazati jog bírhatásának nagy boldogságán kívül.

Elég dolga volt az új kormánynak, míg sikerült az országot erősen puffogó, nagy jelszavakkal fölízgatnia, lázba hoznia. Már azután az olyan szimpla, vulgáris feladatokra, mint amilyen az élelmezés kérdése – igazán nem vállalkozhatott.

De hogy valamiképpen igazságtalanok ne legyünk velük szemben, mondja asszonykám, hát meg kell állapítanunk, hogy valamit mégis tettek ebben az irányban is. A sok ujonnan kreált miniszterség közül egyet megtettek élelmezésinek. És még hozzá: egy olyan megnyugtató külsejű és terjedelmű bácsit állítottak e minisztérium élére, hogy a közönség úgy vélekedett, meglehet minden reménység arra, hogy az országnak ez irányban jó dolga lesz. Mert aki magát ilyen kitünő eredménnyel tudja élelmezni, az tán csak az országot sem fogja mostohább elbánásban részesíteni.

Sajnos, igen rövid idő telt bele – és keservesen konstatálták az emberek csalódásukat. Mert az ő jó kondíciója megmaradt ugyan, de az országé, a lakosságé egyre rosszabb lett.

S miután a zúgolódás az emberek körében, a megbotránkozás a sajtóban egyre hangosabb lett, nagy dologra szánták rá magukat az intéző férfiak. A kiczipelt, kicsempésztett termést vissza már nem hozhatták, a bécsi polgármester óhajait megtagadni a világért sem merték, rászánták hát magukat arra, hogy egy kicsit itthon fognak körülnézni.

Mert nagyon is jól tudták azt, hogy mind a fölsorolt utakon és módokon kívül van még egy – s ránk nézve nem a legkellemesebb, – amely szintén alaposan belényúl szegény, kopár, már általuk eléggé kifosztott éléskamránkba.

Ugyanis a háború tartamának növekedésével mind nagyobb mértéket öltött nálunk az osztrák invázió. Penziókat és hoteleket, hónapos szobákat és évi lakásokat elárasztottak szerető osztrák testvéreink. Gyomrukat megtölteni, a mi készleteinket pusztítani volt a céljuk. Így tehát, ha magyar ember itthon a hazájában lakást nem kapott, ha magát és családját élelmezni nem tudta, ha mindent rettentően túl kellett fizetnie, ezt nagyrészt a kedves szomszédoknak köszönhette.

Azoknak a szomszédoknak, akiknek békeidőben, mikor nekik is volt mit enniük, nemcsak eszükágába se jutott volna bennünket látogatásukkal szerencsétetni, de még a Bécsben időző és Budapestet is fölkeresni óhajtó idegeneket, külföldieket is a legképtelenebb mesékkal riasztották el – féltékenységből és irígységből!

Azoknak a szomszédoknak, akiknek semmire volt elég abból, amit tőlünk kaphattak az ország terményeiből, de minden túlsok volt, amit akár az iparcikkekből, akár szénből, papírosból, posztóból, vászonból és egyéb, a megélhetéshez szükséges dolgokból nekünk kellett volna cserébe és némi kis kárpótlásul szállítaniok.

S ha már nagy kínnal-bajjal küldtek is valami árút, hát bizonyosan a legselejtesebbet. Így azután elértük azt, hogy mi a saját terményeinket az osztrák ügynökök bevásárlásai miatt horribilis áron fizettük, az osztrák árút pedig, a kimustráltat, melyet ők nekünk küldeni kegyeskedtek, szintén csak úgy tudtuk megszerezni, ha legalább a dupláját fizettük annak, ahogy az árú náluk kapható volt.

Így tehát a kormány nagy és merész dologra szánta rá magát. Szinte hihetetlen, de módot akart nyújtani arra, hogy magyar ember is ehessen az áldott magyar anyaföld termését – és magyar ember is kaphasson lakást Magyarország fő- és székvárosában, Budapesten.

Tehát igen finoman, igen óvatosan, igen tapintatosan föl akarta szólítani a hotelokat, penziókat megtöltő, itt semmi foglalkozással nem bíró és csak készleteinket fogyasztó idegeneket, hogy mulatozásukat nyolcz napnál tovább ne méltóztassanak üzni.

Most tehát megérkeztünk a véletlenhez, mely segítségemre jött osztrák honfitársaim kiismerésében, a rendelet alakjában, amely, mint föntebb említettem, annyira helyes és jó lett volna, annyira hasznos az ország *népének*, hogy szinte lehetetlennek tűnt, hogy ettől a népboldogító kormánytól származik. No, de nem is lett belőle semmi. Hogy mertek volna ők az osztrákokkal újjat húzni, nekik a legcsekélyebb mértékben is kellemetlenkedni! Isten mentsen, hiszen abból baj is származhatnék! A legnagyobb baj, az egyetlen baj, mely őket érheti: hatalmuk megrendülése.

Még mielőtt erről az igen helyes, bölcs és éppen azért soha életbe nem lépő rendelet-igérvényről szó lett volna, a legnagyobb megbotránkozás hangján beszéltek asszonykámék az osztrákoknál, osztrák földön tett tapasztalataikról. Amióta csak Németországot elhagytuk és Ausztria földjére léptünk, nem beszélhattünk olyan teremtett lélekkel, akár kereskedő, akár iparos, akár másfajta volt és Ausztria boldog szülöttjének vallotta magát, – aki ne szidta és ne gyalázta volna Magyarországot.

Hogy egyebet ne említsek, csak azt az örökké egyforma, örökké elmaradhatatlan refrént, – mintha csak az a beszélő-masina, amit fonográfnek hívnak az emberek, mondta volna el mindenütt, – hogy mi, magyarok megfúlunk a saját zsírunkban – s a szegény Ausztriának nem adunk semmit sem.

Hogy a nagy bosszúság mellett, így mondta asszonykám, még egy kis kómikum is legyen a dologban, majdnem mindegyik üzletben, ahol ezt a mérhetetlen nagyságú valótlanságot mondták, ott lógtak a nagy táblás-fölrírások: Magyar árú, magyar sütemény, magyar szalámi, magyar gyümölcs stb.

Én már szinte félttem, hogy egyszer még valami baj lesz ebből, hogy asszonykám türelmének fonala végre elszakad. Mert ő kezdetben nagyon szépen és szeliden magyarázta mindenkinek, akivel e kérdés szóba került, a való helyzetet. De úgy látszik, az osztrák embernek nagyobb a gyomra, mint a szíve, az étvágya jobban működik, mint a fölfogóképessége. Nem értették meg. Pedig én úgy vélem, hogy az én asszonykám eléggé értelmesen tud magyarázni. Többet nem kell mondanom ez állításom bizonyítására, csak annyit, hogy én kis kutya létemre

mindent megérték, amit ő velem megértetni akar. Már pedig olyan szerénytelen csak nem leszek, hogy azt higgyem, hogy az érdem talán az én intelligenciámé és nem az ő magyarázó-képességeé.

Mert hiszen volt nekünk egy hasonló kis esetünk még Németországban is. Ott, mint már elmondottam, csak kis papírosszeletkéik ellenében lehetett mindent vásárolni. De a mi szállodánkban minden ilyen papíroskát elvettek tőlünk az ellátás fejében, hát mi azonfelül nem vásárolhattunk semmit sem. Egyszer azonban meglátott asszonykám egy hentes kirakatában egy szép rúd szalámit. Mind a kettőnknek nagy gusztusunk támadt reá, gondoltuk: bemelegyünk, megpróbáljuk, hátha mégis adnak belőle nekünk is. Szerencsémre már én is elég jó benyomást tettem a hentesnére, ezt láttam és mondta is. Szerénységem tiltja ismételni, hogy mit mondott rólam. Asszonykám megmondja, hogy mit kívánna.

– És a jegy? – kérdi ő.

– Az bizony nincs. Mi, kérem, magyarok vagyunk, – mondja asszonykám, – hazulról semmit a világon nem kaphatunk, mert az osztrákok a határon nem engednek ki semmit sem; itt meg kevesebb jegyet kapunk, mint a bensülöttek, hát ez bizony nem valami fényes állapot. Nem terheljük túl a gyomrunkat.

– Magyarok? – kérdi a hentesnéni, – hiszen maguknál rettenetes sok van mindenből.

– Igenis lenne, – mondja szomorúan asszonykám, – ha ki nem vinnének mindent, kis részben Németországba, nagyrészt meg Ausztriába.

– Lehetetlen – mondja ő, – hiszen az osztrákok mind azt mondják, hogy semmit a világon nem kapnak Magyarországból?

– Ha azt mondják, akkor a képzelhető legnagyobb valótlanságot állítják.

S erre asszonykám elkezdte magyarázni, úgy ahogy én azt fentebb próbáltam leírni, a honi állapotokat és viszonyunkat e tekintetben Ausztriával. A néni egészen meg volt hatva, s azt mondta:

– Hiszen ez egészen hasonló eset és viszony, mint amilyen köztünk, bajorok és a poroszok között van! Ők is éppen így bánnak el velünk.

S úgy megsajnálta bennünket, hogy mindjárt adott jegy nélkül egy nagy darab szalámit. Mondta, hogy csak jöjjünk be máskor is, fog ő adni megint, felvilágosításunkat pedig tovább adja, hadd tudják meg mások is a valót, az igazságot.

S így asszonykámnak értelmes magyarázata nekünk egy darab szalámit eredményezett, igazságunknak pedig egy buzgó szószólót. Mert akármikor mentünk be megint hozzá, mindig elmondta előttünk a jó hentesnéni a többi, kosarakkal, táskákkal felszerelt néniknek, hogy milyen csúnyán viselkednek és minő hálátlanok az osztrákok a szegény magyarokkal szemben, nemcsak elvisznek és elvesznek előlük mindent, de még le is tagadják!

Idővel azonban Ausztriában már unta asszonykám ezeket a lépten-nyomon szükségessé vált magyarázatokat, a folytonos helyreigazítását az igazság ilyen nagyfokú elferdítésének.

Náluk, úgy látszik, nem annyira az értelem hiányzott ezekkel a magyarázatokkal szemben, mint inkább a jóakarát. Azért félttem, hogy baj lesz belőle, ha asszonykám végleg megelégedi ezeket a rágalmakat hallgatni.

S ekkor csapott be a bomba. Ekkor jelent meg a magyar ujságokban az a rendelet-igérvény, hogy föl kell szólítani az idegeneket, akiket semmi dolog vagy foglalkozás Budapesthez nem köt, hogy nyolcz napnál tovább „egyhuzamban” ne üdüljenek nálunk.

Látni kellett volna azt az összeröffenést, ami erre közöttük támadt. Bámultak a merészségen – és indignálódtak, – mondja asszonykám.

Napokon át csak erről folyt a tárgyalás, jöttek az ujsághírek minden formában és nagyságban, még tárczák és vezércikkek alakjában is. De bezzeg arról senki sem beszélt, mikor ugyanezt a rendelkezést Salzburgban akarták életbeléptetni. S hogy nem tették, ennek oka csak az volt, hogy jobb megoldást találtak. Olyat, amelynél a kecske is jóllakik és a káposzta is megmarad: a nép se panaszkodik, hogy az idegenek eleszik előlük az elemózsiát, a vendéglősök se, hogy rontják az üzletüket, nem koppaszthatják az idegeneket. De azért megint csak kénytelen vagyok fönt ígért pártatlanságom érdekében és értelmében kijelenteni, hogy ez a koppasztása az idegeneknek távolról sem volt olyan veszedelmes, mint nálunk a – bennszülötteké.

Mi véletlenül ott voltunk Salzburgban azon a napon, amikor minden vendéglő ablakában két étlap jelent meg. Egyik a bennszülötteknek szólt, a másik az idegenek számára. Az utóbbin persze az árak majdnem a duplájára emelve. Adnak pedig állítólag „magyar” húst, s ezt kell drágán megfizetni, de a bennszülött is megnyugodhatik, hogy az idegen nem pusztítja az ő élelmikészletüket. S minthogy ez az idegen – pláne a háborúban – sem nem francia, sem nem angol, de még csak amerikai sem, hanem leginkább magyar, előáll az a ránk nézve nem nagyon mulatságos helyzet, hogy odahaza örült drágán fizetjük a húst, mert mindent kivisz az osztrák, – (tehát roppant csekély a kínálat) – ha pedig kimegyünk Ausztriába, megint csak kiüríthetjük erszényünk tartalmát egy darab húsért, azon a címen, hogy a hús Magyarországból jön, – tehát jól kell megfizetni.

Rólunk, szegény magyarokról, mindenütt csak nyúzzák a bőrt, mondja asszonykám. No már nem szeretném, sem ha asszonykámét, sem ha az enyémet valóban lenyúznák. Hiszen úgymint mindig azt mondják, olyan karcsú vagyok, – hogy ne mondjam sovány – hogy alig van rajtam más, mint csont és bőr. Csupaszcsonttal igazán nem szeretnék járni.

A salzburgi – mint asszonykám furcsán elnevezte – Janus-arcú étlap ellen nem hangzott el egyetlenegy szó sem az osztrák újságokban. Még Tirolról sem írtak semmit sem, ami panaszként hangzott volna. Minden további megjegyzés nélkül közölték a hírt, hogy ott az idegeneket fölszólították a távozásra. Pedig ott nem kutatták egy csöppet sem, van-e ott dolguk, nincs-e, csak egyszerűen kitessékelték őket. Míg a mi „tervezett” rendeletünkről mindenki beszél, mindenki megbotránkozik rajta, valóságos lázadásnak minősíti ezt az eljárást.

Mert ha csakugyan meglesz a rendelet, mennyi szép terv dől dugába! Velünk együtt a szállodában volt például egy kilencz tagból álló család. Egészen oda voltak a rendelet hallatára. Megütközve kérdezték asszonykámától, hogy mitévők legyenek ők ezután a télen, ha a nem tudom én hány fuvar szenüket nem sikerül megkapniok? Mert eddig természetesen azt tervezték, hogy ebben az esetben a télre Budapestre jönnek valami előkelő hotelba. Ez természetesen is, mondta asszonykám, minthogy Bécs önkényt ad – oly sok szentet, s oly jó szívvel Budapestnek!

Személyes inzultusnak tekintették a rendeletnek még csak az ideáját is.

Egy másik hölgy rokonai, barátai sorsáért aggódik és amiatt kesereg, hogy kirándulásaik Budapestre némileg meg lesznek nehezítve. Azt mondja, hogy családjuknak valamelyik tagja mindig Budapesten tartózkodott – a háború kitörése óta. Ha az egyik visszajött, fölváltotta őt ott a másik. Ettek-ittak, amennyit csak tudtak, és hoztak magukkal mindent, amit csak megkaparíthattak.

Egy másik vendége a szállodának csudákat mesélt asszonykámnak honfitársai találékony-ságáról a magyarországi ellenőrző közegek kijátszásában. Egy fiatal asszony barátnője elment Budapestre, nyúlánk, karcsú termettel. S mikor két hét múlva hazajött, attól lehetett tartani, hogy a családi örömök még az úton elérik. Hogy ez a csoda hogy esett meg – kérdi asszony-

kám? Arról fölvilágosítást adhatna az a tömeg nullás liszt, mely abba a boldog helyzetbe jutott, hogy magyar származása dacára órákon át ölelhette körül egy osztrák nő testét.

No, gondolom én magamban, csak kerültem volna én abba a helyzetbe, amelyben az a liszt volt, majd megtanítottam volna én azt a karcsú osztrák nőt! Tudom, hogy nem jutott volna eszébe többet szegény hazánkat és a magyarokat így megkárosítani, így becsapni.

S ők mindezt, minden restelkedés nélkül, nyíltan beszéltek.

Végre asszonykám a sok önvallomás meghallgatása után azt mondja nekik:

– No lám, úgy-e, hogy önök maguk is bevallják, hogy a nálunk elfogyasztott sok elemózsián kívül mennyit csempésznek ki – kifogyhatatlan leleménnyel?

Erre megint megszólal egy másik tagja a társaságnak:

– Hát persze, de miért nem engedik kivinni nyíltan, akkor nem kellene csempészni!

Ez az ő fölfogásuk, mondja asszonykám! Sőt asszonykám úgy véli, ha mi annyit adnánk nekik, hogy náluk minden teremtet lélek jóllakhatnék belőle, akkor sem lennének megelégedve, ha azt tudnák, hogy maradt még nekünk annyi, hogy nem éhezünk, nem koplalunk.

Mert az ő boldogságukhoz szükséges lenne a saját jóllakottságuk érzetén kívül az a tudat is, hogy mi meg éhezünk. Mert ők telhetetlenek igényeikben velünk szemben, mint ahogy mértéktelenek az irántunk való irigységben és rosszakaratban.

Én nem értem persze annyira mások beszédét, mint az asszonykámét. Az ő furcsa német beszédjükön meg éppen nem könnyű eligazodni. De megismerem szemük járásán, arcuk kifejezésén, ha rólunk magyarokról beszélnek. Szeretnek, jósnak nyoma sincs ilyenkor az arcuk vonásain, – csak csupa csúnya tulajdonság ütökzik ki azon!

És mindennek dacára, bár végtelenül nagy szükség lett volna arra, hogy a rendelet-igérvényből törvény legyen, – nem lett belőle semmi sem. Szégyen, hogy így megalázkodtak az osztrák „testvér” előtt. Gyávaság velük szemben, bűn, könnyelműség magunk irányában, így mondta asszonykám.

Most már bátran és joggal állíthatják, hogy mi megretiráltunk előttük, – az osztrák pökhendiség és fenyegetődzés előtt. Ebben ők természetesen csak a mi gyöngeségünket látták, és bátorítást meríthettek belőle arra, hogy a jövőben is ugyanígy járjanak el. Tudniillik, hogy bármennyire is a mi részünkön lenne a jog és igazság, – az ő kíméletlen, jogtalan autokrata akaratauk érvényesüljön.

Szinte szégyelte asszonykám olvasni az osztrák ujságokban, hogy a Bécsbe ránduló magyar kormányférfiak és egyéb nagyfejúek hogyan védekeznek, mentegődznek, hogyan magyarázzák jobbra és balra a szegény kis rendeletet, – hogyan erősítgetik, hogy abban nincsen semmi animozitás, semmi rosszindulat az osztrákok ellen.

Attól tartott asszonykám mindjárt, hogy igazuk lesz: nem lesz a rendeletben semmi, – sőt magából a rendeletből sem! Még meg se születik, már ki is végzik.

S a félelme ezúttal megint alaposnak bizonyult. Egészen fölösleges és hiábavaló volt az összefüggés, a szörnyűködés az osztrákok részéről, – mint már annyiszor, mondhatnánk, mint talán mindig velünk szemben, ők maradtak felül! A rendeletből nem lett semmi. Pusztíthatják továbbra is a javainkat és ráadásul szidalmazhatnak ezentúl is kedvükre bennünket.

Be jó lenne pedig már egyszer végre azt a határon álló szegény tehenet, amely fejét felénk fordítja, amelyet eddig, sajnos, mindig csak mi ettünk, ellenben mindig csak az osztrák fejt meg, rávenni, hogy változtassa a helyzetét, s agyonnyúzott szegény tőgyét fordítsa már egyszer felénk is. S ha még akkor is illetéktelen, kapzsi kezek mernék megközelíteni, akkor

azt kívánná asszonykám, hogy bár csak valamelyik végtagjával alaposan móresra tanítaná őket! Én meg azt óhajtom a magam részéről, hogy én is ott lennék akkor, majd segítenék én is annak a szegény tehénnek!

Ujra otthon

Végéhez közeledett már Ausztriában való tartózkodásunk. Búcsúsétainkat végeztük. Fölkerestük még egyszer a remek erdei utakat, gyönyörködtünk a szebbnél-szebb kilátásban, a vidéknek változatos panorámájában.

Asszonykám a Teremtő igen bölcs intézkedésének mondta, hogy megakadályozta azt, hogy a hegy és a völgy, a nap és a hold, az erdő és a mező, az égboltozaton ragyogó csillagok, a mezőn illatozó virágok, a fák ágai között csicsergő madárkák, az égen úszkáló kis bárányszerű felhők nem beszélhetnek más-más nyelvet, mint az emberek, a szerint, hogy mily országhoz tartoznak, milyen égöv napja tűz le reájok. Egységes-egy a nyelvük, akármilyen elnevezésű, szokású, nyelvű vidékhez tartozzanak is. Míg az érzékenyebb szegény földi halandó csömört kaphat, így mondja asszonykám, az emberi csúnya indulatoktól, az egymás ellen folytatott agyarkodástól, irigységtől. Fájhat neki, hogy mennyi minden képes az embereket szétválasztani, elidegeníteni egymástól – egymás ellenségévé tenni! Hogy a személyes ellentétekhez járulnak még a nemzetiségi, a vallási különbségek, s hogy emberek, mint például most a borzalmas háborúban is, kénytelenek legyilkolni egymást azért, mert más-más országban születtek, más-más nyelven beszélnek – pedig talán egyéni hajlamuknál fogva a legjobb barátsággal lennének eltevely egymás iránt.

S ha az ember, midőn szive tele van keserőséggel, kimenekül a természethez, az nem érdeklődik nemzetisége, nyelve iránt, nem faggatja, nem kutatja, hogy melyik templomba jár imádkozni Istenéhez? Tárt karokkal fogad mindenkit, aki szeretettel közeledik hozzá. Egy nyelve van csak, bármely világrészben, akár a déli égöv napsugara perzseli, akár a hideg éjszakában keressük is föl, a megértésé, a szereteté. Aki így közeledik hozzája, aki ezen a nyelven szólítja meg őt, azt szeretettel öleli keblére.

S ezért esik mindig annyira nehezebb asszonykámnak a búcsú a természettől, a visszatérés a nagyvárosba. Amíg megvolt a szép házunk, a gyönyörű kertünk, hát az utóbbi egy darab természetet képviselt és sok mindenféle kellemetlenségért, bajért kárpótlást, vigasztalást nyújtott neki. Most, hogy az, sajnos, már nincs meg, csak igen kis részben és nem úgy, hogy ott is lakhatnánk, nagyon nehezen szánja rá magát asszonykám, hogy visszatérjen a városba – ahol csak emberek vannak.

Mert azoknak, akik nálunk a város rendezésével foglalkoznak, úgy látszik, nemcsak érzékük nincs a természet iránt, de határozottan ellenszenvvel viseltetnek iránta. Minden talpalatnyi helyet beépítenek, virágra, bokorra, fára még álmukban sem gondolnak.

A mi fővárosunknak a fekvése remek, környéke csodaszép, szóval minden megvan ahhoz, hogy ha a kultúra vívmányait egyesítenék a természet bőséges és pazar adományaival, hát valami még sohasem látott szépségű várost teremthetnének itt, olyant, melynek csodájára járhatna a világ.

Pedig éppen az ellenkezőt teszik, mondja asszonykám. Annyira nem szeretik a természetet, annyira nem szívelik semmi produktumát, hogy pusztítják ott és úgy, ahol és ahogy csak tudják.

Van a városunk kellő közepén egy gyönyörű hegy. Én tudom legjobban, hogy milyen szép, elég sokáig laktam ott, – elég sajnos, hogy most már nem ott van a tanyám!

Hát ez a hegy, kérem, megvolt azóta, mióta az Úristen teremtette. Ez pedig már nagyon régen lehetett. Ellenben nem valami hosszú idővel ezelőtt az emberek még egy hidat akartak építeni a Dunán keresztül – ennek a szép hegynek környékén.

S ahelyett, hogy a hidat úgy vezették volna, ahogy a hegy fekvése megkívánta, a hegyet kezdték lebontani. Mert az emberi bölcsesség éppen egyenesen nekivezette a hidat. Asszonykám, ahányszor csak arra megyünk, említi, hogy szívfájdalom nélkül nem tudja nézni ezt a vandál pusztítást.

Vagy például ennek a gyönyörű hegynek az aljában építenek egy fürdőt. Mert ez a hegy, kérem, nemcsak szép, de jóságos is. Gondoskodni akar a beteg emberiségről és meleg forrásokat fakaszt a testéből. Úgy helyezik el ezt a fürdőépületet, olyan magasra csinálják, úgy ellátják a kupolák tömegével, hogy mint egy óriási spanyolfallal elleplezik, eldugják magát a hegyet. Aki a fürdő mellett, a hegy tövében elsétál, annak fogalma sem lehet arról, hogy milyen gyönyörű hegy alatt jár.

Ennek fejében azonban csináltak ott egy, – a maga nemében igazán egyetlen látványosságot. A hegy lejtőjén, a szebbnél-szebb nyaralók, kertek közepette építettek egy csodamagas gyári kéményt. Büszkén, gögösen nyújtogatja téglanyakát a szép villák teteje, a gyönyörű lombos fák koronája fölé, s mintegy azt látszik mondani, hirdetni: Van-e még a világon gyári kémény ilyen helyzetben? Eldicsekedhetik-e még csak egy is azzal, hogy egy nagy városnak legeslegszebb villanegyedében épült? S hogy majd ha egyszer megnyílik a fürdő, – amit unokáink talán majd mégis csak megérnek – akkor a legszebb vidékre, a legpompásabb házakra, a leggondosabban ápolt kertekre fogja leokádni a füstöt.

Valóban, ez a látvány nem mindennapi – ritka és meglepő. Nem hiába mondogatták a hegy lakói, a villák tulajdonosai asszonykámnak, hogy bizony még a háborús nagy fogyasztás dacára sem kellene valami kis dinamitfélét sajnálni, sem a kéménytől, sem a tervezőjétől, sem attól, aki ennek a felséges ideának a keresztülviteléhez az engedélyt megadta.

De hát egy kis kutya ne avatkozzék ilyen dolgokba. Az nem is dukál neki, meg azután napokig írhatna, éjjel és nappal – és még sem készülne el vele, ha minden hasonló esetet, bár csak igen röviden is, föl akarna említeni.

Fájó szívvel hagytuk tehát ott a szabad természetet, szép vidéket, én kiváltképen, mert tudtam, hogy most megint hosszú időre vége a szabadságnak. Most visszakerülök megint a vígasztalan kőtengerbe.

Ezúttal nem penzióba mentünk lakni, hanem barátaink ajánlatára megpróbáltuk az életet egy Duna-parti szállodában. Asszonykámnak nem volt az idea ellen kifogása, mert úgy vélte, ha már egyelőre nem lakhatik a hegyen s nem nézhet le onnan a városra, legalább is a városból legyen módjában a hegyre látnia. S éppen egészen oda látunk.

A szálloda maga régi, jóhírű intézmény, s a szobáink is elég tágasak és szépek. Persze a mi volt házunkkal, az én első otthonommal sosem szabad összehasonlítást tennünk.

Hiszen azt én, mint némi tapasztalattal bíró kis kutya, magam is fölérem ésszel, hogy egy szálloda vagy bármely közhasználatra készült épület, amelyet abból a célból építettek, hogy jövedelmezzen – sosem lehet oly szép, mint egy művészi alkotás, melyet tulajdonosai egész szívükkel, minden idevágó ismeretük és tudásuk fölhasználásával, csak maguknak, saját használatukra építettek. Persze baj volt, hogy ennek a szép háznak oly fogyatkozásai is voltak, – de ezek már nem gazdáim hibájából, – hogy egy olyan rendszerető, alapos gazdasszonynak, mint amilyen az én asszonykám, nem igen lehetett velük megbirkóznia. – S ezért fájó szívvel meg kellett tőle válnia, – s fáj még ma is mindig a szíve, ha ablakunkból a mi hegyünket nézi, vagy visszagondol reá, ami bizony elég gyakran megtörténik.

Csodálatos módon, amit legkevésbé mert volna reményleni egy népes szállodában – mégis ott találta meg leginkább azt a csendet és nyugodalmat, amelyre vágyott; ebben itt több része van az asszonykámnak, mint a penzióban volt. Egy elég tágas külön előszoba választja el lakásunkat a folyosótól és nyeli el az elkerülhetetlen zajt.

És még valami érdekes tapasztalatot is tehattünk itt. Ha már a penzióknak is jól megy a dolguk, hát a szállodák azt a sokat emlegetett, csúnya szót, a „konjunkturát” még sokkal nagyobb mértékben élvezhetik. Minden szobát háromszor is kiadhatnának mindennap, mert hisz állandóan minden fürdőszoba is – ha csak nem tartozik valamelyik lakáshoz, úgy mint a mienk – úriembereknek van kiadva hálósobául.

És ennek daczára nem száll sem a tulajdonosnak, sem alkalmazottjainak fejébe a dicsőség. Úgy látszik, ők, igen bölcsen, gondolnak a multra, amikor is házuk jóhírnevét megállapították, s a jövőre is, amikor talán egyszer végre mégsem lesz háború és előállhat a régi, most szinte elképzelhetetlen helyzet, hogy több lesz a szoba, mint a vendég.

S akkor vissza fognak emlékezni, vissza fognak gondolni az emberek arra, hogy ki volt az és hol volt az, ahol mégsem aknázták ki túlságosan a helyzetet, ahol, ha már meg is fizették a most elmaradhatatlan háborús árakat a vendéggel, de legalább háború előtti tisztességtudással bántak vele.

Mondhatom, hogy ezirányban nincs okunk itt panaszkodni, – sem nekem, sem gazdáimnak. Engem is szeretnek, gazdáimhoz is figyelmesek, majdnem annyira, mint amennyire a külföldi nagy hotelokban tapasztaltuk. Ott persze még csak föl se tűnt gazdáimnak, úgy megszokták, – nálunk, sajnos, már egészen külön említésre méltó erényszámba megy ez.

A korzó

Az én szememben nagy előnye volt lakásunknak az a körülmény is, hogy a Dunaparton voltunk, tehát közelebb a mi hegyünkhöz, hamarabb följuthattunk reá.

Az emberek ugyan, úgy vettem észre, magát a Dunapartot, s éppen a mi házunk előtt elterülő részét tartották valami nagyon jó sétahelynek, mert szép időben úgy hemzsegtek ott, hogy alig lehetett közöttük elhaladni, majdnem úgy, mint az erdő egynémely helyén a hangyák.

Ezúttal megint egyforma volt az ízlésünk asszonykámmal, aki szintén sokkal szívesebben sétált vagy kint a szabadban valahol, vagy legalább is a mi hegyünkön, mint ebben az emberáradatban. Én még attól is féltem volna, hogy amúgy is vékony, gyöngye kis lábaimat letaposná az a töménytelen ember.

Pedig, úgy látszik, asszonykám elég fura és érdekes tapasztalatokat tehetett, ha néhanapján, egyszer-másszor végimentünk a Dunasoron. Nohát, az valóságos kiállítás volt az embereknek, a női divatnak és még sok minden egyébnek. Éppen a minap hallottam, mikor gazdámnak elmondott egyet-mást asszonykám az itt tett megfigyeléseiből.

Például azt, hogy szinte nem hinné az ember, a háborúban mennyire fejtetőre van állítva a normális, logikus emberi gondolkozás és az ennek nyomában járó cselekvés minden tekintetben!

Elhinné-e azt valaki, rendes, háború előtti ésszel, hogy mikor a háború második esztendejében a bőr ára kimondhatatlanul magasra emelkedett, a nők, ahelyett, hogy bőrbeli szükségleteiket a minimumra redukálták volna, eddigi piczi kis kivágott czipőcskéjük helyett, amelyet a legnagyobb hidegben, még télen is hordtak, most, nyári hőségben is, majd térdig érő magas czipőket viseltek.

Vagy hogy tavaly, amikor Oroszországból a prémbehozatal már harmadik esztendeje szünetelt, s ennek a körülménynek kihasználásával a szent konjunktura segítségével a prémek ára az egeket verdeste, minden nő, aki a dunaparti kirakatban fölvonult és mutatkozott, úgy be volt prémekbe burkolva, hogy alig látszott ki belőle.

Azelőtt legfeljebb télen, nagy hidegben hordtak egy-egy kis szörme-gallért, vagy boát a nyakukon – amióta megfizethetetlen az ára mindennek, ami csak hasonlít is a prémhez, lehet olyan meleg, hogy az emberekről a verejték patakzik, hogy egy hideg Dunafürdő gondolata a legkellemesebben csiklandozza képzeletünket – a prémek mégsem vonulnak nyugalomba, sem valami „megóvó” hús, molymentes kamráiba, de czipelik őket a hölgyek mindig és mindenütt. A dicsőségért meg kell szenvedni.

No már nem elég nagy dicsőség, nem boldogság-e a mai fogalmak szerint, ha valakinek csak annyi pénze is van, hogy egy tenyérnyi prémnek a mostani árát meg tudja fizetni?

Az én asszonykámmal van egy prémes kabátja, amelyet még persze a háború előtt kapott; olcsó áron jutott hozzá. Én nagyon kedvelem azt a kabátot, kellemes, puha ülés esik azon, ha asszonykám föl-fölkap a karjára holmi nagy kutya, vagy valami töffögő-pöffögő, illatos, csúf – autónak nevezett alkotmány közeledtére.

És föl se vette a háború egész tartama alatt. Mikor megkérdezték hozzátartozói, hogy miért nem veszi már egyszer föl a szép prémes kabátját, hát azt felelte, hogy resteli, mert még azt találná hinni valaki, hogy most vette, a mostani áron. Már pedig ezt az árat most igazán csak holmi hadiuzsorás tudná megfizetni. Ő pedig nem az, s Isten mentse attól is, hogy annak lássék.

Lám, ilyen különböző az emberi ízlés, hogyan tudnék én kis buta kutyus abban eligazodni?

Hát még a szövetkérdés. Mikor a szövetnek az ára úgy kezdett emelkedni, asszonykám szerint, mint forró napsütésben a higany a hőmérőben – hát minden józan ember azt gondolta volna, hogy asszonyaink nem fognak ruhát csináltatni, csak a legnagyobb szükség esetén, s akkor is csak a legszűkebb méretekre fognak szorítkozni. S mi történt? A háborús nagy jövedelmek, óriási vagyonok bezsebelői nemcsak hogy csináltattak a rémesen drága szövetből ruhákat fölös számban, de olyan szövetpazarlással, oly rettentő bő alakban, amilyent talán csak nagyanyáink hordtak valamikor, amikor is egy mai ruha csináltatásának az árából egy kis birtokot lehetett venni.

Most aztán azt gondolhatná valaki, hogy ezeket a háború alatti hallatlan árú ruhacsináltatásokat a komolyan gondolkozó, háborús vagyonnal nem rendelkező tisztas úri elemek átengedték egészen az expresszmilliomosok hitveseinek és lányainak. Igen ám, de annak talán nincsen fogalma arról, amiről most éppen a háború alatt győződtek meg az emberek, hogy a divat oly rettenetes és erős zsarnok, akit még a háború, tehát ily szörnyű nagy és kegyetlen dolog sem tud leteperni!

Korántsem akarja asszonykám ezzel azt mondani, hogy most a jóízlésű, de kevésbé duzzadt erszényű úrinők, meg az olyanok is, akiknek a háborús megélhetés mérhetetlen drágasága amúgy is nagy és súlyos gondokat okozott, – holmi divatversengésbe kezdtek a konjunkturát élvező hölgyekkel.

Szó sincs róla. Sőt ezek szegények úgy határozták volt el, hogy nem csináltatnak ruhát a háborúban, amíg a meglevők szövetének épsége, szépsége kibírja. Azonban, ha kimentek az utcára, az ő háború előtti finom és jó szövetű, de szabásban, méretekben a mostani rémesen bő divattól teljesen elütő ruháikban, hát akkor nem amazok voltak a föltűnők, akik az új és divatos és nagyterjedelmű ruhákat hordták – hanem ők, a finom szövetből készült, de elavult formájú öltönyeikben.

Már pedig van-e kínosabb valami egy jó érzésű úrinő számára, mint az utcán – föltűnést kelteni? Akár túldivatos, akár éppen a divattól elmaradt ruházata révén.

S így kényszerítette a nagyhatalmú csúnya divat főhajtásra, magamegadásra azokat is, akik boldogok lettek volna, ha a háború egész tartama alatt lehetőleg át nem lépik a ruhakészítő szalonok küszöbét, szegény férjek erszénye tartalmának fölemésztőjét, a női erények kísértőjét s néha – talán nem is oly ritkán – azoknak temetőjét is.

De nemcsak az anyagiakban való tobzódást figyelhette meg asszonykám, nem annyira a dunaparti, igaz, ritka séták alkalmával, mint inkább otthon ablakunkból, ha néha le-lepillantott az utcára.

Igy legalább csak látta őket, de nem kellett közöttük lennie. Úgy mondta asszonykám, hogy a luxus, a pénz orgiái mellett már a ruházkodás is elárulta az erkölcsi sülyedést. Mert ki hallott valaha olyat ezelőtt, hogy fiatal lányok (hacsak nem gyermekek) térdig érő ruhában járjanak az utcán! – A pókhálóval versenyre kelő harisnya nem födi, de inkább teljes valóságában láttatja lábukat, – s a kivágás a nyaknál sem hagy igazán semmi kívánni valót hátra. Úgy, hogy egy jobb érzésű nő valósággal pirul helyettük, ha őket meglátja.

Avagy talán téved ezúttal asszonykám? Talán éppen becsületes őszinteségük kifolyása ez a „leplezetlen” öltözködés? Talán éppen jövendőbelijüket, a majdan föllépő pretendenst nem akarják semmiféle meglepetésnek avagy csalódásnak kitenni, – s eléje nyujtanak jóeleve mindent, ami csak nyujtható, és mutatnak mindent, ami eddig még sosem volt megmutatható. Legalább is az utcán nem. Sőt csakis az anyakönyvi hivatal és a templom után. Míg így ő, az eljövendő, teljesen tisztában lehet a helyzettel – hogy mást ne mondjunk – már egy dunaparti

séta után. Ezen a téren legalább, igazán nem vesz zsákban macskát. S hogy azért az illúzió rejtegető selymes fátyla se hiányozzék egészen, ezt képviseli, ezt helyettesíti – a szájukból elmaradhatatlan cigaretta füstfelhője. Ebbe burkolódnak be, – ez a Monna Vanna-köpönyegük.

Az esős, lucskos őszi idő véget vetett egyidőre a dunaparti kirakatnak, a hiúságok vásárának – már mint a szabad ég alatt. Most már azután csak csukott helyiségekben, cukrászdákban, színházakban és hangversenytermekben, szállodák fényes éttermeiben folytathatták a kölcsönös divatversengést és a kérkedést vagyoni helyzetükkel.

Asszonykám úgy vélte, hogy ma már egy jobb ízlésű úriember vagy asszony csak a saját otthonában tartózkodhatik, avagy barátait keresi föl az övékben, mert az azelőtt előkelőknek mondott és tartott nyilvános helyek, mint például a cukrászdák, meg a szállodák uzsonnázó halljai stb., szintén el vannak árasztva olyan fajta közönységgel, amely – minden külső nagy luxus kifejtése mellett is – igazán nem kívánatos társaság.

Így tehát, mondja asszonykám, mint minden rossznak, úgy az új közönység e hangos és föltűnő előretörtetésének, az élet örömei e mohó kiélvezésének is megvolt a maga jó oldala és haszna is. Újból fölkeltette a jobb társaságbéli emberekben az otthon kultuszát és szeretetét.

Életem legszomorúbb napjai

No, én bennem nem kellett az otthon szeretetét újból fölkelteni. Bennem megvolt mindig. Már tudniillik, ahol az én asszonykám volt, ott volt az otthonom, s ott szerettem én lenni – ki-mondhatatlanul.

S ebből az én boldogságomból hirtelenül és kegyetlenül kizavartak!

Már közeledett a karácsony szent ünnepe. Szaladgáltam asszonykámmal a bevásárlásaikor, amelyekkel hozzátartozóit, barátait akarta megörvendeztetni, mikor egész váratlanul beütött a baj, a legnagyobb, mely engem érhetett! Elszakítottak asszonykámtól!

Semmi rosszra sem gondoltam még, élveztem életemet, asszonykám közelségét, mikor egyszerre egy napon a rendesnél nagyobb jövőst-menést tapasztalok szállodai lakásunkban. Már délelőtt föltűnt nekem, hogy asszonykám tesz-vesz, csomagol, – mint mikor elutazni szokott. De nem láttam ezúttal bőröndöket, hanem amit szépen összecsomagolt, arra ráírt valamit, és visszarakta a szekrénybe.

Éppen ezzel volt elfoglalva akkor is, mikor egy kedves barátnője véletlenül betoppan hozzá. Nagy meglepetéssel kérdezi, hogy talán elutazik-e? Én persze hegyezem a füleimet, hogy meghalljam, mit válaszol. Azt feleli engem megdöbbenő szomorú hangon:

– Lehet, hogy igen messzire!

Nem értettem mindjárt a dolgot, mert úgy hallottam mindig, hogy háborúban nem lehet igen messzire utazni.

Hogy ezután még mit mondtak, nem hallottam, mert mind a ketten igen halkán beszéltek, mintha csak szándékosan tették volna, hogy én ne halljam beszédjüket. Nos, ezt el is érték.

Mikor asszonykám barátnője elbúcsúzott, észrevettem, hogy könny volt a szemében. Istenem, gondoltam magamban, hát csakugyan olyan messzire utazunk el asszonykámmal, hogy még a barátnője is így meg van hatva?

Később a nap folyamán mind többen és egyre jöttek – késő estig. Ezúttal azonban nem volt oly hangos és vidám a beszélgetésük, mint ahogy megszoktam már, ha társaságot látott asszonykám magánál.

Rövid ideig maradtak, keveset és halkán beszéltek asszonykámmal – és olyan különösen búcsúztak tőle. Mindegyikük valamiféle vidám dolgot mondott neki az ajakával, a szemük azonban egészen másképpen beszélt.

Nemcsak, hogy valami eddig nem látott szomorúságot véltem bennük fölfedezhetni, hanem még egészen különös dolgot is tapasztaltam.

Kiváltképen asszonykám édesanyja és az uracskám szeme körül a szemhéjon valami különös pirosságot láttam, olyant, mint még eddig sohasem. Kezdett nekem a dolog nagyon nem tetszeni. Itt valami készül, azt éreztem. Hogy mi, azt nem tudtam, de féltem, sejtettem, hogy nem valami jó dolog lesz.

Az éjjel megfigyeltem asszonykámot, nem mertem lehunyni szemeimet. Bizony láttam, hogy ő sem alszik. Csak sóhajtozott, úgy látszik, fájdalma volt szegénynek és csöndesen, a párnájába, hogy gazdám a másik szobában meg ne hallja – néha még sírt is.

Mi lesz ebből, én Istenem, – tépelődtem az éj sötétjében? Odafutottam asszonykám ágyához, leültem a takarójára, hozzája simultam és nagyon szerettem volna megvigasztalni, segítségére lenni, csak tudtam volna, hogy és miként?

Csak jönne már a reggel, gondoltam, akkorra talán majd minden jóra fordul? Bezzeg, ha tudtam volna, mi vár rám, akkor sohasem kívántam volna a reggel fölvirradását.

Asszonykám fölkelt igen fáradtan, igen sápadtan. Persze, hogy én most még kevésbé akartam mellőle elmozdulni, mint máskor. Mikor meg öltözködni kezdett, s azt a ruháját vette föl, melyet az utcán szokott hordani, éppenséggel nem tángítottam közvetlen közeléből.

De mi történik? Még ma is végigfut a hátamon a hideg, ha visszagondolok a történetekre. A gazdám fölemel és azt mondja:

– Búcsúzz el asszonykádtól, Bébike!

No még csak az kellene, hogy én itt hagyjam asszonykámot, vagy ő engem, mikor attól tartok, hogy neki valami baja van, – nohát az lehetetlen.

És fölkúszok asszonykámra, úgy ahogy szoktam, ha nagyon akarom mutatni, hogy mennyire szeretem és belekapaszkodom a vállába. És asszonykám megfogja a fejcskémot és megcsókolja és azt mondja:

– Isten áldjon meg, kis kutyám!

És magához szorít és sír és hozzáteszi:

– Neked, kis kutyám, nagy baj lenne, ha én nem jönnék többet vissza. Mert téged senki sem szeretne többet úgy, mint ahogy én szerettelek. Igaz, hogy talán én hozzám sem ragaszkodik senkisémmel annyi hűségességgel, mint te.

És megint megcsókol. Amire gazdám egyszerre csak megfogott és elvett asszonykám simogató kezei közül.

Végtelenül megharagudtam ezért reá. A szívem meg fáj a megszakadásig. Már majdnem megtámadtam gazdámot azért, hogy kitépett asszonykám szerető karjai közül és még hozzá olyankor, mikor neki talán, úgy érzem, valami baja van és talán szüksége is lenne reám, de ő a karján tartott s máris szaladt ki velem – el hazulról. S mialatt visz, úgy érzem, hogy valami cseppen a fejemre. Olyan volt, mint az eső – csak meleg. Fölnézek és akkor látom, hogy a gazdám szeméből hullott reám az a meleg vízcsepp. Ezt látva, elmúlt a haragom iránta. Hiszen úgy látszik, neki szegénynek is fáj valami – hát olyankor csak nem haragudhatok még én is reá? A szívemet meg egyre jobban hasogatta a fájdalom.

Szaladt velem szegény gazdám az utcákon át, amíg csak meg nem érkeztünk asszonykám szüleihez. Sokszor voltam én már ott, szívesen is mentem oda, de persze csak asszonykámval együtt. Mit keressek én ott most nélküle? Akkor döbentem csak meg igazán, mikor gazdám pár percnyi ott tartózkodása után – átadott asszonykám szüleinek. Azt mondta nekik, hogy vigyázzanak nagyon reám, mert a lányuk nagyon szeret engem, hogy mire ő visszatér, épségben láthassa viszont kis kedvencét.

Hát hová megy az én asszonykám, miért megy el nélkülem, miért nem maradhatok én is vele, mellette, úgy, mint máskor?

Sok-sok ilyen kérdés járta át kis agyamat. Már egészen kábult voltam, már azt se tudtam, hogy mi történik velem, csak annyit tudtam, hogy végtelenül szerencsétlen vagyok. Kimondhatatlanul.

Most már gazdám is elbúcsúzott tőlem és mikor elment, rettentő módon vonítani kezdtem. Addig sírtam, üvöltöztem, míg egészen kimerültem. Mikor kissé magamhoz tértem s új erőre kaptam, újból kezdtem kétségbeesésem hangos kifejezését.

Pedig hát asszonykám szülei igazán mindent megtettek, hogy megvigasztaljanak. Kínáltak étellel, itallal, minden lehető jóval, beszéltek hozzám, szeretettel becézgettek, de ez mind nem használt. Hát lehet valakit megvigasztalni bármivel is, bárhogy is, akit olyan csapás ért, hogy elválasztották attól, akit az életben a legjobban szeret?

Napok teltek el, sőt hetek is, – s én még mindig nem láttam asszonykám, nem tudtam, mi történik vele. Az égő, nagy fájdalom valami elkeseredésfélének adott helyet. Asszonykám szülei úgy mondták, hogy egészen vad vagyok. Hát nem lehet-e megvadulni akkor, ha valakit olyan végtelen nagy bánat sujt, mint engem? Én mindig tudtam, hogy szeretem asszonykám, de csak most, amikor erőszakkal távolítottak el tőle, jöttem rá, hogy milyen nagyon, milyen mélyen szeretem.

A gazdám láttam néha, nagy ritkán, örültem is neki, – de azután megint visszazökkentem elkeseredett hangulatomba.

Egy szép napon jön megint a gazdám. Most már sokkal derültebb volt az arcza. De ki írja le az én örömeimet, a végtelen boldogságomat, mikor azt mondja nekem:

– Bébike, menjünk haza asszonykához.

A bőrömből szerettem volna kiugrani. Repülni szerettem volna, hogy csak mentől előbb ott és nála legyek. Még arra sem gondoltam nagy izgalmamban, hogy asszonykám jó szüleinek megköszönjem irántam tanúsított jóságukat, vagy csak el is búcsúzzak tőlük. Semmire sem gondoltam, csak arra az egy, végtelen nagy boldogságra, hogy látni fogom újból asszonykám.

S mikor végre elérkezünk a szállodába, fölmegyünk a lakásba, benyitunk asszonykám szobájába – hát én csak futok, repülök föl a diványra, ahol, azt hiszem, asszonykám fekszik vagy Isten mentsen, talán csak az árnyéka! Be van takarva egészen – ő az – a szeme az övé – de Istenem, mi lett belőle? Talán csak nem történt meg az a borzasztó dolog, amitől gazdám félt, mielőtt a gyönyörű házunkat eladta, – hogy asszonykám egészsége egészen elfogyott?

Mert most úgy láttam, hasogató fájdalommal a szívemben, hogy asszonykám maga is majdnem egészen elfogyott. Csak csont volt és bőr. Istenem, mi történhetett vele, mit csináltak vele?

Hát azért kellett nekem elmennem, hogy így lássam őt viszont? Azért nem engedtek a közelében maradnom, mert a jó Isten a megmondhatója, hogy mit követtek el ellene? Talán olyasmit, amit én semmi szín alatt sem türtem volna el, ha mellette vagyok, ha közelében vagyok – és azért távolítottak el mellőle?

Egyelőre egy kérdésemre sem kaptam választ. Mint az örült, úgy szaladgáltam le és föl, majd az asszonykához a diványra, majd a rég nem látott szobát szimatoltam végig. Újból és mindig csak visszatértem, fölugrottam asszonykához, hogy majd talán ő végül mégis csak megmagyarázza nekem: mi történt vele voltaképpen, hogy ilyen borzasztó szomorú állapotban kell viszontlátnom. No és főképpen, hogy megnyugtasson, hogy tovább fogyni már nem fog, mert hiszen akkor, Isten mentsen, igazán nem marad belőle semmi sem.

Láttam nagyon jól, hogy szavakban néma, de szemeimben, viselkedésemben annál hangosabban, érthetőbben kifejezett kérdéseimet asszonykám igen jól meg is értette. Nem tudom, hogy szegény gyöngesége miatt-e, avagy a viszontlátás fölötti meghatottságtól, még sem válaszolt kérdéseimre. Vagy talán csak azért nem beszélt mindjárt úgy hozzám, mint ahogy szokott, mert nem voltunk egyedül! Az én számomra igen szomorú volt, hogy, sajnos, még igen sokáig nem voltunk sohasem egyedül, négy szemközt, ahogy én legjobban szerettem mindig lenni asszonykámmal. Olyankor értettük meg mindig legjobban egymást.

Mert nemcsak, hogy egész nap, mondhatnám majdnem szünet nélkül jöttek-mentek a látogatók, de még valami ápolónő is volt állandóan asszonykám mellett. A vendégekre nem haragudtam, mert láttam, hogy asszonykám iránt való érdeklődésből, hozzá való ragaszkodásból jönnek. No és azért sem, mert úgy észleltem, hogy asszonykámnak jólesett barátai hozzá való szeretetének illetően megnyilatkozása. De az ápolónőt nem szíveltem. Elsősorban azért nem, mert a viszontlátás pillanatának első kitörő, lázas örömét is meg akarta zavarni. Mikor ugyanis mint a szélvész rohantam be és föl asszonykámhoz, azt mondta:

– Az Istenért, a kutya ne ugorjon föl, mert még bajt csinálhat a nagyságos asszonynak!

S ezt nekem mondta! Én fogok az én asszonykámnak „bajt csinálni!” Én, aki szét tudnék tépni mindenkit, aki csak a legcsekélyebb rossz szándékkal is közelednék feléje!

Ezzel a mondásával már eleve eljátszotta iránta való jóindulatomat. Növelte ellenszenvedet az a körülmény is, hogy mikor még egy vendég sem volt nálunk, ő már itt volt, s hogy mikor már az utolsó vendég is eltávozott, ő még mindig maradt. Ő volt tehát megakadályozója annak, hogy, bár csak rövid időre is, egyedül lehessek asszonykámmal. S ennek borzasztóan éreztem a híját. Alig vártam a percet, hogy végre eltávozzék tőlünk.

Lassan, lassacskán, a sok vendég látogatása, beszélgetése folyamán, megtudtam mindent, amit tudni akartam, asszonykámra vonatkozólag.

Nohát mondhatom, nem sok örvendeteset hallottam.

Nagyon nagy beteg volt szegény, szanatóriumba vitték, ott gyógyították. Ott több az orvos, az ápolónő, – úgy mondták, ott jobban el van látva mindennel, ami egy nagybetegnek kell. Istenem, hát ha annyi orvos volt ott, miért engedték, hogy oly borzasztóan szenvedjen?

Hallottam, mikor a vendégeinek mesélte ezt az én szeretett asszonykám, láttam és sajnos látom még ma is az arcán a kiállott nagy és rettenetes szenvedésnek a nyomait.

Miért engedte az a sok doktor és ápoló, hogy olyan borzasztóan elgyöngüljön, hogy mikor először láttam fölkelni és járni, hát azt hittem, hogy a szívem szakad meg. Néztem, néztem, ez lenne az én asszonykám, ez az ő járása? Hiszen olyan gyorsan járt mindig, hogy rajtam kívül soha, senki sem tudott lépést tartani vele. A gazdám, az asszonykám szülei egyre panaszkodtak, hogy vele nem lehet járni, mert ő fut, nem sétál. Most, mikor járni kezdett, hát úgy ment, mint azok az üvöltöző kis gyerekek abban a nyári szanatóriumban, amikor járni tanították őket. Megfogódzkodott mindenbe – vagy rátámaszkodott valakire, és végtelenül lassan ment. Én mellette lépegettem. Nemcsak azért, mert most már éppenséggel soha egy perczre sem mozdultam el mellőle, de azért is, hogy ő maga szegény ne vegye észre, milyen borzasztóan lassan jár. Én rólam tudja, hogy mindig milyen gyorsan szedem a lábaimat, azt fogja hinni, hogy ő is a rendes tempójában halad, ha én lépést tartok vele. Még szomorúbb és levert lenne, mint amilyen, ha rájönne, hogy gyöngeségében még járni sem képes, s hogy én csak az ő lépéseihez alkalmazkodom.

Nagy vigasztalására volt asszonykámnak hozzátartozói, barátai megható figyelme, szeretete. Tél volt, drága háborús tél, – már a negyedik. A csúf háború még a virágokat is lekaszálta. Az ellenséges földről, az áruló, de oly szép és virágban gazdag Itáliából nem jöhetett be semmi hozzánk – így mondta asszonykám. Annak a kevés virágnak az árát, melyet nálunk melegházakban termeltek, úgy fölverték az ehhez az áremeléshez a virágtermelésnél is jobban értő, külföldi konkurencziától mentes kereskedőink, hogy egy szép cserép virág árából akár egy darab prémet is lehetett volna vásárolni. Pedig, mint már említettem, ennek a matériának az ára is meghaladott minden elképzelhető magasságot.

És mégis, a jó barátok szívének szerető megnyilatkozása virágos kertté varázsolta – zimankós tél idején – lakásunkat. Volt ott remek nagyságú ciklámen, illatozó, pompás fehér orgona,

bájos, finom gyöngyvirág, büszke fehér szekfű – nagy mennyiségben. A jó Istennek ezek a gyönyörűséges, poétikus teremtményei megörvendeztették szemét, szívét asszonykámnak. Nem kevésbé hálás volt barátainak a szeretetért, mellyel körülvették, a figyelmükért, jószágukért, amellyel a jelent kellemessé, széppé óhajtották tenni számára – a mult borzalmait, szenvedéseit meg felejtetni vele.

S én is örültem nagyon, mikor láttam, hogy mások is mennyire szeretik. Mert bizony én elképzelni is alig tudnám, sem a szívem meg nem értené, sem a kis agyam föl nem fogná, hogy valaki ő iránta ne legyen jóindulattal. Hiszen, aki még egy olyan igénytelen kis teremtményt is, mint amilyen én vagyok, úgy tud szeretni, mint ő engem – az valóban csak jó ember lehet!

Örült minden látogatójának, még akkor is, – ami, sajnos, elég gyakran előfordult, – ha nem érezte jól magát, ha fájdalmai voltak. Inkább legyűrte azokat, hogy ne vegyék észre vendégei, mert azt találnák hinni, hogy terhére vannak.

Nem kisebb örömet szerzett neki annak a doktor bácsinak a megjelenése is, akit én még nem ismertem, aki a szanatóriumban kezelte őt. Bizony bevallom, én eleinte bizalmatlansággal voltam eltelve iránta. Miért nem gondozta jobban asszonykámat, miért hagyta ennyire elgyöngülni? De asszonykám megmagyarázta nekem, hogy éppen ellenkezőleg, ennek a doktorbácsinak, az ő ügyességének, tudományának köszönhette, hogy visszatérhetett az életbe, meg hozzám, az ő szerető kis Bébikéjéhez is.

Ettől fogva respektáltam én is, sőt annyira mentem idővel elismerésemben és hálámban iránta, hogy még az ölébe is ültem, ha vizitelt nálunk.

A másik doktorbácsit is, ki már régen járt hozzánk, nagyon szeretheti az asszonykám. Mert még azt is megbocsátja neki, amit nem igen szokott tenni, hogy ő engemet nem kedvel. Nem szenvedheti az én temperamentumos, hangos mivoltomat, s ezért, ha ő jön, ki kell mennem a szobából. De azért nyugodt lehettem, mert tudtam, hogy asszonykám mindkettőjükénél jó kezekben van.

Hallottam mindig emlegetni, hogy amint csak egy kis erőre kap az asszonykám, elutazunk. Valami olyan helyre megyünk, ahol nem lesz kénytelen a szobában feküdni, meg a karosszékekben üldögélni, hanem a friss levegőn a szabadban, Isten szabad ege alatt. S hogy azután majd a jó napocska sugarai fogják az orvosbácsik gyógyítását befejezni, egészségét teljesen helyreállítani. De szép is lesz az! Örültem már előre úgy a nap jótékony sugarainak – mert én is nagyon szeretem, ha kis testemre tűznek – mint asszonykám teljes fölgyógyulásának.

Boldogan tapasztaltam egy szép téli napon, hogy megkezdődött a csomagolás. Ezúttal már hál' Istennek megint bőröndökbe rakodtak, s nem úgy, mint hónapokkal azelőtt, azon a számomra oly szomorú napon, vissza a szekrénybe.

Elbúcsúztunk az utolsó perczig vizitelő jó barátoktól, el asszonykám jó szüleitől – és beültünk a kocsiba.

Békederengés

A kocsi kivitt bennünket a vasúthoz, a vasút pedig elvitt egy nagy és szép tóhoz. Tavát én még sohasem láttam, mert eddig, ha utaztam gazdáimmal, mindig csak hegyek közé mentünk. Kíváncsi voltam reá nagyon, hogy milyen lehet. Hát mondhatom, hogy igen furcsa viselkedésű volt. Itthon úgy hallottam, hogy a tó valami nagy víz. Mikor megérkeztünk, késő este volt, lefeküdtünk és csak másnap reggel sétáltunk ki ahhoz a tóhoz. – Hát csak nézem, nézem, de a víznek semmi nyomát sem fedezem föl se rajta, se benne. Valami szürkés-fehér, kőkemény kéreg fedte.

Nini, hát mi ez? – gondolom magamban. – Rosszul hallottam én, vagy visszaéltek az emberek egy buta kis kutyus tudatlanságával, tapasztalatlanságával és becsapták őt. Hát ez igazán nem lenne szép tőlük!

De mi történik? Pár nap múlva megeredt az eső és egész éjjel verdeste ablakainkat. Reggelre elállt és mi kísérteltünk megint a tóhoz, amely csak pár lépésnyire volt lakásunktól.

Mit látnak szemeim? A kemény, fehér réteg eltűnt és csakugyan, valóságos víz van a tóban. Még pedig sötétszürke színű, csúnya haragos víz, amely csak úgy ugrált, csapdosott maga körül, hogy még a medréből is kiugrott. Ha mi idejekorán el nem ugrunk, – hát még minket is leönt. Milyen csoda történt itt, kérdelem magamban? Úgy látszik, még sem csaptak be engem, mikor azt mesélték, hogy a tóban víz van.

De mi volt vele, mikor először láttam? Nem tudtam másképpen elgondolni és magamnak megmagyarázni a dolgot, mint hogy akkor még hideg tél volt, fázott és aludt a tó. S mikor jött a tavaszi langyos eső, beléje potyogott és fölébresztette őt. S talán valami csúnyát vagy rosszat álmodhatott, azért volt olyan rosszkedvű, azért csapdosott úgy maga körül. Mert mikor azután nemcsak az eső állt el, de még a jó napocska is kisütött, szépen, melegen – hát megint valami új csodát láttam!

Most a leggyönyörűbb kék színben ragyogott, s olyan síma volt, mint a tükör. Szinte azt hittem, hogy talán igazán tükör, – és csak a buzavirágkék égboltozat nézegeti magát benne, s azt tükrözi vissza, attól olyan csodás szép a színe!

Mulatságos egy tó ez, amely annyiféle meglepetést produkál! – gondoltam magamban.

Már kezdtem szinte megszeretni ezt a furcsa, szeszélyes tavat, aki ébredése első napján, mikor olyan csúf haragosan csapdosott maga körül, ugyancsak megijesztett engem. Igen szívesen sétáltam a partján gazdáimmal, sőt az ellen sem volt semmi kifogásom sem, hogyha a tóba nyúló, a hajó kikötőhöz vezető hídon sétáltunk.

Mert ott is új multság kínálkozott számomra. Nagy, fehér szárnyú madarak röpködtek mindig a fejünk fölött, néha nem is túlságos magasan. Ilyenkor azt mondta asszonykám:

– Itt vannak megint a sirályok.

Elég szép madarak voltak, csak a hangjuk volt borzasztó csúnya. S ha alacsonyan repültek, s elkezdtek rettenetesen vijjogni a fejünk fölött, én bizony szaladtam utánuk, amennyire csak kis lábaim bírták, az egész híd hosszában. Szaladni én nagyon jól tudok. Akárhányszor hallottam, hogy azt mondták: – nini, ez a kis kutya úgy szalad, hogy szinte „röpül”. – De úgy látszik, hogy azért, sajnos, igazán röpülni még sem tudok. Mert úgy jártam a sirályokkal, mint az erdőben a mókusokkal, sohasem sikerült megfognom egyet sem, hiába üldöztem őket.

Most veszem csak észre, hogy micsoda önző kis jószág vagyok. Magamról írok mindig, pedig nem én miattam jöttünk ide, ennek az olyan sok mindenfélét tudó, annyi színt játszó, szép tónak a partjára.

Hát bizony az asszonykám egészsége csak igen lassan kezdett helyreállni. Nagyon gyöngye volt és emiatt levert, szomorú. Odahaza a sok látogatás, a sok barát diskurzusa, szeretett szülei közelléte még csak elterelte kissé gondolatait a saját bajáról, az átélt keservekről, míg itten a nagy téli csendben, nyugalomban több ideje volt a gondolkodásra – és bizony ezek a gondolatok nem voltak túlságos vidámak.

Azt mondogatta, hogy úgy érzi, most minden szürke és szomorú körülötte. Ő maga szörnyen gyenge, s így talán már meg sem fogja érni, amit szíve egész melegével, lelke egész odaadásával kíván úgy magának, mint az egész küzdő, vérző, végelgyöngüléshez közeledő emberiségnek – az öldöklés végét, a háború befejezését, a béke elkövetkezését.

Gazdám vígasztalta, el akarta üzni sötét gondolatait. S itt egy perczre meg kell állnom, mielőtt folytatnám elbeszélésem fonalát, hogy igazságot szolgáltsak – a gazdámnak. Igenis neki.

Mert hisz én már többször említettem, hogy ez igénytelen kis följegyzéseimnél legfontosabb, legelemibb kötelességemnek tartom a legnagyobb őszinteséget az írásomban. Azt hiszem, e szerény soroknak egyetlen létjogosultsága a tiszta, teljes, hamisítatlan őszinteség és igazság, mert ha még ez sem lenne benne, hát akkor ugyan kit érdekelne egy ilyen igénytelen kis négylábú teremtésnek minden érdekesség híján levő élethistóriája?

Tehát vallomást teszek.

Talán túlságos sokszor is hangoztattam már, hogy mennyire szeretem asszonykám, s talán túlságos keveset beszéltem érzelmeimről gazdám irányában. Hát kérem, ez is csak a túlságos szókimondásomnak, jobban mondva, igazmondásomnak a következménye volt. Már tudniillik, hogy én csak azt a szót mondtam ki, ami színtiszta igazság volt, csak azt írtam le, amit valósággal éreztem is. Asszonykám a meglátás első perczétől fogva megszerettem; sokkal tovább tartott, míg a gazdám megkedveltem. Tudtam, hogy jó ember, de nem tudott olyan gyöngéd lenni hozzám, mint asszonykám, meg talán nincs is meg annyira ez a tulajdonság a férfiakban.

Mikor azután asszonykám súlyosan megbetegedett, mikor gazdám szemében ennél az alkalomnál az első könnycseppet megpillantottam, mikor láttam, milyen szeretettel, önfeláldozással, mennyi jóssággal ápolta asszonykám, akkor egyszerre megnyílt, kitárult az én piczi, de erősen szeretni tudó szívem az ő számára is.

Egyek voltunk a szeretetben asszonykám iránt az én jó gazdámval, az ő érzelmei megnyilatkozásának észlelése meghódította az én szívemet is – az ő számára.

Azóta egészen más szemmel néztem és most már igazán szívembe zártam őt is.

Ilyen nagy bajnak kellett bekövetkeznie, hogy egy jó embernek lelke mélyén levő szép és nemes tulajdonságait felismerje egy kis kutya és helyrehozza azt, amit, bár öntudatlanul is, bár csak gondolatban is, ellene vétkezett.

Tehát gazdám biztatta asszonykám, hogy ne búsuljon: az ő állapota is napról-napra javulni fog, valaminthogy minden nap elmúltával jobban és jobban közeledünk az egész érző emberiség által annyira, oly hön óhajtott békéhez.

S mintha a jó Isten is segítségére akart volna jönni gazdám, hogy lássa asszonykám, mikép az ő beszéde nemcsak üres, asszonykám számára kitalált vígasztalás, egyszerre csak hozzák az újságok a sok mindenféle békekísérlet és eredménytelen vajúadás után – az első igazi békehírt.

– Megkötöttük a békét Ukrajnával. Hála legyen érte a jó Istennek! – mondotta asszonykám.

Ez a béke ugyan csak egy kis fiókbéke volt, még igen messze van az általánostól – de úgy remélték gazdáim, hogy hatalmas következményei lesznek. S ezért talán nem is volt baj, talán megérte, így vélekedtek gazdáim, hogy olyan föltételekkel kötöttük meg ezt a békét, mintha talán nem is mi lettünk volna a győzők. Azt a sokat emlegetett hadikárpótlást, melyet a szocialisták szerint a világért sem szabad a legyőzöttől követelni – ezúttal majdnem azt állíthatnók, hogy a győzők fizették le.

Én, kis kutya, csodálkoztam ezen nagyon, pedig már igazán annyi tapasztalat után leszokhattam volna arról, hogy csodálkozzam az emberek cselekedetein.

Rövid idő múlva rájöttem, hogy talán mégis igaza volt uracskámnak, mikor azt mondta, hogy ez az első – fiókbéke megéri nekünk azt az elég nagy árt amibe került. Mert csakugyan azt eredményezte, hogy rövid idő múlva kénytelen volt a mi legnagyobb, leghatalmasabb ellenségünk, az orosz is békét kérni.

Meg is kötötték végre-valahára, ezúttal – úgy tudom, úgy remélem, – nem a mi rovásunkra. Itt már, ha jól hallottam, mi diktáltunk. Én úgy vélem, rá is szolgáltak arra, hogy megnyomjuk a tollat a békeszerződésnél. Miért nem hagyták abba előbb a rettentő embermészárlást, miért vártak addig, amíg a levert hadsereg, a belső forradalom, a teljes anarchia kényszerítette őket annak a lépésnek a megtevésére, amelytől oly sokáig, oly kitartóan vonakodtak.

Rövid pár nap – és újabb békegalambok röpködnek – újabb békekötési tárgyalásokról szóló hírek örvendeztetik meg a szíveket.

Ezúttal a mi legcsúfabb, a becsülésünkben legutolsó ellenségünk került, úgy vélem, abba a kényszerítő helyzetbe, hogy békét kérjen. Persze Romániáról van szó. Nem jó szívvel tette, az bizonyos. De mi egyebet tehetett volna, mikor az orosz béke révén magára maradt, elzárva szövetségeseitől.

Amilyen alattomos volt a háborúban – becstelenül, oroszva, titkon támadó, – olyan volt a viselkedése még a zöld asztalnál folytatott tárgyalásnál is. Azt mondja asszonykám, hogy szinte elképzelhetetlen dolog, hogy valamely ellenséget úgy elverjenek, mint mi hál' Istennek a románokat, elfoglalják az országát, mint a mi hős katonáink a románok földjét – s ezek mégis olyan nagy hangon merjenek beszélni, mint ők a béketárgyalásoknál, úgy, mintha – Isten mentsen! – ők ülnének bent minálunk az ország szívében, hazánk fővárosában.

De van ennél még érthetlenebb dolog is, úgy véli asszonykám, a mi embereink, a mi küldötteink viselkedése. Mert hogy a románok védik a bőrüket s azt hiszik és reménylik, hogy pökhendi, arrogáns föllépéssel többet fognak elérni, maguknak megmenthetni, mint szerény tisztességtudással, velünk szemben elkövetett hibájuk némi beismerésével – hát ezt még valahogyan meg tudja magyarázni magának az emberi elme.

De hogy akadjon közöttünk ember, aki a románokat kiméli – és nem a saját hazáját; őket óvja anektálástól, hadikárpótlás fizetésétől – s nem a saját honfitársait a mérhetetlen nagyságú adók alatti összeroppanástól, – hát ez meghaladja, így mondta asszonykám, az emberi ész fölfogóképességét. Mert nem mondja asszonykám, hogy tartsuk meg magunknak Romániának meghódított részeit. Ebből nem sok hasznunk vagy örömünk lenne. Beérjük mi nagyon a mi saját külön hazánkbeli románjainkkal is. De a határunkat alaposan ki nem igazítani, úgy hogy magunkat alattomos betörésektől lehetőleg biztosítsuk; petroleum-forrásaikat el nem venni, hogy azok értékesítéséből legalább is az általuk véghezvitt pusztításokat helyrehozzuk – vétek lenne önmagunkkal szemben, s megjutalmazása azoknak a bűnöknek, melyeket ők ellenünk elkövettek.

Már pedig itthon is voltak olyan lehetetlen gondolkozású emberek, akik ilyen értelemben írtak és beszéltek. „Egy akácza sem kell nekünk Romániából” – ez volt a jelszava azoknak az embereknek, akik holmi Oroszországból átszármaztatott bacillusokkal voltak megfertőzve.

Nem is lehet azon csodálkozni, ha gusztust kaptak az orosz forradalom népboldogító eszméinek követésére. Hiszen valóban gyönyörű eredményeket tudtak ott fölmutatni és elérni. Mert ha az emberek nem voltak hajlandók úgy boldogulni, mint ahogy ezek a népszabadító, minden czári zsarnokságon sokszorosán túltevő, eszméiket tüzzel-vassal propagáló próféták jónak látták, akkor olyan vérfürdőket rendeztek, olyan pusztításokat vittek véghez falvakban és városokban, hogy ott igazán – túlvilági boldogságot teremtettek. Mert ebben a földi siralomvölgyben már csakugyan nem fáj nekik semmisen, nem maradt belőlük még hírmondónak sem, – élvezhették a teljes boldogságot – a túlvilágon.

Azzal vigasztalódtak a még ép és józan eszüket megőrzött emberek, hogy talán majd a román tárgyalásokon országunkat hivatalosan képviselők meg fogják tudni védeni hazánknak érdekét és a kellő, a megérdemelt elbánásban fogják részesíteni a hűtelen szövetségest. Annál inkább volt okunk így reménykedni, mondja asszonykám, mert éppen ugyanaz a diplomata volt most hazánk kiküldöttje, aki a háború kitörése előtt a monarchia követe volt ott, s akit ők oly szemérmetlenül törekedtek félrevezetni.

Neki adta e díszes nemzetnek méltó királya a szavát, hogy országa semleges marad, ugyanazon a napon, amikor a „semleges” ország pusztító, rabló „hadserege” már hátba támadott bennünket és megkezdte hazánknak vandál pusztítását. Mindenki azt hihette, hogy ha valaki, úgy ez a férfiú lesz az, aki hazája megcsúfoltatásáért, nemzete becsapásáért, s az ennek következtében itthon őt magát ért sok és súlyos támadásért méltó és megfelelő elégtételt fog szerezni.

Nem kevésbé ámult-bámult azonban asszonykám, mikor az újságoknak a tárgyalásokról közzétett híreiből, a többé-kevésbé beavatottaknak egy-egy elejtett megjegyzéséből tudomására jutott, hogy az a béke, amelyet ott most meg akarnak kötni, éppenséggel nem olyan, aminőt országunk érdeke megkívánna, s nem olyan, aminőt a románok velünk szemben tanúsított viselkedésük folytán megérdemeltek volna.

De hát miért, – kérdi asszonykám, – kinek mi oka lehet őket kímélni, eljárásukat meg nem bélyegezni, magunknak jogos és méltányos kárpótlást nem szerezni? A józanabb gondolkozású, az elfogulatlan emberek, a világfölgörgető „bolsevik” ideáktól nem szaturáltak – így mondja az én asszonykám – keresik az indító okát ennek az érthetetlen, megmagyarázhatatlan gyöngédségnek a románokkal szemben, e megbocsáthatatlan könnyelműség, talán századokra kiható és helyrehozhatatlan bűn elkövetésének hazánk irányában.

A jó Isten mentsen meg azonban még a gondolatától is annak, hogy mi lett volna, ha ők lettek volna a győzők, a diadalmaskodók, az országfoglalók! Hiszen még hozzá se kezdtek a háborúhoz, amely részükről valóságos rablóhadjárat volt, máris osztozkodtak a zsákmányon, egész Magyarországon! Ha, amitől a Gondviselés kegyelme szerencsésen megmentett bennünket, az ő előzetes osztozkodásuk a térképen – a valóságban is megtörtént volna, akkor csak a jó Isten kegyelmezhetett volna meg nekünk.

Mert hogy ők nem kegyelmeztek volna, az az egy tökéletesen bizonyos.

S ezért megáll az ember esze az előtt a rejtély előtt, hogy miért ez a rosszul alkalmazott nagylelkűség velük szemben, mi a nyitja, mi az értelme?

Vannak olyan naiv gondolkozók is, akik úgy vélik, hogy a mi lovagias, gavalléros – asszonykám szerint lehetetlenül oktan – eljárásunkkal a bennünket gyűlölő, irántunk vad haraggal eltelt, irigy és kapzsi románokból kedves, jóakaró szomszédokat, barátokat fogunk magunknak teremteni.

Mily gyerekes naivság! Hogyan képzelhetik azt, hogy mi meg tudjuk változtatni, bármily kiméletes eljárásunkkal is, az ő meggyökeresedett faji tulajdonságaikat, az irántunk való, századok óta táplált ellenséges érzelmeiket.

Legfeljebb kinevetnének bennünket. Azt gondolnák magukban, hogy ime, hiába kedvezett nekünk a szerencse, hiába vertük meg hadseregüket, hiába foglaltuk el országuk nagy részét, nincs hozzá elég bátorságunk, hogy győzelmünket saját javunkra ki is aknázzuk. A győző fél a legyőzöttől, ezt gondolnák szerető szomszédaink.

Támadt azonban asszonykámban egy másik idea is. Talán ezzel jobban megközelíti az igazságot, talán közelebb jut a rejtély megfejtéséhez.

Úgy véli, hogy talán éppen az volt a baj, hogy ugyanaz a korrekt úriember, ugyanaz az elismert képességű diplomata vezette ezeket a béketárgyalásokat, aki a monarchia érdekeit a háború előtt is képviselte ott.

Hiszen, úgy mondja asszonykám, ő távolról is szolgálhatta volna a monarchia ügyét, közvetve is támogathatta volna érdekeinket. Módjában lett volna ellensúlyozni azokat a furcsa és zavaros eszmeáramlatokat, melyeket külföldről hurczoltak be, amelyek inficziálták az elmét, megzavarták a józan gondolkodását a mi békeköveteinknek is. Mert nemcsak az alsó, de úgy látszik, még a legfelsőbb régiók sem voltak mentesek az infekciótól. Nem tudtak védekezni a szuggesztíótól s befogadták ezeket az ellenség által, a mi ártalmunkra kigondolt eszméket.

Csak így tudná az ember megmagyarázni magának, – úgy véli asszonykám – hogy hogyan lehetett ilyen békefeltételeket fogalmazni, ilyen, ránk nézve minden inkább mint előnyös békét kötni akarni.

Asszonykám ugyancsak nem tudta megérteni, hogy az országot vezető férfiak, kiknek hazafiasságában, bölcsességében nincs okunk kételkedni, hogyan járulhattak ahhoz, hogy Románia még jutalmat is kapjon hitszegéseért! Miért adunk mi még kárpótlást is ennek a velünk szemben oly hitványul viselkedő nemzetnek? Miért juttatnánk mi neki még orosz területeket is? Hiszen az ennyire megnagyobbodott Románia nemcsak számunkra válhatnék veszélyessé, de bünt követnének el ezzel az érthetetlen nagylelkűségünkkel még az erkölcsi világrend ellen is.

Asszonykám, úgy, ahogy az ilyen érthetetlen dolgokkal szemben mindig szokott, töprenkedni kezdett. Mert hiszen ő, a rettenetes háború kitörése óta, egyre csak azt hajtogatta, hogy hihetetlen borzalomnak tartja, hogy a huszadik században az emberek még ilyen, minden kulturát megszegyenítő öldöklésbe keveredtek. Nem tudta megérteni, hogy kiváló elmék, nagy szónokok, elismerten elsőrangú írók – kivált e világörjögés első idejében – hogyan dicsőíthették a háborút? Most pedig a román béke kötésénél előforduló dolgok még jobban megzavarják, még sokkal kevésbé érti meg a háború okát, célját. Mi a különbség győző és legyőzött között? Miért kellett oly rettenetes sok drága embervérnek elfolynia, ha a legyőzöttnek – s még hozzá a bennünket is orvul támadónak mi biztosítunk gondtalan jövőt, talán gondtalanabbat, mint amilyenben nekünk, a győzőknek lesz részünk?

Nem lehet ezt emberi ésszel fölfogni, – úgy véli asszonykám.

Hogyan mernék hát én oly szerénytelen lenni, – azt hinni, hogy még csak távolról is meg tudnám érteni azt, amire még az én asszonykám sem képes!

Búcsú az olvasótól

Az én nagy bánatomra úgy tapasztaltam, hogy asszonykám nem gyarapszik annyira erőben, egészségben, mint ahogy kellett volna, mint ahogy én szívemből kívántam neki, s ahogy jó gazdám is szeretete volna.

Úgy gondoltam, hogy talán azért oly gyöngye, azért nem kap testi erőre, mert nagyon levert.

A tavasz kezdett bevonulni. A fű sarjadzott, a fák rügyezni kezdtek. Az erdőben felütötte fejecskéjét az ibolya, örült szegény asszonykám, ha talált egyet-egyét. Egy szép napon, mintegy varázsszóra, a házak körüli kertek gyümölcsfái virágba borultak. A mandula és barackfák magukra öltötték gyönyörű, rózsaszín-habos köntösüket. A szív repesett az örömtől, olyan szépek voltak. És csodálatos módon asszonykám szemében nem az öröm sugarát láttam megcsillanni, de a bánat könnyeit.

Eleinte meg se érttem, hogyan lehet valaki bánatos ilyen gyönyörűségek láttára. Később hallottam, mikor mondta szegény asszonykám egy úriembernek:

– Nem tudom látni ezeket a fákat, mikor virágzanak. Hasogatja a szívemet, mert az én szegény, elhagyott fáimra gondolok. Én ültetem, neveltem, ápoltam őket, s íme, meg kellett tőlük válnom, nem élhetek velük, közöttük, csak néha-néha látogatóba mehetek föl hozzájuk.

Istenem, gondoltam magamban, itt tenni kellene valamit. Ha az én asszonykám már olyan borzasztó hangulatban van, hogy nemcsak a háború borzalmi, a nyomában járó mindenféle fajta rettentő nyomorúság sajtol könnyet a szemeiből, de még a tavasz bőkezű, mesészép adományai is szomorúságra hangolják, – ez már nem jó jel!

Mit tehet itt egy kis kutya? Miféle gondolatot szülhet az ő csöppnyi agya? De ha kicsi vagyok is és az agyam sem túlságos nagy terjedelmű, az bizonyos, – de a szívem érző, a szeretetem nagy. S az eszem is, a szívem is azt mondta: segíteni kellene valahogyan asszonykámon, gyógyítani, javítani kellene a kedélyállapotát.

S egyszerre csak támadt egy egészen fura ideám.

De talán éppen azért, mert fura, – talán szórakoztatná egy kissé asszonykámot? Talán valamivel vidámabbra hangolná a gondolatait?

Megpróbálom. Elmentem asszonykámhoz – s közöltem vele ötletemet. Csak a szándékomat mondtam el, az idea keletkezésének okáról hallgattam.

Elmondtam asszonykámnak, hogy én mindig és mindenütt hallom, hogy kicsiny termetem daczára, én már felnőtt kutya vagyok. S mert ilyen vérzivataros, csúf háborús világban születtem, sok mindenféle, amint hallom, békeidőben elő nem forduló dolgot tapasztaltam, mire harmadik életévemet betöltöttem. Szeretném tehát életem tapasztalatait, élményeim, megfigyeléseimet följegyezni, talán ezáltal szórakoztatnám egy kissé asszonykámot is. És talán lenne olyan jó az asszonykám, ott, ahol az emlékezetem kissé cserben hagy, kiségiteni, talán az események egymásutánjára emlékeztetni.

Az asszonykám elmosolyodott s azt válaszolta:

– Jól van, Bébikém. Írd meg, amit a te aránylag rövid, de kutyánál már elég szép kornak beillő életedben láttál, hallottál, megfigyeltél és tapasztaltál. De írd meg, amennyire csak tudod, jól, szépen és főleg őszintén. Mert, ha leplezetlen őszinteséggel fogsz magadról szólni, – életed kis eseményeit, megfigyeléseit előadni, akkor még talán az a csoda is megtörténhetik, hogy asszonykádön kívül más is kezébe veszi följegyzéseidet, lapozni fog bennük és talán még el is szórakozik rajtuk.

No, gondoltam magamban, bárcsak asszonykám szórakozna el rajtuk, akkor is, mikor engem írni lát, – s akkor is, mikor majd elolvassa, amit följegyeztem.

– De – folytatta asszonykám – ha már ilyen komoly dologra szántad rá magad, kis kutyám, amit – hiába, ez tagadhatatlan, – az emberek igen fura, sőt talán kómiikus vállalkozásnak fognak minősíteni: kösd össze e feladatot egy nagy mulasztásod helyrehozásával.

Nagy és kérdő szemeket meresztettem asszonykámra. Ő észrevette, és így folytatta:

– Hát az én kis kutyámnak nem hiába olyan csöpp a feje, kicsi az agya, – de ilyen rövid az emlékezete is? Az én kis Bébim nem tud valami olyan hibájáról, melyet, ha emberek követik is el, hát elég csúnya dolog, kutya részéről meg éppenséggel bűn számba megy?

Már egészen izgatottan lestem, hogy mi fog következni. Mert hiába erőltettem meg agyamat, nem emlékeztem rá, hogy valami nagy bűnt követtem volna el.

Asszonykám folytatta:

– Vajjon az én kis kutyám megköszönte-e már valamikor azt a nagy jóságot, amellyel asszonykájának szülei viseltettek iránta az ő asszonykája nagy betegsége alatt? Hálás volt-e érte, hogy ápolták, gondozták, minden jóval ellátták? Búcsúzott-e tőlük tisztességtudóan, mikor elhagyta őket? Úgy-e, hogy az én becsületes kis kutyám minderre csak „nem”-mel felelhet? Már pedig ez bizony nagy hálátlanság számba megy. Tudom, kis kutyám, hogy vannak számodra enyhítő körülmények is. A betegsége alatt a nagy izgalom, hogy nem látsz, hogy nem tudod, mi van velem, végtelen izgatottá, elkeseredetté, vaddá tett. Mikor pedig búcsúzásra került volna a sor, mikor a jó gazdád érted jött, asszonykád szüleihez és közölte veled, hogy hazamégy asszonykádhoz, akkor meg a nagy öröm vette el a kis eszedet. Búcsúzás, köszönet még csak eszedbe sem jutott. Hát ez bizony hiba volt, kis kutyám. S egy olyan alapjában véve jólelkű és jóindulatú állatkának, mint amilyen te vagy, helyre kell ezt hoznia okvetetlenül.

Látta asszonykám az ábrázaton, hogy elevenemre talált szemrehányásaival, hogy végtelenül resteltem a dolgot, s beláttam, hogy igaza van. De kérdést is látott újból szemeimben. Ezúttal arra vonatkozott, hogy miként tehetném jóvá hibámat?

Az én mindent megértő asszonykám már meg is felelt a kérdésre, melyet szemeim alig, hogy kifejeztek. Mert így folytatta:

– Tehát, kis kutyám, ha most ilyen komoly dologba fogsz, hogy megírod életrajzodat, azon légy, úgy igyekezz, hogy ha valaki a kezébe veszi, azt lássa belőle, hogy te egy hűséges, jóságos és talán nem is egészen ostoba kis kutya vagy. Úgy írd meg, hogy talán még örömet is szerezhetsz vele. No lásd, most már megérkeztünk ahhoz, amit tulajdonképpen mondani akarok neked. Elég bajt okoztunk mindaketten, te is, meg én is, asszonykád szegény szüleinek. Te meg, ha öntudatlanul is, még hálátlansággal is tetézted ezt. Tedd jóvá és igyekezz egyszerű, igénytelen, de becsületesen megírt följegyzéseiddel – egy kis örömet is szerezni nekik. Valóban megérdemlik tőled.

Jó tanácsáért megpuszítottam asszonykám kezét. És elgondolkoztam, hogy íme, én akartam asszonykámot szórakoztatni, az írással borús gondolatait talán ideig-óráig elterelni, őt felvidítani. S most ő benne támad ugyanaz az idea – az ő jó szüleiével szemben. Az én igénytelen firkámmal akarja irántuk való hálátlanságomat levezekeltetni és nekik – amint asszonykám mondja és reméli – egy kis örömet szerezni. Büszke voltam nagyon, hogy ezúttal hasonló gondolatom volt, mint asszonykámnak. És föltettem magamban, hogy tőlem telhetőleg azon leszek, hogy teljesítsem óhaját és megfeleljek a reám bízott feladatnak.

Vajjon sikerült-e, azt csak a jó Ég tudja. De hogy megvolt bennem minden igyekezet, ezt merem állítani.

Legyenek, kérem, egy kis elnézéssel irányomban, úgy azok, akik részére e följegyzések készültek, valamint mindazok a jó emberek is, akiknek ez igénytelen sorok kezeibe kerülnek!

Gondolják meg, kérem, hogy milyen picziny kis kutya vagyok én, s milyen rettenetes nagy időket élünk! Nem csoda, ha sokszor megzavarodom bennük, ha nem tudok az események forgatagában eligazodni.

Ne illessék, kérem, túlszigorú bírálattal megjegyzéseimet, melyekkel a világ folyását kísérem. Hogyan tudná mindig a helyeset, a megfelelőt eltalálni egy tanulatlan kis kutya, mikor a mai vérfergeteges idő még az iskolázott, művelt embereket is képes megtéveszteni józan ítéletükben.

Adná az Úristen, hogy ha valamikor megint eszembe jutna tollat fogni, addigra nagy és üdvös változáson menjen át a világ.

Kis szívemnek egész hevével kívánnám, hogy megszűnjék mentől előbb az öldöklés, a gyilkolás, a pusztítás – és az emberek kölcsönös szeretete, nemzetek virulása, országok fölvirágzása lépjen helyébe.

Kívánnám, hogy a kultura vívmányait, a technika csodáit ne egymás ellen és országok pusztítására használják fel az emberek, hanem inkább életük megkönnyítésére, szépítésére, boldogabbá tételére. Hogy ne elpusztított műreemek fölött keseregjenek, hanem mentől több és mentől szebb örökbecsű alkotást teremtsenek.

Szeressék egymást és éljenek békében egymással! A jövő idők feljegyzései pedig csak szép és jó dolgokról szóljanak, vidámak és mulatságosak legyenek.

És végül kívánnám mindenekfelett, hogy az én jó asszonykám is elérje szíve vágyát, fölépíttesse szép új otthonát a hegyen, amelyet úgy szeret. Megelégedettségben, boldogságban éljen ott jó gazdámval, szeretett szüleivel, s megnyithassa újra házának kapuját szerettei, barátai előtt.

S ami számomra a legfontosabb, hogy engem tartsanak meg jó gazdáim továbbra is jóindulatukban, szeretetükben. Én viszont azon leszek, hogy jó, engedelmes és hűséges kis kutyus legyek mindig, s így háláljam meg nekik az ő jóságukat, érdemeljem ki továbbra is szeretetüket.

Adja az Úristen, hogy így legyen!

1918. márczius havában.